

tevhid

Zilkâde
1447

"TAĞUTA KULLUK ETMEKTEN KAÇINIP, ALLAH'A YÖNELENLERE MÜJDE VARDIR. KULLARIMI MÜJDELE!" (39/ZUMER, 17)

AYLIK İSLAMİ EĞİTİM DERGİSİ | MAYIS '26 | YIL: 15 | SAYI: 156 | FİYATI: 100₺ | ISSN: 2148-4635

TARİHE VE TOPLUMA YÖN VEREN DEĞİŞMEZ YASALAR

İSTİBDÂL (DEĞİŞTİRME) SÜNNETİ

HALİS BAYANCIK HOCA | HASBİHÂL' 04

Enes YELGÜN	Hayber Sonrası Yaşanan Hadiseler	Salim KANDEMİR	Yeryüzünde Yürüyen Şehit: Talha ibni Ubeydullah	Melek ŞEREF	GörülmeYen Yânim
Talha AKMAN	Üstünlük	Kerem ÇAĞLAR	İslami Hareketler	Sultan Amed YAŞAR	Hiçbir Algoritma Tarafsız Değildir Sermayenin Dijital Kölesi: Kapitalist Zeka
Enes DOĞAN	Sünnet Nasıl Korunmuştur?	Zeynep BAYANCIK	Allah Rahatlık Versin	Nilüfer AN	Yere Bak: Görmeyi Unuttuğumuz Bir Äleme
Emre ACAR	Her Än Gözetimde, Murakabeyle Yaşamak	Azra Elif DURUK	İçimizdeki Evsizlik: Aidiyet ve Onay Arayışı	Hafsa HİLAL	Yaratılıştta Boşluk
Ömer AKDUMAN	Sırlı ve Mühim Gaye			Osman SADIKOĞLU	El-Xafûr/ El-Xaffar

YARATILIŞ GAYESİ

LAILAHEİLLALLAH

Yeni Ders Serimiz Başladı!

Yaratılış Gayesi Lailaheillallah kitabını işlediğimiz derslerimizin ilki Youtube Kanalımızda **YAYINDA!**

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ

"Tağuta kulluk etmekten kaçınıp Allah'a yönelenlere müjde vardır. Kullarımı müjdele!"

(39/ZUMER, 17)

NEDEN KELİME-İ TEVHİD?

- Bu Kelime, Tüm Peygamberlerin Ortak Davetidir
- Bu Kelimenin Anlamı ile Yaratılış Gayemiz Aynıdır
- Bu Kelimeyi İlk Söyleyenler ile Bizim Aramızdaki Fark
- Bu Kelimenin Önemine Binaen

HER ÇARŞAMBA
YENİ
DERS

Yukarıdaki QR kodu okutarak **Dynatma Listesine ulaşabilir** veya **Halis Bayancuk Hoca** Youtube kanalını ziyaret ederek dersi izleyebilirsiniz.

Es-Selamu Aleykum ve Rahmetullahi ve BerakatuHu,

Allah'a hamd, Resûl'üne salât ve selam olsun.

Tevhid Dergisi olarak 156. sayımızı siz değerli okurlarımıza takdim ediyoruz.

Halis Bayancuk Hoca bu sayımızda, tarihe ve topluma yön veren değişmez yasalardan İstibdâl Sünnetini gündem ediyor, bu sünnetin geçmişten günümüze tezahürlerini vahyin penceresinden satırlara döküyor. Yeryüzünde yaşamış tüm insanlık ve var olmuş tüm devletler için geçerli olan sarsılmaz bir İlahi kanun olan İstibdâl Sünnetinin aynı zamanda bir umut yasası olduğuna dikkat çeken Hocamız; ne yaşanırsa yaşansın, ne kadar derine düşülürse düşülsün eğer Allah'ın rızasına uygun bir yaşam tercih edilirse kişinin/toplumların/devletlerin yeniden en yüce konumlara yükselebileceğine temas ediyor.

Enes Yelgün Hoca, Hayber'in Fethi'nden Mekke'nin Fethi'ne kadar geçen sürede yaşanan hadiseleri aktardıktan sonra bu hadiselerden öğrenmemiz gereken kaideleri zikrediyor.

Talha Akman Hoca, Hucurât Suresi'nin 13. ayeti bağlamında insanların farklı dil ve kültürlerde yaratılmasını tefekkür ettiği yazısında üstünlük kavramı üzerinde duruyor.

Enes Doğan Hoca, Sünnet özelindeki yazı silsilesinde şimdiye dek Sünnetin de vahiy olduğunu ve bu nedenle korunduğunu ispat ettiği yazılarında yeni bir bölüme başlıyor ve "Sünnet Nasıl Korunmuştur?" sorusuyla bu bölüme giriş yapıyor.

Emre Acar Hoca, kalplerimizi diri tutan ve amellerimizi istikamet üzere kılan kulluk mertebelerinden murakabe fikhini konu ediniyor.

Ömer Akduman Hoca, Muâz ibni Cebel'in dünya ve ahiret hayatının en mühim sorusunu sorduğu ve içerisinde nice hikmetler barındıran hadisini şerh etmeye başlıyor.

Salim Kandemir Hoca, Uhud'un kahramanlarından Yürüyen Şehit Talha ibni Ubeydullah'ı (ra) konuk etmeye devam ediyor.

Kerem Çağlar, İslami Hareketler isimli yeni bir yazı dizisine başlıyor ve bu dizinin ilk bölümünde tarih boyunca sahneye çıkan İslami yapı ve organizasyonlara tevhidî bir bilinçle yaklaşarak akıbetlerini değerlendiriyor.

Zeynep Bayancuk Hoca, Canımız Peygamberimizin (sav) uykuya geçmeden önceki sünnetlerini hatırlatarak gecelerimizi bir ibadet ve diriliş şuuruyla geçirmeye davet ediyor.

Azra Elif Duruk, ruhumuza iyi gelecek, kalplerimizdeki marazlara şifa olacak ve nefislerimize Rabbini hatırlatacak bir yazı kaleme alıyor.

Melek Şeref, Gençlerle Muamele köşesinde otoriter ailelerin ebeveynlik davranışlarını geliştirmenin yollarını ele alıyor.

Sultan Amed Yaşar, kapitalist veri setiyle beslenen yapay zekâ modellerinin; haramı helalle nasıl değiştirdiğini, kâr hırsı uğruna fitratı nasıl pazarladığını ve o "seçkinlerin" fonladığı laboratuvarlarda insan onurunun nasıl birer veri madenine dönüştürüldüğünü irdeliyor.

Nilüfer Ân, Tefekkür Faunası köşesinde bu kez karıncaları zerafetle mercek altına alıyor.

Hafsa Hilal, Boşlukla Doldurmak isimli yazısının devamında "Zihinde Boşluk" ile "Yaratılıştaki Boşluk" kavramlarına dair mülahazalarını paylaşıyor.

Osman Sadıkoğlu, Allah'ın (cc) El-Ğafûr ile El-Ğaffâr isimlerini ve bu isimlerin kapsamını açıklıyor.

Bu sayımızda sizlere Prof. Dr. Muhammed Ebu Zehra'nın Mezhepler Tarihi kitabını tanıtıyor; mezhepler hakkında derli toplu bilgi veren, tarihî arka planını açık bir dille aktaran ve İslam ümmeti içerisinde ortaya çıkan itikadi ve fikrî ayrışmaları tanımaya yardımcı olan bu eserin tüm okurlarımıza faydalı olmasını umuyoruz.

Rabbimizin izniyle 156. sayımızı istifadenize sunuyor, ilmimizi arttıran ve öğrendiklerimizi salih amele dönüştüren bir vesile olmasını Rabbimizden diliyoruz.

tevhid

İmtiyaz Sahibi

Hamza ÖZTÜRK

Yazı İşleri Müdürü

Abdullah DEMİR

Yayın Türü

Yaygın Süreli

Reklam ve Abonelik

www.tevhiddergisi.org

tevhiddergisi@gmail.com

0 (545) 762 15 15

Adres

Güneşli Mah. 1332. Sok. No. 1

34212 Bağcılar/İSTANBUL

Yazışma Adresi

Hamza ÖZTÜRK

Güneşli Mah. 1332. Sok. No. 1

34212 Bağcılar/İSTANBUL

Basım

İmak Ofset, 71320

Akçaburgaz Mah. 137. Sok. No. 12

Esenyurt/İSTANBUL 0 212 656 49 97

İrtibat Büroları ve Satış Noktaları

Mayıs 2026 | Zilkâde 1447

Yıl: 15 | Sayı: 156 | Fiyat: 100₺

ISSN: 2148-4635

teuhid

İÇİNDEKİLER

- 04** TARIHE VE TOPLUMA YÖN VEREN DEĞİŞMEZ YASALAR: İSTİBÂL/DEĞİŞTİRME SÜNNETİ
Halis BAYANCUK
- 15** HAYBER SONRASI YAŞANAN HADİSELER
Enes YELGÜN
- 18** ÜSTÜNLÜK
Talha AKMAN
- 21** SÜNNET NASIL KORUNMUŞTUR?
Enes DOĞAN
- 23** HER ÂN GÖZETİMDE, MURAKABEYLE YAŞAMAK
Emre ACAR
- 26** SIRLI VE MÜHİM GAYE
Ömer AKDUMAN
- 30** YERYÜZÜNDE YÜRÜYEN ŞEHİT: TALHA İBNİ UBEYDULLAH
Salim KANDEMİR
- 33** İSLAMİ HAREKETLER
Kerem ÇAĞLAR
- 39** ALLAH RAHATLIK VERSİN
Zeynep BAYANCUK
- 41** İÇİMİZDEKİ EVSİZLİK: AİDİYET VE ONAY ARAYIŞI
Azra Elif DURUK
- 43** GÖRÜLMİYEN YANIM
Melek ŞEREF
- 46** HİÇBİR ALGORİTMA TARAFSIZ DEĞİLDİR - SERMAYENİN DİJİTAL KÖLESİ: KAPİTALİST ZEKÂ
Sultan Amed YAŞAR
- 49** YERE BAK: GÖRMEYİ UNUTTUĞUMUZ BİR ÂLEME
Nilüfer ÂN
- 52** YARATILIŞTA BOŞLUK
Hafsa HİLAL
- 55** EL-XAFÛR/EL-XAFFAR
Osman SADIKOĞLU
- 60** MEZHEPLER TARİHİ

DERGİ İÇERİSİNDE YER ALAN
YAZILARDAN, İLGİLİ YAZAR MESULDÜR.
KAYNAK GÖSTERİLEREK ALINTI YAPILABİLİR.

HASBİHÂL

Halis BAYANCIK HOCA

TARİHE VE TOPLUMA YÖN VEREN DEĞİŞMEZ YASALAR: İSTİBDÂL/ DEĞİŞTİRME SÜNNETİ

Allah'ın adıyla,

Allah'a hamd, Resûl'üne salât ve selam olsun.

Es-Selamu Aleykum ve Rahmetullahi ve Berakatuhu,

Yeni yazı serimize başlarken İlahi sünnetler konusuna giriş yapmış ve şöyle demiştik: "Yerlerin ve göklerin mülkü/egemenliği Allah'a (cc) aittir. O (cc) kâinata ve içindekilere belli yasalarla hükmeder. Bu yasalara Kur'ân 'sünnettullah' der. Şayet bu yasalar kâinat işlerini düzenleyen fizik, kimya vb. yasalar ise, bunlara tabiat yasaları denir. Tarihin akışını belirleyen insana ve topluma dair yasalar ise bunlara toplumsal/içtimai yasa denir. İnsan hayatına yön veren yasalara ise şer'i yasalar denir. İçtimai/Toplumsal yasalar; tarihin akışı, toplumların yükseliş ve çöküşleri, hak ile bâtil arasındaki mücadelenin seyri bu yasalar çerçevesinde cereyan eder."

Bu yazımızda, Kur'ân'ın açıkça işaret ettiği toplumsal yasaların en önemlilerinden birini, "istibdâl/değiştirme" sünnetini ele alacağız. Çaba bizden, başarı Allah'tandır (cc).

İstibdâl/Değiştirme Yasası Nedir?

Sözlük anlamı itibarıyla bir şeyi başka bir şeyle değiştirmek, birinin yerine başkasını ikame etmek manasına gelir istibdâl.¹ Kur'âni bir kavram olarak bu sünnet; bir toplumun kendisine emanet edilen İlahi mesajı, adaleti ve ahlaki sorumlulukları taşıma liyakatini kaybetmesi sonucunda, Allah'ın (cc) o topluluğu tarih sahnesinden uzaklaştırmasını ifade eder. Bu süreçte Yüce Allah, emaneti zayi edenlerin yerine, bu ağır yükü omuzlayacak yeni, taze ve liyakat sahibi bir topluluğu getirerek tarihin akışını yeniden inşa eder.

Kur'ân'da İstibdâl Sünneti

Kur'ân-ı Kerim'in bildirdiği bu İlahi yasa, muhataplarına göre iki farklı şekilde karşımıza çıkar:²

Tüm İnsanlığa ve İnkârcı Toplumlara Yönelik Uyarı

Bu ilk yön, özellikle Allah'a (cc) ortak koşan ve tevhid sorumluluğunu reddeden cahiliye toplumlarını kapsar. Kendilerine gönderilen İlahi elçilere kulak tıkayan, yeryüzünde bozgunculuk yapan ve yaratılış gayesinden sapan toplumlar, bu yasayla açıkça uyarılmışlardır. Onlar için yer değiştirme; bir yok oluş, tarih sahnesinden silinme ve yerlerini yeni bir topluluğa bırakma tehdididir.

1. El-Mufredât, s. 111, b-d-1 maddesi

2. bk. Kur'ân'da Toplumsal Yükseliş ve Çöküş Yasaları, Selami Yalçın, s. 389-394

Tarih, bu İlahi uyarının gerçekleşmiş örnekleriyle doludur. Kur'ân'daki kıssalar bu gerçeği gözler önüne serer: Nûh, Âd, Semûd ve Sebe Kavimleri, tevhid inancına ve bu inancın getirdiği sorumluluklara sırt çevirdikleri için bu yasayla yüzleşmişlerdir. Allah onları yok etmiş ve yerlerine yeryüzünün yeni mirasçılarını yerleştirmiştir. Bu yasa sadece eski zamanlarda değil, son yüzyılda yaşanan büyük savaşlarda da tecelli etmiştir. Allah, bazı güçlerin eliyle pek çok toplumu ve devleti tarih sayfasından silmiştir. Bugün kendi coğrafyamızda tanıklık ettiğimiz acı olaylar ve büyük yıkımlar da bu gözle okunmalıdır. Allah bir topluluğu, bir başka toplum eliyle yeryüzünden uzaklaştırmakta; istibdâl sünnetiyle bazılarını başka bazı topluluklarla değiştirmektedir.

İslam Ümmetine ve Müslimlere Yönelik Uyarı

İkinci yön ise doğrudan inananları, yani İslam ümmetini ilgilendirir. Bu, Allah Resûlü'nün (sav) yolundan gitmekte gevşeklik gösteren, İslam davası için fedakârlıktan kaçınan ve İ'lâ-i Kelimetullah mücadelesinden geri duran müminlere yönelik bir ikazdır. Eğer Müslimler kendilerine verilen bu kutlu görevi layığıyla yerine getirmez, dünya hayatına meyledip sorumluluklarından el çekerlerse; Allah (cc) onlara olan desteğini çeker ve bu yüce davayı omuzlayacak, daha gayretli ve liyakatli başka bir topluluğu onların yerine getirir.

Sonuç olarak istibdâl, kimsenin ayrıcalıklı olmadığını hatırlatan İlahi bir ölçüdür. İster inkârcı olsun ister mümin, kim emanete ihanet ederse bu yasa onun için işlemeye başlar. Bizlere düşen, bu ağır uyarının bilinciyile görevimize dört elle sarılmaktır.

Tüm İnsanlığa Yönelik İstibdâl Sünneti

“Göklerde ve yerde olanların tamamı Allah'a aittir. Vekil olarak Allah yeter. Şayet (Allah) dilerse -Ey insanlar!- sizi götürüp yerinize başkalarını getirir. Allah, bunu yapmaya muktedirdir.”³

“Rabbin (kimseye muhtaç olmayan, her şeyin kendisine muhtaç olduğu) El-Ğaniy, rahmet sahibidir. Dilerse sizi giderir, aranızdan -sizi başka bir kavmin soyundan var ettiği gibi- yerinize dilediği başka bir topluluk getirir.”⁴

“Ey insanlar! Sizler, Allah'a muhtaçsınız. Allah ise (kimseye muhtaç olmayan, her şeyin kendisine muhtaç olduğu) El-Ğaniy, (her daim övgüyü hak eden ve varlık tarafından övülen) El-Hamîd'in ta kendisidir. Dilerse sizi götürür, (yerinize) yeni bir halk getirir. Bu, Allah'a zor değildir.”⁵

Bu ayetler, her şeyden önce Allah'ın (cc) sonsuz gücünü ve insanın O'na olan mutlak ihtiyacını hatırlatır. Mülkün tek sahibi olan Allah; kimseden bir şey beklemeyen, aksine her şeyin kendisine muhtaç olduğu El-Ğaniy ve her türlü övgüye layık olan El-Hamîd'dir. Bu sebeple O (cc), kul olduğunu unutan toplumları tarih sahnesinden çekip yerlerine yenilerini getirmeye kadirdir.

Yüce Allah'ın insanlığı yer değiştirme ile uyardığı tüm ayetlerin temelinde tevhid meselesi yatar. Ayetler, tevhidden yüz çeviren toplumları açıkça bu yasayla uyarır: Şayet insanlar Allah'ın isim ve sıfatlarına layık şekilde O'na kulluk etmez, O'nu tazim etmez, O'na olan muhtaçlıklarının farkına varmaz ve dini O'na halis kılarak yalnızca O'na kulluk etmezlerse; Allah (cc) onları görevden uzaklaştırıp yerlerine yeni bir topluluk getirecektir.

Tarih, bu İlahi uyarının gerçekleşmiş örnekleriyle doludur. Kur'ân'daki kıssalar bu gerçeği gözler önüne serer: Nûh, Âd, Semûd ve Sebe Kavimleri; tevhid inancına ve

bu inancın getirdiği sorumluluklara sırt çevirdikleri için bu yasayla yüzleşmişlerdir. Allah (cc) onları yok etmiş ve yerlerine yeryüzünün yeni mirasçıları yerleştirmiştir. Bu yasa sadece eski zamanlarda değil, son yüzyılda yaşanan büyük savaşlarda da tecelli etmiştir. Allah (cc), bazı güçlerin eliyle pek çok toplumu ve devleti tarih sayfasından silmiştir. Bugün kendi coğrafyamızda tanıklık ettiğimiz acı olaylar ve büyük yıkımlar da bu gözle okunmalıdır. Allah (cc) bir topluluğu, bir başka toplum eliyle yeryüzünden uzaklaştırmakta; istibdâl sünnetiyle bazılarını başka bazı topluluklarla değiştirmektedir.⁶

İslam Ümmetine Yönelik İstibdâl Sünneti

Kur'ân'da istibdâl sünnetine delalet eden üç ayet vardır.

1. Dostluk ve Düşmanlık Yasasını İhlal Edenlere Yönelik İstibdâl Sünneti

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا مَنْ يَرْتَدَّ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهَ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ أَذِلَّةٌ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٌ عَلَى الْكَافِرِينَ يُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَائِمٍ ذَلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ

“Ey iman edenler! Sizden kim dininden dönerse Allah (sizin yerinize) öyle bir topluluk getirir ki (Allah) onları sever, onlar da (Allah'ı) severler. Müminlere karşı alçak gönüllü/yumuşak huylu, kâfirlere karşı izzetlilerdir. Allah yolunda cihad ederler ve kinayıcının kinamasından korkmazlar. Bu, Allah'ın lütfudur. Allah onu dilediğine verir. Allah, (ihsanı ve lütfu bütün varlığı kuşatacak kadar geniş olan) Vâsi' ve (her şeyi bilen) Alîm'dir.”⁷

Ayetin İstibdâl Sünnetine Dair Mesajları

- Mâide Suresi, 54. ayette karşımıza çıkan istibdâl sünneti, özel bir bağlamda gelir.⁸ Yüce Allah, bu ayetten hemen önce müminlere Yahudi ve Hristiyanları dost edinmeyi kesin bir dille yasaklar. Bu yasağın gerekçesi de oldukça nettir: Kim onları dost edinirse, İslam ile manevi bağı koparmış ve artık “onlardan” biri hâline gelmiş sayılır. Ancak ayetlerin devamında, kalplerinde hastalık olan bir grubun tavrı gözler önüne serilir. Bu kimseler, Allah'ın (cc) emrini çiğneyerek dünyevi çıkar-

3. 4/Nisâ, 132-133

4. 6/Enâm, 133

5. 35/Fâtur, 15-17

6. bk. İbrâhim ve Hicr Suresi Tefsiri, Tevhid Basım Yayın, s. 200-201

7. 5/Mâide, 54

8. “Ey iman edenler! Yahudi ve Hristiyanları dost edinmeyin. Onlar birbirlerinin dostlarıdır. Sizden her kim onları dost edinirse muhakkak ki o da onlardandır. Şüphesiz ki Allah, zalimler topluluğuna hidayet etmez. (Allah'ın kesin yasağına rağmen) kalplerinde hastalık bulunanların (onları dost edinmek için) koşuşturduğunu ve 'Başımıza bir musibet gelmesinden korkuyoruz.' dediklerini görürsün. Umulur ki Allah, bir zafer ya da kendi katından bir (hüküm) getirir de içlerinde gizlediklerinden ötürü pişman olurlar.” (5/Mâide, 51-52)

Ayet “kınayıcının kınamasından korkmazlar” özelliğini, üç ayrı umum/genelleme üslubuyla vermiştir. Olumsuzluk bağlamındaki fiilin genelliği, mefulün (nesnenin) genelliği ve muzafu'n ileyh (tamlayan) olanın genelliği. Hâliyle ayet bu seçkin topluluktan kınamanın bilinen veya bilinmeyen, o gün var olan veya gelecekte ortaya çıkacak her türünü nefyeder. Bu, tarih boyunca olduğu gibi, özellikle günümüzde batıl ehlinin en güçlü silahı olan mahalle baskısı, ötekileştirme ve alay etme yöntemine karşı çekilmiş İlahi bir kalkandır. Çoğu insan hakkı ve hakikati bilmesine rağmen; dışlanma, alay edilme ve öteki ilan edilme korkusuyla o seçkinlerin safına katılamamaktadır. Bunun temel sebebi, kınanma korkusunun insan fıtratında köklü bir yer tutan kabul görme ve beğenilme ihtiyacının tam zıttı olmasıdır. İnsanın bu doğal zaafından ve onun yıkıcı etkilerinden korunabilmesi ancak kalbinin bütünüyle Allah rızasıyla dolmasıyla mümkündür. Kişi, Allah katındaki değerini kaybetme korkusunu, insanların gözündeki değerini kaybetme korkusunun üzerine çıkarmadıkça bu baskıya direnmesi imkânsızdır.

larını ve gelecek kaygılarını öncelerler. “Eğer onlarla aramızı bozarsak bize zarar verirler, başımıza bir iş gelir.” diyerek, İlahi uyarıya rağmen batıl ehliyle dost olmak için çabalarlar.

– Mâide Suresi, 54. ayetin işaret ettiği en açık gerçek şudur: İslam ümmetini bırakıp kâfirleri dost edinmek dinden dönme nedenidir. Bilinmelidir ki bu kopuş bir ânda değil, adım adım gerçekleşen bir süreçtir. Bu tehlikeli yolculuk, önce **kalp hastalığıyla** başlar. Vahiyle beslenen sahih bilginin yerini şüpheler ve şeriatın yön verdiği salih amelin yerini şehvetler ve onun kaynaklık ettiği masiyetler alınca kalp hastalanır.⁹ Eğer işlenen günahahtan hemen tevbe edilip o hasar temizlenmezse, gün geçtikçe daha fazla kararmaya ve hastalanmaya başlar. Kalpteki bu manevi rahatsızlık büyüdükçe insanı İslam'ın safından uzaklaştırıp kâfirlere meylettirir. En nihayetinde, bu meyil ve yanlış dostluklar kişiyi imandan tamamen sıyrıp atan bir sonla, yani dinden dönmeyle neticelenir.

Kalp hastalandığında, bu sinsi maraz sadece bedeni değil, insanın hem düşüncelerini hem de duygularını esir alır. Bu hastalıkla birlikte ilk zedelenen duyguların başında **korku** gelir. Kalpteki bu yersiz korku, zamanla batıl düşüncelerle beslenir. İnsan artık izzetin, şerefin ve menfaatin ancak yeryüzündeki “güçlülerin” yanında yer almakla mümkün olduğuna inanmaya başlar. Bu düşünce

yapısı, asıl gücün sahibi olan Allah'ı (cc) unutturan, dünya hayatını merkeze alıp ahireti ise bir kenara iten karanlık bir yoldur. Artık o insanın hayatına ve kararlarına şer'i ölçüler değil, yersiz korkuları ve gelip geçici çıkarları yön verir. Bu süreç, kalbin manen ölümü demek olan küfür ve dinden dönmeyle sonuçlanır.

– İslam'ın bu ümmete yüklediği; adaleti ayakta tutma, iyiliği emredip kötülükten sakındırma ve tüm insanlığa şahitlik etme görevi, yeryüzünün ıslahı için verilmiş İlahi bir görev, mukaddes bir emanettir. Başka bir ifadeyle tüm insanlığın ve yeryüzünün huzuru, emniyeti ve kurtuluşu, İslam ümmetine emanet edilmiştir. Ancak her emanet gibi, bu davanın da onu taşıyacak toplulukta aradığı vazgeçilmez nitelikler vardır. Bu niteliklerin en başında sahih vela bera anlayışı gelir. Yani Allah için sevmek ve O'nun için buğzetmek, dostluk ve düşmanlığı yalnızca O'nun ölçülerine göre inşa etmektir. Sözde ve yazıda basit gibi görünen bu haslet, vahiyle arınıp yine vahiyle inşa olmuş kalplerin üstesinden gelebileceği bir şeydir. Zira insanın heva, zaaf ve alışkanlıkları vardır. Onun sevgisi ve buğzu, dostluğu ve düşmanlığı bunların gölgesinde şekillenir ve karşılığını hemen şimdi, dünyada alır. Oysa Allah'ın (cc) istediği dostluk ve düşmanlıkta hevaya ve zaafa yer yoktur, çoğu zaman insan zorlanır ve bu dostluğun karşılığını ahirette alır. İşte bu sebeple Allah için sevmek ve buğzetmek ancak kalbi imanla dolu, seçkin insanların özelliğidir. Bu özelliğini yitiren topluluklar, emaneti yüklenme vasfını kaybederler. Artık emanet onlara ağır gelmeye, bellerini bükmeye başlar. Yüce Allah onları götürür. Onların yerine emaneti taşımaya ehil, seçkin topluluklar getirir.

– Taberî (rh) ayete dair şu tespitleri yapar:

“Sizden her kim bugün üzerinde bulunduğu hak dinden döner; Yahudilik, Hristiyanlık veya başka küfür çeşitlerine girerek dinini değiştirip başkalaşırsa, bilsin ki

9. İbni Kayyim (rh) kalbin şüphe ve şehvetle bozulmasını mealen şöyle izah eder:

“Kalp; bilgi, irade ve sevgi merkezi olduğundan, bu iki hastalık türü kalbin hem anlama yetisini hem de yönelme arzusunu doğrudan tahrir eder.

Şüphe hastalığı, kalbin idrak ve tasavvur gücünü bozarak hakikati olduğu gibi görmesine engel olur. Kalp şüphelerle dolduğunda, Kur'an ayetleri ve kevnî deliller ona fayda vermez; kalp bir nevi 'sağır, dilsiz ve kör' hâle gelir.

Şehvet hastalığı, kalbin iradesini ve sevgisini bozar; kalbi faydalı olandan soğutup zararlı olana meylettirir. Bu hastalık, kalbin 'kasd' (niyet) ve 'amel' yönünü tahrir eder. Şehvetler kalbe galip geldiğinde, kişi hakikati bilsen bile onu uygulamaya iradesini kaybeder.” (bk. Miftâhu Dâri's Saâde, Dâru Atâât'î İlm, 1/394 vd.)

o, Allah'a (cc) hiçbir şekilde zarar veremez. Allah (cc), çok yakında onların yerine zâtının onları seveceği, onların da kendi zâtını seveceği bir topluluk getirecektir. Yani Allah; dinini değiştirmeyen, başkalaşmayan ve geri dönmeyen müminleri onların yerine bedel kılacaktır. Gelecek olan bu yeni topluluk, dininden dönüp onu değiştirenlerden çok daha hayırlıdır; çünkü onlar Allah'ı gönülden severler, Allah da onlardan razıdır ve onları sever."¹⁰

Netice itibarıyla istibdâl yasası, İslam'ın sahipsiz kalma-yacağına İlahi bir garantisidir. Birileri dünyevi kaygılarla veya kalp hastalığı sebebiyle saf değiştirip hak yoldan sapsa da bu durum Allah'ın davasına bir noksanlık getirmez. Allah (cc), sadakatini yitirenlerin yerine; sevgisiyle yoğrulmuş, sarsılmaz bir iradeye sahip ve emaneti canı pahasına koruyacak taze kadroları getirmeye her ân kadirdir.

- Mâide Suresi, 54. ayet, istibdâl sünneti sonrası gelecek yeni ve taze topluluğun sıfatlarını anlatır. Bu, çok önemli bir hakikate işaret eder. Yüce Allah'ın yeryüzünü islah ve imar için kullanacağı topluluktan olmak isteyenler veya Allah'ın bahsettiği bir hayırda sabitkadem olmak isteyenler; hangi sıfatlara sahip olmaları ve hangi sıfatları muhafaza etmeleri gerektiğini buradan anlarlar. Bu sıfatlar şunlardır:

a. (Allah) onları sever, onlar da (Allah'ı) severler.

- Bu topluluğun en önemli özelliği, Allah'ın (cc) onları sevmesi, onların da Allah'ı sevmesidir. Ancak burada Allah sevgisi kulum sevgisinden önce zikredilmiştir. Bu öncelik, sarsılmaz bir gerçeğe işaret eder: Bir kulum Allah'ı sevmesi, kendi çabasından öte ancak Allah'ın (cc) o kuluna olan sevgisi, seçmesi ve hidayetiyle mümkün olan eşsiz bir lütuftur. Yani kulum kalbinde Rabbine karşı filiz veren o yüce sevgi, aslında İlahi sevginin kulum gön- lündeki tecellisidir. Allah, bir topluluğu sevmeyi murad etmedikçe ve onlara bu kapıyı açmadıkça, o topluluğun Allah sevgisinde sabit kalması mümkün değildir.

- İlahi sevginin bu topluluğun seçilmesine ve yeryü- zünün islahında kullanılmasıyla alakasına gelince şunları söyleyebiliriz: Allah (cc) bir kulu sevdiğinde, onun için hayır kapılarını (sebeplerini) kolaylaştırır, karşılaştığı her türlü zorluğu hafifletir. Onu iyilikler yapmaya yönlendirirken, kötülüklerden ve haramlardan uzak durması için ona güç ve basiret verir.

İşte istibdâl yasasıyla gelecek olan o yeni topluluğun sırrı bu sevgide saklıdır. Allah (cc) onları sevdiği için onlar yeryüzünün ağır yükünü çekmeye liyakat kazanırlar. Allah'ın sevgisine mazhar olan bu kullar; dünyevi korku- lara, geçici çıkarlara veya güçlü görünen odaklara boyun eğmezler. Çünkü kalpleri Allah sevgisiyle dolup taşanlar için O'nun rızası dışındaki her şey değerini yitirir. Onlar, Allah'ın yardımıyla zoru kolay kılan, her adımda O'nun hoşnutluğunu arayan seçkin bir kadrodur.

Allah'ın (cc) sevgisi İlahi yardımın ve başarının en önemli sebebidir. Hayırlı işlerde istihdam edilmek isteyenler veya Allah'ın (cc) bahsettiği bir hayırda sabit kalmak isteyenlerin, öncelikle İlahi sevgiyi elde edecek sebepleri kendilerinde bulundurması gerekir.¹¹ Zira büyük işlerin altından ancak Allah'ın (cc) sevgisi ve bu sevginin bir tecellisi olan İlahi tevfiikle kalkmak mümkündür.

Ebû Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Yüce Allah şöyle buyurdu: 'Her kim benim bir dostuma düşmanlık ederse ben de ona savaş ilan ederim. Kulum bana kendisine farz kıldığım şeylerden daha sevgili olan bir şeyle yaklaşamaz. Kulum bana nafil ibadetlerle de yaklaşmaya devam eder. Nihayet ben onu severim. Ben kulumu sevince de artık onun işiten kulağı, gören gözü, tutan eli, yürüyen ayağı mesabesinde olurum. Diliyle de her ne isterse muhakkak onları kendisine ihsan ederim. Bana sığınmak isteyince de muhakkak kulumu sığındırır, korurum. Ben olmasını dilediğim hiçbir şey hakkında, müminin ölümü karşısındaki tereddüdüm gibi tereddüt etmedim. Kulum ölümden hoşlanmaz. Ben de kuluma acı gelen şeyi sevmem.'"¹²

Kişi, farzların ötesinde nafil ibadetlerle Allah'a yaklaştığında İlahi sevgiyeye mazhar olur. Bu durumda Allah (cc), o kulun "işiten kulağı, gören gözü, tutan eli ve yürüyen ayağı" olur. Bu kudsi hadisin şerhlerinde ulemanın belirttiği gibi kulun her hareketi İlahi bir destekle (tevfik) yönlendirilir ve kişi sadece Allah'ın razı olduğu işleri yapar. İlahi sevgiyeye ulaşan kulum duaları makbul olur ve o, her türlü kötülükten korunur; bu da İslami mücadele ve emaneti yüklenme yolunda mutlak başarıyı getirir.¹³

Bir diğer başarı nedeni ise şudur: Allah (cc) tarafından sevilen bu seçkin topluluk, yeryüzünün islahı ve o ağır emanetin yüklenilmesi için seçilmiştir. Emanete hıyanet edenlerin bozduğunu düzelterek ve insanlığa yol göstereceklerdir. Bu görevi ifa edebilmeleri için insanlar tarafından kabul görmeleri, en azından onlara omuz verecek samimi müminler tarafından hüsn-ü kabulle karşılanmaları şarttır. Zira peygamberler dahi sadık, salih ve mümin topluluklarca desteklenmiş; bu destekle zafere ve başarıya ulaşmışlardır. İşte İlahi sevginin onlara en büyük tecellilerinden biri, temiz insanların kalplerine bu seçkin zümrenin sevgisinin yerleştirilmesi ve seçkin insanların onları desteklemesidir.

Ebû Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Allah bir kulumu sevdiği zaman Cibrîl'e şöyle seslenir: 'Allah, falan kişiyi seviyor, sen de sev!'"

11. Allah sevgisini elde etmenin yolları ve vesileleri için bk. Medâricü's Sâlikin, Dâru Atââtü'l İlm, 3/381-383

12. Buhari, 6502

13. Fethu'l Bâri'l İbni Hacer, El-Mektebetü's Selefiyye, 11/344, 6502 No.lu hadis şerhi

10. Tefsîru't Taberî, Dâru't Terbiyeti ve't Turâs, 10/409-410

Bunun üzerine Cibrîl o kulu sever ve gök ehline, 'Allah, falan kişiyi seviyor, siz de sevin!' diye nida eder.

Gökte bulunanlar da o kulu severler ve daha sonra yeryüzünde bu kula karşı sevgi duyulur ve bu kişi itibar sahibi olur."¹⁴

Hadis-i şerifte açıklandığı üzere; Allah (cc) bir kulu sevdiğinde bunu Cibrîl'e ve gök ehline bildirir; nihayetinde o kul için yeryüzünde bir kabul, insanların gönlünde ise bir sevgi ve güven yaratılır. Bu İlahi sevgi, hizmet ehlinin sözlerinin etkili olmasını ve toplum tarafından benimsenmesini sağlayarak başarıyı artırır.

Bundan dolayıdır ki Allah Resûlü (sav), en çetin görevleri her zaman bu vasfa sahip olan sahabilerine vermiştir. Bunun en çarpıcı örneği Hayber'in Fethi'nde yaşanmıştır. Günlerce süren kuşatmaya rağmen fetih gerçekleşmeyince Allah Resûlü (sav), sancağın ve dolayısıyla zaferin kime ait olacağını şu sözlerle ilan etmiştir:

"Yarın sancağı öyle bir adama vereceğim ki o Allah'ı ve Resûl'ünü sever, Allah ve Resûl'ü de onu sever. Allah, fethi onun eliyle gerçekleştirir."¹⁵

Hayber gibi aşılması imkânsız görülen kaleler, ancak Allah'ı ve Resûl'ünü seven, Allah ve Resûl'ünün de kendisini sevdiği Ali'ye (ra) verilince fethedilmiştir. Bu tarihî hakikat bize gösteriyor ki tarihin akışını değiştirecek zorlu işlerin ve büyük sorumlulukların altından kalkabilmek, ancak karşılıklı bir sevgiyle, özellikle de kulun Allah'a (cc) olan sarsılmaz sevgisiyle mümkündür.

b. Müminlere karşı alçak gönüllü/yumuşak huylulardır.

İstibdâl sünnetiyle seçilen yeni nesil, kendi safındaki inananlara karşı son derece merhametli, mütevazı ve yumuşak huyludur. Ayet-i kerimede geçen "ezille" (اِذِلَّةٌ) vasfı gereği, mümin kardeşlerine karşı âdeta "boynu bükük" bir tevazu sergilerler. Bu topluluk, aralarındaki birliği korumak ve kardeşlik hukukunu ayakta tutmak adına her türlü fedakârlığı yapmaya hazırdır. Onların kurduğu yapıda toplumsal dayanışma ve iç huzur, en belirgin sosyal özellik olarak öne çıkar.

c. Kâfirlere karşı izzetlilerdir.

Yukarıda vurgulanan "ezille" vasfı, inananlar arasında bir zayıflık veya pısrıklık değil; bilakis iman ve yüksek ahlakın gerektirdiği bir nezaket, derin bir sevgi ve sarsılmaz bir dayanışma ruhudur. Onlar, birbirlerine karşı merhamette toprak gibi mütevazı iken, bu kenetlenme sayesinde dışarıya karşı yıkılmaz bir kale gibi dururlar. Allah'ın davasını omuzlayacak olan bu kadrolar, önce kendi içlerindeki sevgiyi ve alçak gönüllülüğü tahkim ederek İlahi rızaya uygun bir toplumsal doku inşa ederler. Küfre, haksızlığa ve tağutlara karşı ise son derece vakur, güçlü ve ödün vermez bir duruş sergilerler. On-

lar, kalplerindeki imanın kendilerine bahsettiği gerçek üstünlüğün farkındalardır; bu sebeple hiçbir dünyevi güç, makam veya saltanat karşısında ezilip büzülmez, onurundan taviz vermezler.

Ayrılmaz iki sıfat

Müminlere karşı alçak gönüllü, kâfirlere karşı ise izzetli duruş sergilemek İslam cemaatinin en temel ve ayırt edici özelliklerinden biridir. Bu vasıf, topluluğun hem kendi içindeki sarsılmaz birliğini hem de dış dünyaya karşı onurlu duruşunu temsil eder. Yüce Allah, istibdâl yasası gereği daha önce Ehl-i Kitap'ta olan, ancak onlar tarafından hakkıyla taşınamayan emaneti, Nebi (sav) ve ümmetine devretmiştir. Bu büyük görev değişimiyle birlikte Allah (cc), emaneti taşıyacak olan bu "yeni ve taze" topluluğu şu eşsiz sıfatlarla tanıtır:¹⁶

"Muhammed, Allah'ın Resûlü'dür. Onunla beraber olanlar, kâfirlere karşı şiddetli, kendi aralarında merhametlilerdir."¹⁷

İbni Abbâs (ra) şöyle demiştir:

"Onlar (müminler), diğer müminlere karşı bir babanın evladına veya bir efendinin kölesine olan (şefkatli) tutumu gibidirler. Kâfirlere karşı sertlikleri ise, bir yırtıcı hayvanın avına karşı olan (kararlı ve güçlü) duruşu gibidir."¹⁸

Nebi'nin (sav) vasıflarından biri de "Ed-Dahûku'l Kattâl" (çok gülen/müjdeleyen ve çok savaşan) olmasıdır; yani o, dostlarına karşı güler yüzlü, düşmanlarına karşı ise bir savaşçıdır.¹⁹

Bu ayrılmaz iki özellik, aynı zamanda müminlerin bu asil ve vakur duruşunun arkasındaki güç kaynaklarına da işaret eder. Bu da Allah için sevip Allah için buğzetmeleridir; bir binanın tuğlaları veya bir beden azaları gibi birbirlerine kenetlenmiş olmalarıdır. Onların kardeşliğinin kaynağı, aynı Allah'a (tevhid) ve aynı metod üzere (sünnet) iman edip kulluk etmeleri, Allah düşmanlarını ise düşman (tağutu red) bilmeleridir.

d. Allah yolunda cihad ederler.

İstibdâl sünnetiyle bayrağı devralacak olan kadroların en temel karakteri, Allah (cc) yolunda cihad etmeleridir. Bu topluluğun mücadelesini ifade eden "yucâhidûn" (يُجَاهِدُونَ) fiilinin geniş zaman (muzari) kipiyle kullanılması, hayati bir gerçeğe işaret eder. Bu kullanım, onların mücadele azminin geçici bir heves veya kısa süreli bir parlama olmadığını; aksine süreklilik arz eden, her âna yayılan bir yaşam tarzı olduğunu vurgular. Onlar için Allah yolunda çaba göstermek, sadece belli dönemlere has bir görev değil, hayatın her ânını kuşatan bir sorumluluktur. İla-i Kelimetullah için durmaksızın ter döker,

16. İslam cemaatinin özelliklerinin detaylı anlatımı için bk. Tevhid Dergisi, S. 73, s. 15, "Fetih 29 ve Örnek İslam Cemaati"

17. bk. 48/Fetih, 29

18. Tefsiru'l Kurtubi, Dâru Kutubi'l Mısriyye, 6/220

19. bk. Tefsiru İbni Kesir, Dâru'l Kutubi'l İlmiyye, 3/124

14. Buhari, 3209; Müslim, 2637

15. Buhari, 2942

Bugün İslam ümmeti, tıpkı vaadedilen topraklara girmeyi reddeden İsrâîloğullarının çölde geçirdiği kırk yıllık Tih (şaşkınlık ve arayış) sürecine benzer bir dönemden geçmektedir. Siyasi otoritesini yitirmiş, toprakları her türlü müdahaleye açık hâle gelmiş; din, can, mal ve namus emniyeti sarsılmış bir ümmet manzarası, istibdal yasasının devreye girmesi için gerekli tüm sebeplerin bir araya geldiğini göstermektedir. Bu süreç, liyakatini yitirmiş nesillerin tasfiyesi ve vaadedilen sancağı taşıyacak yeni bir neslin doğum sancısıdır. Son yüzyılda yaşadığımız hilafetin ilgası, İslam topraklarının ardı sıra Haçlılar tarafından işgali, İslam beldelerinde Haçlı valisi yöneticilerin zulüm ve ifsadları, özellikle son iki yıldır Gazze’de yaşananlar ve İslam ümmetinin çaresizliği, o beklenen “yeni neslin” su ve ekmek kadar acil bir ihtiyaç olduğunu tüm çıplaklığıyla ortaya koymuştur.

bu uğurda karşılaştıkları hiçbir zorluktan yılmazlar. Fiilin ifade ettiği bu “devamlılık” ruhu, onları yeryüzünün ıslahı için seçilen sarsılmaz bir iradenin temsilcileri kılar.

Ayette kastedilen cihad; İslam toplumunun eliyle, diliyle ve malıyla Allah yolunda mücadele etmesidir.²⁰ Cihad kavramı, lugat anlamıyla bir hedefe ulaşmak için tüm takatin harcanması ve meşakatlere göğüs gerilmesi anlamına gelir. İslam terminolojisinde ise bu çaba, Allah’ın rızasını kazanmak amacıyla geniş bir çerçeveye yayılır. Cihad; savaş meydanında düşmanla çarpışmak manasına ek olarak, aynı zamanda insanın kendi nefsinin arzularına karşı verdiği terbiye mücadelesini, şeytanın vesveselerine karşı duruşunu, İslam hakikatlerini topluma tebliğ etmeyi (büyük cihad), münafıkların fitnelerine karşı bilinçli olmayı ve zalim yöneticilere karşı hakkı savunmayı kapsar. Kısacası cihad, ferdin iç dünyasından toplumsal hayata kadar her alanda vahyin ışığında sergilenen çok boyutlu bir arınma, savunma ve yaşatma mücadelesidir.²¹

e. Kınayıcının kınamasından korkmazlar.

İstibdâl sünnetiyle görevi devralacak olan bu seçkin neslin en bariz vasıflarından biri de Allah yolunda mücadele ederken hiçbir kınayıcının kınamasından korkmamalarıdır.

“Onlar, Allah yolunda cihad etmek ile din hususunda kınanma korkusu taşımama vasıflarını kendilerinde birleştirirler. Aksine onlar (dinlerinde) öylesine tavizsiz ve metanetlidirler ki hak düşmanlarının ve şeytanın taraftarlarının, din ehlini aşağılamak için sergiledikleri tutumlara asla aldırış etmezler. Bu düşmanların, hased ve kinlerinden, hakka ve ehline olan nefretlerinden dolayı müminlerin güzelliklerini kusurmuş gibi göstermelerine, erdemlerini ise ayıpmış gibi tersyüz etmelerine dönüp bakmazlar.”²²

Onlar için asıl ve tek ölçü Allah’ın (cc) rızasıdır; dolayısıyla toplumun ne dediği, insanların kendilerini nasıl kınadığı veya dışladığı bu topluluk için bir değer taşımaz. Bu topluluk, “El âlem ne der?” putunu yerle bir etmiş, zihnini ve kalbini sadece vahiyyle inşa etmiştir. Çoğunluğun kınaması, zalimlerin tehditleri veya menfaat odaklarının tepkileri onları hak yoldan zerrece saptırmaz. Onlar, doğruluğuna inandıkları İlahi davayı temsil ederken kınanmayı bir şeref bilir, yerilmeyi ise imanlarının bir nişanesi olarak görürler. Bu sarsılmaz irade, onları toplumsal baskılara karşı dayanıklı kıldığı gibi, istibdâl sürecinde bayrağı yere düşürmeden taşıyacak olan asıl cesaretin de kaynağıdır.

Ayet “kınayıcının kınamasından korkmazlar” özelliğini, üç ayrı umum/genelleme üslubuyla vermiştir. Olumsuzluk bağlamındaki fiilin genelliği, mefulün (nesnenin) genelliği ve muzafu’n ileyh (tamlayan) olanın genelliği.²³ Hâliyle ayet bu seçkin topluluktan kınamanın bilinen veya bilinmeyen, o gün var olan veya gelecekte ortaya çıkacak her türünü nefyeder. Bu, tarih boyunca olduğu gibi, özellikle günümüzde batıl ehlinin en güçlü silahı olan mahalle baskısı, ötekileştirme ve alay etme yöntemine karşı çekilmiş İlahi bir kalkandır. Çoğu insan hakkı ve hakikati bilmesine rağmen; dışlanma, alay edilme ve öteki ilan edilme korkusuyla o seçkinlerin safına katılamamaktadır. Bunun temel sebebi, kınanma korkusunun insan fıtratında köklü bir yer tutan kabul görme ve beğenilme ihtiyacının tam zitti olmasıdır. İnsanın bu doğal zaafından ve onun yıkıcı etkilerinden korunabilmesi ancak kalbinin bütünüyle Allah rızasıyla dolmasıyla mümkündür. Kişi, Allah (cc) katındaki değerini kaybetme korkusunu, insanların gözündeki değerini kaybetme korkusunun üzerine çıkarmadıkça bu baskıya direnmesi imkânsızdır.

– Kınayıcının kınamasından korkmamak, Allah Resûlü’nün ashâbını eğittiği, üzerine söz aldığı vasıflardan biridir.

20. bk. Tefsîru’s Sa’dî, Muessesetu’r Risâle, s. 235

21. Cihad kavramının Kur’ân ve Sünnet’teki kullanımlarına dair bk. Tevhid Dergisi, S 144, s. 4, “İslam’ın Zirvesi”

22. Fethu’l Kadir li’ Şevkânî, Dâru İbni Kesîr, 2/59

23. bk. Et-Tahrîr ve’t Tenvir, Ed-Dâru’t Tünüsüyye, 6/238

Ebû Zerr El-Ğifârî (ra) şöyle dedi:

“Habibim/Sevgili Peygamberim, bana yoksulları sevmeyi ve onlara yakın olmayı, dünyalık meselelerde kendimden üsttekilere değil, benden aşağıda olanlara bakmamı emretti. Akrabalarım benden yüz çevirip arkasını dönse bile onlarla bağımı koparmayıp sıla-i rahmi sürdürmemi, kimseden hiçbir şey istemememi ve acı da olsa daima hakkı söylememi buyurdu. **Allah yolunda hiçbir kınayıcının kınamasından korkmamamı** ve ‘Lâ havle velâ kuvvete illâ billâh’ (Güç ve kuvvet ancak Allah’ın yardımıyla.) sözünü dilimden düşürmememi emretti; çünkü bu zikir, arşın altındaki bir hazineden gelmektedir.”²⁴

2. Allah Yolunda Seferberlik Yasasını İhlal edenlere Yönelik İstibdâl Sünneti

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا مَا لَكُمْ إِذَا قِيلَ لَكُمْ انْفِرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَتَأْتَلْتُمْ إِلَى الْأَرْضِ أَرْضَيْتُمْ بِالْحَيَاةِ الدُّنْيَا مِنَ الْآخِرَةِ فَمَا مَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا فِي الْآخِرَةِ إِلَّا قَلِيلٌ

إِلَّا تَنْفِرُوا يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا أَلِيمًا وَيَسْتَبَدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ وَلَا تَضُرُّوهُ شَيْئًا وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

“Ey iman edenler! Size Allah yolunda savaşa çıkın denildiğinde size ne oldu da ağırlaşmış yerinize çakıldınız? Yoksa ahireti (bırakıp) dünya hayatına mı razı oldunuz? Ahiretin yanında dünya hayatının metâsı pek azdır. Şayet (çağrıldığınız hâlde) savaşa çıkmazsanız size can yakıcı bir azapla azap eder, sizin yerinize yeni bir topluluk getirir ve siz O’na hiçbir zarar da veremezsiniz. Allah, her şeye güç yetirendir.”²⁵

Ayetin İstibdâl Sünnetine Dair Mesajları

– Tevbe Suresi’nin büyük bir kısmı, Müslimlerin Rumlarla karşı karşıya geldiği Tebuk Gazvesi sürecinde nazil olmuştur. O dönem; kavurucu sıcakların, kıtlığın ve geçim sıkıntısının zirve yaptığı, nefislerin ağır bir sınavdan geçtiği bir zamandı. Allah Resûlü (sav) seferberlik ilan ettiğinde, bazı sahabilerde dünyevi bir ağırlaşma baş gösterdi. Yüce Allah, “Size Allah yolunda savaşa çıkın denildiğinde size ne oldu da ağırlaşmış yerinize çakıldınız?” buyurarak bu ruh hâlini şiddetle uyardı. Yere çakılıp kalmak; tembelliğe teslim olmak, rahatlığın ve sükûnetin cazibesine kapılarak İlahi davanın gerektirdiği hareketliliği yitirmektir.

– Ayet, insanların Allah ve Resûl’üne iman etmesine rağmen, onun (sav) seferberlik çağrısına icabet etmemesinin sebebinin izah eder: “Yoksa ahireti (bırakıp)

dünya hayatına mı razı oldunuz?” Bu soru, kalbi sarsan bir teşhistir. Zira bir müminin imanının gereği, her türlü zorluğa rağmen Allah’ın (cc) rızasına koşması ve dinine yardım etmesidir. Ancak dünya hayatının geçici rahatlığı, ahiretin ebedî nimetlerine tercih edildiğinde, insan sadece imanından ödün vermekle kalmaz, aynı zamanda aklını da devre dışı bırakmış olur. Zira bu durumdaki insan ebedî ve sonsuz ahiret hayatını fâni ve pek az olan dünya hayatı için ihmal eder, tabiri caizse tenekeyi altına tercih etmiş olur.

Şer’i ve akli ölçüsünü yitirmiş ve bunun sonucu olarak dünyayı ahirete tercih etmiş insan, İlahi emaneti taşıma liyakatini kaybeder. İstibdâl yasası, kalbine iman yerleşmiş birinin asla yapmayacağı bu “kötü takası” (dünyayı ahirete tercih etmeyi) yapanları tasfiye eder. Çünkü Allah’ın (cc) davası; konforuna yenik düşenlerin, mevsimin sıcaklığını veya azığın azlığını mazeret gösterip yere çakılanların omuzlarında yükselemez. Bu dava, aklını ve imanını birleştirip ebedî olanı fâni olana tercih eden, sarsılmaz irade sahiplerinin davasıdır. Netice itibarıyla, dünyaya fazla bağlanmak ve rahatlıktan vazgeçememek, istibdâl sünnetinin devreye girmesine neden olan en büyük zaafardan biridir.

– İslam dini için seferberlik ilan edildiğinde bundan geri duranlar hem dünyada hem de ahirette cezalandırılırlar. Ayet önce ahiret cezasıyla başlar: Yüce Allah, “Şayet (çağrıldığınız hâlde) savaşa çıkmazsanız size can yakıcı bir azapla azap eder.” buyurarak, sorumluluktan kaçmanın bedelini açıkça ilan eder. Sonra dünya azabı devreye girer. Bu azap sadece ahiretle sınırlı değildir; dünyada da zillet, esaret ve liyakat kaybı olarak tecelli eder, ki bu da istibdâl sünnetidir.

Dense ki bir insan bireysel bir zaaf gösterip seferberlik çağrısına icabet etmediğinde neden bu denli ağır bir cezaya, dünya ve ahiret azabına çarptırılır? Zira bu basit bir ihmal değil; Allah’a isyan, O’nun dinini ve Kitab’ını müdafaa etmeyi reddetmek ve İslam ümmetini düşman karşısında yalnız bırakmaktır. Bu tutum, sadece bireysel bir günah değil, aynı zamanda toplumun direncinin kırılmasına ve düşmanın cesaretlenmesine neden olan toplumsal bir yıkımdır.

– Yüce Allah, dinine yardım etmeyi ve kelimesini yüceltmeyi bizzat üstlenmiştir. Dolayısıyla kulun bu yoldaki çabası Allah’ın bir ihtiyacı değil, kulun kendi şerefi ve kurtuluşudur. Dine yardımdan yüz çeviren ve seferberlik çağrısına ilgisiz davranan ise Allah’a (cc) ve O’nun dinine zarar veremez. Yüce Allah, “Siz O’na hiçbir zarar da veremezsiniz.” diyerek bu hakikate işaret eder. Yani, cihaddan yüz çevirmeniz, seferberlik çağrısına uymayıp geri kalmanız ve bu hususta ağır davranmanızla Allah’a hiçbir şekilde zarar veremezsiniz. “Allah her şeye kadirdir.”, yani O (cc), siz olmasanız da düşmanlarına karşı zafer kazanmaya ve onlardan intikam almaya güç yetirendir.”²⁶

24. Ahmed, 21415

25. 9/Tevbe, 38-39

26. bk. Tefsiru İbni Kesir, Dâru’l Kutubi’l İlmiyye, 4/136

3. Allah Yolunda İnfak Yasasını İhlal Edenlere Yönelik İstibdâl Sünneti

هَآ أَنْتُمْ هَؤُلَاءِ تُدْعُونَ لِتُنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ
فَمِنْكُمْ مَنْ يَنْخُلُ وَمَنْ يَنْخُلُ فَإِنَّمَا يَنْخُلُ عَنْ نَفْسِهِ
وَاللَّهُ الْغَنِيُّ وَأَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ وَإِن تَتَوَلَّوْا يَسْتَبَدِلْ قَوْمًا
غَيْرِكُمْ لَئِنْ لَمْ يَكُونُوا أَمْثَالِكُمْ

“İşte sizin durumunuz budur: Allah yolunda infak etmeye çağrılmaktasınız, içinizden bazıları cimrilik etmektedir. Kim de cimrilik ederse ancak kendi aleyhine cimrilik etmiş olur. Allah, (kimseye muhtaç olmayan, her şeyin kendisine muhtaç olduğu) El-Ğaniy'dir. Muhtaç olanlar sizlersiniz. Şayet yüz çevirirseniz, (sizin yerinize) başka bir kavim getirir, sonra (onlar) sizin gibi de olmazlar. (Allah'a itaat ederler.)”²⁷

Ayetin İstibdâl Sünnetine Dair Mesajları

- Cimrilik, normal şartlarda bir bireyin karakterindeki ahlaki bir sorun olarak görülebilir ve kişiyi faziletli değerlerden uzaklaştırır. Ancak konu Allah (cc) yolunda infak olduğunda, bu durum bireysel bir günah olmaktan çıkar, topyekûn İslam ümmetine karşı bir ihanet niteliği kazanır. Zira İslam ümmetinin İ'la-i Kelimetullah mücadelesi, sadece bedensel çabayla değil, aynı zamanda maddi güçle yürür. İslam davasının seferberlik mücadelesinde sergilenen bu cimrilik, ümmetin savunma hattını kırar ve mücadelenin aksamasına neden olur. Ümmetin, maddi kaynaklarını Allah yolunda seferber edememesi, düşmanları karşısında zayıf ve çaresiz görünmesine yol açar. Bu zayıflık görüntüsü, İslam düşmanlarını cesaretlendirerek ümmetin emniyetini tehlikeye atar. Elindeki malını ve mülkünü Allah yolunda harcamayan, dünyevi bir birikime kalbini bağlayan bir ümmetin; canını, evladını ve daha değerli kutsallarını feda etmesi mümkün değildir.

- Sure'nin genel atmosferine uygun düşen bu sert ve sarsıcı tehdit, o dönemde münafıklar dışında kalan Müslim saflarındaki çeşitli tereddütleri ve ruhsal zayıflıkları tedavi etmeyi amaçlar. Ayetler ayrıca; gönüllere canla başla sarılma, kendini davaya adama ve fedakârlık gibi asil karakterleri yerleştirmeyi hedefler. O günün toplumunda bu iki farklı karakteri (kararlı olanlar ve tereddüt edenler) taşıyan insanlar bir aradaydı; Kur'an ise geride kalanları o şerefli seviyeye yükseltmek için gönülleri eğitip tedavi ediyordu.²⁸

İşte Allah (cc), bir taraftan tereddüt ehli müminleri eğitirken diğer taraftan tereddütlerini yenemeyen maddi ve manevi olarak “yere çakılan”, infaktan kaçarak davasını yalnız bırakan bu toplulukları görevden alacağını, istibdâl sünnetini işleteceğini kesin bir dille ilan eder.

27. 47/Muhammed, 38

28. bk. Fî Zilâl-il Kur'an, Birleşik Yayınları, 13/410 vd.

İstibdâl gereği onları götürür, onların yerlerine “sizin gibi olmayan”; yani malını da canını da İlahi dava yolunda harcamaktan çekinmeyen, cimriligi ve dünyevileşmeyi aşmış yeni bir topluluk getirir.

Tarihte Yaşanmış İstibdâl Örnekleri ve Çıkarılacak Dersler

İstibdâl yasası, tarihin her döneminde farklı suretlerde tecelli etmiş somut bir gerçektir. Bu bölümde, liyakatini yitirenlerin nasıl tasfiye edildiğini ve İlahi sancağın el değiştirmesinin tarihsel örneklerini inceleyeceğiz.

1. Helak Yoluyla Topyekûn İstibdâl

İstibdâlin en şiddetli ve geri dönüşü olmayan biçimi, bir kavmin bütünüyle tarih sahnesinden silinmesidir. Nûh, Âd ve Semûd kavimleri ile Firavun ve ordusunun başına gelenler, bu türün en ibretlik örnekleridir. Allah'ın hak çağrısına sırt dönen ve yeryüzünde bozgunculuk çıkaran bu topluluklar, İlahi bir cezayla helak edilmiş; yerlerine ise yeryüzünü islah edecek yeni nesiller getirilmiştir.

“Âd Kavmi'ne gelince, yeryüzünde haksız yere büyüklendiler ve ‘Bizden daha güçlü olan kimmiş?’ dediler. Görmediler mi onları yaratan Allah'ın kendilerinden daha güçlü olduğunu? Onlar, ayetlerimizi inkâr ediyorlardı. Dünya hayatında alçaltıp rezil eden azabı tatmaları için, o uğursuz/kara günlerde üzerlerine bir kasırga gönderdik. Hiç kuşkusuz ahiret azabı, daha aşağılayıcı ve rezil edicidir. Onlara yardım da olunmaz. Semûd'a gelince, biz onlara hidayet ettik. (Fakat) onlar körlüğü/dalaleti, hidayete tercih ettiler. İşledikleri (masiyetlere) karşılık, alçaltıcı azabın yıldırımları onları yakalayiverdi.”²⁹

İstibdâl yasası, sadece tozlu tarih sayfalarında kalmış bir anlatı değil, şu ân içinde yaşadığımız dünyanın da tam merkezinde işleyen İlahi bir sünnettir. Bugün yeryüzünde haksız yere büyüklük taslayan güçlerin, Allah'a ve elçilerine isyan eden yapıların varlığı müminleri ümitsizliğe sevk etmemelidir. Zira istibdâl sünneti dün olduğu gibi bugün de **cardir** ve işlemeye devam etmektedir. İstibdâl bazen bir helak bazen de tedâfu yasasının bir neticesi olarak savaşlar eliyle gerçekleşir. İnsanlık, yakın tarihte iki büyük dünya savaşıyla bu sünnete bizzat şahitlik etmiştir. Milyonlarca insan yeryüzünden çekilip alınmış, yerlerine yeni nesiller getirilmiştir. Büyük salgınlar, devasa göç dalgaları ve toplu ölümler, yeryüzünün imarından sorumlu olanların bozgunculuk çıkarması üzerine devreye giren İlahi tasfiyenin farklı yansımalarıdır. İstibdâl sünneti Allah'ın (cc) takdirdir, yani **kaderidir**; insanın bu yasanın işleyişi veya durdurulması üzerinde bir yetkisi yoktur. Ancak bu süreç işlerken hangi tarafta yer alacağımız bizim irademize bırakılmıştır. Allah'ın razı olmadığı, görevden azledilen ve silinen “götürülenlerden” mi olacağız; yoksa emaneti devralan “yeni ve taze” nesillerden mi?

29. 41/Fussilet, 15-17

2. Nesiller Arası Tasfiye ve Sancaktarlığın El Değiş-tirmesi

Bazen istibdâl bir kavmin kökten yok edilmesiyle değil, o topluluk içindeki liyakatsiz neslin zorlu süreçlerle elenip yerine taze bir neslin getirilmesiyle olur.

İsrâîloğulları ve Tih

Yüce Allah, Kudüs'ün Fethi'ni İsrâîloğullarına vaadetti. Mûsâ Peygamber'in (as) öncülüğünde Kudüs'e yürümelerini emretti. Onlarsa bu çağrıya "Ey Mûsâ! (O güçlü topluluk) orada olduğu müddetçe ebediyen oraya girmeyeceğiz. Sen ve Rabbin gidip savaşın. Biz burada bekliyor olacağız."³⁰ diyerek karşılık verdiler. Bunun üzerine cezalandırıldılar:

"Dedi ki: 'Şüphesiz ki o (topraklar), kırk yıl boyunca onlara haramdır. Yeryüzünde şaşkın şaşkın dolanırlar. Fasık topluluğa üzülme!'"³¹

Kırk yıl boyunca yeryüzünde şaşkın şaşkın dolanmakla, amaçsız ve gayesiz yaşamakla cezalandırıldılar. İşte bu kırk yıllık sürede istibdâl sünneti devreye girdi. Yüce Allah, O'nun vaadine güvenmeyen, Allah'tan korkmak yerine güçlü ordulardan korkan, Nebi'ye ittiba etmek yerine nefislerinin arzusuna uyanları götürdü; onların yerine daha güçlü, nebiler tarafından eğitilmiş tertemiz nesiller getirdi ve onların eliyle Kudüs'ün Fethi'ni gerçekleştirdi.³²

Abdullah ibni Abbâs (ra) bu süreci şöyle anlatır:

"Kırk yıl boyunca çöllerde şaşkınca dolaştılar; bu süreçte (Tih Sahrası'nda) Mûsâ ve Hârûn ile birlikte, kırk yaşın üzerinde olan herkes vefat etti. Kırk yıl tamamlandığında, Mûsâ'dan sonra işleri devralan **Yûşa' ibni Nûn** onlara liderlik ederek harekete geçti ve fethi o gerçekleştirdi."³³

Bugün İslam ümmeti, tıpkı vaadedilen topraklara girmeyi reddeden İsrâîloğullarının çölde geçirdiği kırk yıllık Tih (şaşkınlık ve arayış) sürecine benzer bir dönemden geçmektedir. Siyasi otoritesini yitirmiş, toprakları her türlü müdahaleye açık hâle gelmiş; din, can, mal ve namus emniyeti sarsılmış bir ümmet manzarası, istibdâl yasasının devreye girmesi için gerekli tüm sebeplerin bir araya geldiğini göstermektedir. Bu süreç, liyakatini yitirmiş nesillerin tasfiyesi ve vaadedilen sancağı taşıyacak yeni bir neslin doğum sancısıdır. Son yüzyılda yaşadığımız hilafetin ilgası, İslam topraklarının ardı sıra Haçlılar tarafından işgali, İslam beldelerinde Haçlı valisi yöneticilerin zulüm ve ifsadları, özellikle son iki yıldır Gazze'de yaşananlar ve İslam ümmetinin çaresizliği, o beklenen "yeni neslin" su ve ekmek kadar acil bir ihtiyaç olduğunu tüm çıplaklığıyla ortaya koymuştur.

Mademki istibdâl sünnetinin doğum sancıları çekilmektedir, öyleyse vahiyle aydınlanmış her ferдин üzerine düşen sorumluluk iki aşamalıdır:

Teşhis: Ümmeti bu Tih sürecine sokan; akidevi, ahlaki, siyasi problemleri tespit etmek; başta dünyevileşme ve İslam ümmetini zaafa düşüren düşman karşısında aşağılık kompleksinden arınmak. Neyin, nasıl ve nerede bozulduğunu anlamadan ıslah çalışması yürütmek mümkün değildir. Bu nedenle teşhisin tek güvenilir yolu; Kitap, Sünnet ve siret-i Nebi'ye geri dönmektir. İslam'ın öğretilerini ve Peygamberimizin (sav) bu öğretileri hayata geçirir tarzını aslı kaynaklarından öğrenmek, elimizdeki tek şaşmaz ölçüdür. Bugün geline nokta, bu ölçü muvazenesinde derinlemesine kavramaya çalışmalı, sonra da arınmak için ortaya kesin bir irade koymalıdır.

İnşa: Mâide, 54 ve Fetih, 29 gibi ayetlerde yer alan; Allah'ı sevmek, Allah tarafından seçilecek amelleri çoğaltmak, müminlere karşı merhametli, küfre karşı izzetli olmak, durmaksızın Allah yolunda cihad etmek ve hiçbir kınayıcının kınamasından korkmadan sorumlulukları yerine getirmek sıfatlarını kuşanmak.

Hilafetin ve Sancaktarlığın İntikali

Emevî yönetimi, başlangıçtaki fetih ruhunu kaybedip ırkçılığa ve zulme yönelince, İlahi bir yasa olan istibdâl sünneti işlemeye başlamıştır. Liyakatini yitiren bu yapının yerini, tüm ümmeti kucaklama vaadiyle Abbâsiler almıştır. Ancak Abbâsiler de zamanla özlerinden uzaklaşmış; ümmeti felsefi tartışmalarla vahiyden koparmış, âlimlere baskı uygulamış ve dünyevileşerek zayıflamıştır. İslam tarihinin en görkemli dönüşümü, Abbâsî Hilafeti'nin sarsılmasıyla yaşanmıştır. Allah (cc), İslam sancağını yüceltme görevini gaza ve fetih ruhuyla kuşanmış olan Selçuklulara ve ardından Osmanlılara nasip etmiştir.

Tarihteki bu yönetim değişimleri bize açıkça gösterir ki Allah (cc) bir topluluğu devlet, cemaat veya cemiyet yönetmeye muvaffak kılmışsa, bu durum onlar için hem hayırlara vesile olup hidayete öncülük edebilecekleri bir mükâfat hem de emanete sadık kalarak başlangıçtaki samimi iradelerini koruyup koruyamayacaklarını ölçen bir imtihandır. Nihayetinde bu bir bayrak yarısıdır; şayet bir topluluk üstlendiği kutsal emanete sahip çıkamazsa, yönetim onlardan geri alınarak bu sorumluluğu layıkıyla taşımaya talip olan başka ellere teslim edilir.

Tarihteki bu örnekler bize hatırlatıyor ki Allah (cc) katındaki şeref, soydan veya geçmişten değil, emanete gösterilen sadakat ve liyakatten gelir. İlahi bir yasa olan istibdâl, hiçbir millete imtiyaz tanımaz; kim Allah'ın dinini ve adaleti her şeyin üstünde tutarsa, sancak ona teslim edilir. Geçmişteki bu devir teslimler, bugün bir hayra muvaffak kılınanlar için ciddi bir uyarı niteliğindedir. Şayet üstlenilen emanete uygun bir iman, ahlak ve so-

30. 5/Mâide, 24

31. 5/Mâide, 26

32. Tih Çölü metaforu üzerinden İslam ümmetinin durumunu değerlendirmeye dair geniş bilgi için bk. Tih'ten Çıkış, Muhammed Kutub

33. Mevsûatu't Tefsîrîl Me'sûr, 7/479, 22110 No.lu rivayet

rumluluk bilinci sergilenmezse, Allah'ın istibdâl sünneti kaçınılmaz olarak yeniden işleyecektir.³⁴

3. İmametın ve Şerefin Ümmetler ve Kavimler Arası İntikali

İsrâiloğulları ve İslam Ümmeti

İstibdâl yasaının en çok karşılaştılanı; tüm insanlığa dinî, ahlaki ve siyasi rehberlik etme vazifesi olan imametın bir ümmetten alınıp diğerine devredilmesidir. Bunun bir örneği İsrâiloğulları ile İslam ümmeti arasında yaşanmıştır. Allah (cc), bir zamanlar İsrâiloğullarını nübüvvet ve vahiy ile inşa etmiş ve onları diğer kavimlere üstün kılmıştı.

“Ey İsrâiloğulları! Size bahsettiğim nimetlerimi ve sizi âlemlere üstün/faziletli kıldığımı hatırlayın.”³⁵

Ancak onlar, bu üstünlüğü bir kulluk ve hizmet davası değil, bir imtiyaz ve sömürü aracı olarak gördüler. Vahyi tahrif etmeleri, peygamberlerini katletmeleri, diğer milletleri aşağılamaları ve birbirlerine üstünlük sağlamaya çalışmaları imameti taşıma salahiyetlerini yitirmelerine neden oldu. Neticede Allah (cc), bu kutsal görevi onlardan çekip aldı ve İslam ümmetine ihsan etti.

“Siz insanlar için çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz. İyiliği emreder, kötülükten alıkoyar ve Allah'a iman edersiniz. Şayet Ehl-i Kitap iman etmiş olsaydı onlar için daha hayırlı olurdu. Onlardan müminler olmakla birlikte çoğunluğu fasıktır.”³⁶

İsrâiloğullarının imameti kaybetme süreci, aslında bir “Yahudileşme” hikâyesidir. Yahudileşme; tevhidi şirke, sünneti bidat ve hurafeye, adaleti zulme ve İslam ahlakını taklitçi bir yozlaşmaya kurban etmektir. Salahiyet kaybedilince, istibdâl kaçınılmaz olmuştur. Ancak en büyük tehlike şudur: Yahudileşme sadece İsrâiloğullarına mahsus bir durum değil, tüm mümin ve Müslim toplumların karşılaşabileceği bir zihniyet sapmasıdır. Allah Resûlü (sav), kendi ümmetini de Yahudileşme tehlikesine karşı uyarıyordu.

Ebû Saîd El-Hudrî'den (ra) Allah Resûlü'nün (sav) şöyle dediği rivayet edilmiştir:

“ ‘Muhakkak, sizden önceki ümmetlerin yoluna karış karış, arşın arşın uyacaksınız. Hatta onlar bir keler deliğine girseler sizler de onları takip edeceksiniz.’

Bizler, ‘Ey Allah'ın Resûlü! Bu ümmetler Yahudiler ile Hristiyanlar mıdır?’ diye sorduk.

Allah Resûlü de (sav), ‘Başka kim olacak?’ dedi.”³⁷

Bugün İslam ümmetinin imameti, yani yeryüzünün

34. İnsanlık tarihini istibdâl sünneti ve bu sünnetin işlemlerine etki eden ahlak üzerinden geniş bir okuma için bk. Es-Sunenu'l İctimâiyye fi'l Kur'âni'l Kerim, Muhammed Emehzûn, 2/515-547

35. 2/Bakara, 47

36. 3/Âl-i İmrân, 110

37. Buhari, 7320; Müslim, 2669

İstibdâl yasaı, sadece İslam ümmeti için değil, tüm insanlık ve devletler için geçerli olan sarsılmaz bir İlahi kanundur. Tarihteki tüm örnekler açıkça gösterir ki liderliğin, gücün ve hayrın el değiştirmesi tesadüf değil, şaşmaz bir yasaya tabidir. Bu nöbet değişiminin asıl motor gücü; askerî veya ekonomik üstünlükten ziyade, toplumun imani ve ahlaki değerleridir. İnanç, siyaset ve ahlak bakımından çöken bir toplum, ordusu ne kadar büyük olursa olsun, yerini daha liyakatli olanlara bırakmaktan kaçamaz; çünkü imani ve ahlaki zafiyet, istibdalin en temel nedenidir.

tüm insanlarına örnek ve şahit olmayı, başka bir ifadeyle yeryüzündeki belirleyici gücünü (süper güç vasfını) yitirmiş olması; teknik yetersizliklerden önce, ümmetin içinde baş gösteren Yahudileşme nedeniyledir.

İstibdâl sünnetini tersine çevirerek İlahi emaneti ve imamet sancağını yeniden teslim almak isteyenler için izlenmesi gereken yol, şu iki aşamalı süreçten geçmektedir: Öncelikle akide, ahlak ve yönetim gibi hayatın temel damarlarında hangi noktalardan vahiy ile bağımızın koptuğunu ve hangi alanlarda Yahudileşme olarak tabir edilen zihinsel ve amelî sapmalara düştüğümüzü cesaretle tespit etmek, ardından bu teşhis ışığında vahiy bir arınma ve ıslah sürecine girmektir.

Kâbe ve Nübüvvetin Kureyş ve Ensâr Arasında Değişimi

İstibdâl yasaının en hassas tecellilerinden biri de bir topluluğun ayağına kadar gelen “İlahi fırsatı” tepmesi sonucu yaşanır. Allah (cc), bir bölgeyi, bir şehri veya bir mahalleyi imtihan etmek istediğinde; orada bir hayrı, bir davetçiyi veya İslami bir projeyi neşv-u nema buldurur. Bu durum, o bölge halkı için hem bir lütuf hem de bir imtihandır. İlahi takdir, bir hayrı belli bir coğrafyada başlattığında o mekânın sakinlerine şu mesajı verir: “Bu şeref size sunuldu, ona sahip çıkın.” Şayet o topluluk bu hayra sahip çıkarsa hem dünyada izzet bulur hem de ahirette yüksek derecelere erişir. Ancak sırt dönerlerse, istibdâl sünneti gereği o hayır orada sönmez; sadece yer değiştirir. Bunun tarihteki en sarsıcı örneği Mekke ve Medine arasındadır. Kureyş hem Kâbe'nin ev sahipliğine hem de Allah Resûlü'nün (sav) bizzat kendi içlerinden çıkması gibi devasa bir nimete sırt dönünce; Allah (cc) bu vazifeyi onlardan almış, davetin merkezini Mekke'den Medine'ye, hamiliğini ise Kureyş'ten Ensâr'a taşımıştır.

Mekke bu fırsatı teperek “şerefini” bir süreliğine Medine’ye kaptırmıştır.

Bu sünnet sadece Asr-ı Saadet’e mahsus değildir; her çağda ve her camia içinde yaşanabilir. Bir İslami çalışma veya mahalli bir hayır projesi başladığında, o çevredeki insanlar için imtihan saati çalmış demektir. Ya o hayra omuz verip tarihin öznesi olurlar ya da ilgisizlik ve dünyevilik bataklığında kalarak yerlerini o hayra hidayet edilecek “başka topluluklara” bırakırlar. Eğer bulunduğumuz ortamda bir hayır kapısı açılmış ve biz hâlâ onun dışında kalmışsak, sessizce işleyen bir “mahallî istibdâl” sürecine muhatap olduğumuzu bilmeliyiz. Allah’ın (cc) bizim ellerimizle yapabileceği bir hizmeti, bizim gevşekliğimiz yüzünden başkalarına nasip etmesi, mümin için en büyük kayıptır. Bu çarkı tersine döndürmenin tek yolu; bahaneleri bir kenara bırakıp o hayra sahip çıkmak, vaktimizi, malımızı ve emeğimizi o kutlu proje için seferber etmektir.

4. Bireysel İstibdâl

İstibdâl yasası denilince akla genellikle büyük ümmetlerin veya devletlerin çöküşü gelse de bu İlahi kanun aslında en küçük birim olan birey üzerinde de hassasiyetle işler. Allah (cc), bir insana özel bir hayır, makam, yetenek veya hizmet kapısı açtığında; o kişi bu nimetin şükrünü eda etmez ve sorumluluğunu yerine getirmese, o nimet ondan alınır ve kıymetini bilecek başka birine devredilir.

Bireysel istibdâlin en sarsıcı örneği, bizzat Allah Resûlünün (sav) hane-i saadetinde, yani yeryüzünün en seçkin kadınları olan Annelerimize yönelik yapılan İlahi uyarıdır. Kur’ân-ı Kerim, peygamber eşi olma şerefine tek başına yeterli olmadığını, bu şerefin ancak belli vasıfları haiz olmakla korunabileceğini ilan etmiştir.

“Şayet (ikiniz, yani Allah Resûlünün eşleri), Allah’a tevbe ederseniz (sizin için en hayırlısı budur). Çünkü kalpleriniz saptı. Şayet onun (Resûl’ün) aleyhine yardımlaşmaya devam ederseniz hiç şüphesiz ki Allah, Cibril ve salih müminler onun dostudur. Bunların ardında melekler de onun destekçisidir. Şayet sizi boşayacak olursa Rabbinin ona, sizin yerinize, sizden daha hayırlı, Allah’a teslim olmuş, iman etmiş, gönülden ve sürekli itaat eden, tevbe eden, ibadet eden, oruç tutan dul ve bakire eşler ihsan etmesi umulur.”³⁸

Bireysel istibdâlin bize bakan yönüne gelince, şunları söyleyebiliriz: Rabbimizin (cc) bizlere lütfettiği; salih bir eş, huzurlu bir yuva, helal rızık kapısı olan bir iş, Rabbimize yakınlaştıran bir ilim talebi veya ortamı, kalbimizi diri tutan İslami bir hizmet... Bunların her biri zahiren birer mükâfattır. Ancak bu mükâfatların içinde, “Bu nimetin hakkını verecek mi, yoksa onu kendinden bilip şımaracak mı?” sorusunu barındıran çetin bir imtihan saklıdır. Bireysel hayatımızda bize lütfedilen nimetlerin kalıcılığı, onlara

karşı takındığımız tavırla doğrudan ilintilidir: Şayet biz bu nimetlerin hakkını şükürle verip asıl sahibini unutmaz, tevazuyla “Ben yaptım!” kibriden arınır ve büyük bir özveriyle o nimetin gerektirdiği sorumlulukları yerine getirirsek; İlahi bir kanun olan “Şükrederseniz elbette arttırırım.” yasası devreye girerek o nimeti bereketlendirip kökleştirir. Ancak aksi bir durum sergilendiğinde; yani nimetin şükrü eda edilmeyip hizmette gevşeklik baş gösterdiğinde veya hayırdan bencillik ve mülkiyet iddiası ortaya çıktığında, istibdâl sünneti âdeta bir saat gibi işlemeye başlayarak o hayrın el değiştirmesini ve liyakatli ellere intikal etmesini kaçınılmaz kılar.

Sonuç olarak;

İstibdâl yasası, sadece İslam ümmeti için değil, tüm insanlık ve devletler için geçerli olan sarsılmaz bir İlahi kanundur. Tarihteki tüm örnekler açıkça gösterir ki liderliğin, gücün ve hayrın el değiştirmesi tesadüf değil, şaşmaz bir yasaya tabidir. Bu nöbet değişiminin asıl motor gücü; askerî veya ekonomik üstünlükten ziyade, toplumun imani ve ahlaki değerleridir. İnanç, siyaset ve ahlak bakımından çöken bir toplum, ordusu ne kadar büyük olursa olsun, yerini daha liyakatli olanlara bırakmaktan kaçamaz; çünkü imani ve ahlaki zafiyet, istibdâlin en temel nedenidir.

İlahi yasalar, geçmişte ne kadar büyük hizmetler yapmış olursa olsun hiçbir topluma imtiyaz tanımaz. Liyakatini yitiren bir yapı; tarihine veya geçmişteki hizmetlerine bakılmaksızın bu sünnetin muhatabı olur.

Öte yandan istibdâl, aynı zamanda bir umut yasasıdır. Bir toplum ne kadar derin bir çöküş yaşarsa yaşasın; yeniden Allah’ın (cc) rızasına uygun vasıflar kazanır ve tarihe öncülük etme liyakatini gösterirse, İlahi yasa onları yeniden “insanlık için çıkarılmış hayırlı bir topluluk” konumuna yükseltir.

Rabbimiz! Bizleri emanetine sahip çıkan, nimetinin kadrini bilen ve yeryüzünde adaleti ikame eden liyakatli kullarından eyle. Bizleri görevden alınan ve yerlerine başkaları getirilenlerden değil, senin rızanı gözeterek yeryüzünü islah eden o müjdeli nesillerden kıl. Ayaklarımızı dinin üzere sabit tut ve bizleri istibdâlin değil, istihdamın izzetiyle şereflendir. Allahumme âmin.

38. 66/Tahrîm, 4-5

HAYBER SONRASI YAŞANAN HADİSELER

Hamd Allah'a, salât ve selam Resûl'üne olsun.

Hudeybiye Antlaşması'ndan sonra Medine İslam Devleti hem davet çalışmalarına hem de Arap Yarımadası'nı güvenli bir hâle getirme politikasına hız verdi. Bu kapsamda, birçok ihanetle karşılaştığı Yahudilerin son kalıntılarını Hayber'in Fethi'yle bertaraf etmiş oldu. Hayber'den sonra Mekke'nin Fethi'ne kadar birçok hadise yaşandı. Bu yazımızda kısa kısa o hadiseleri anlatıp bazı derslere temas etmeye çalışacağız.

Ca'fer (ra) ve Eş'arilerin Gelişi

İmam Buhârî'nin rivayet ettiğine göre Ebû Mûsâ El-Eş'arî (ra) şöyle anlatır:

"Bazı kimseler bize -yani gemi ile hicret edenlere-, 'Biz sizden önce hicret ettik.' diyorlardı. Bizimle birlikte gelenlerden biri olan Umeyys binti Esmâ, Nebi'nin (sav) hanımı (Ömer'in ise kızı) Hafsa'nın yanına, onu ziyaret etmek için girdi. Esmâ da Habeşistan'a hicret edenlerdendi. Esmâ, Hafsa'nın yanında bulunduğu sırada, Ömer içeri girdi. Esmâ'yı görünce, 'Bu kadın kim?' diye sordu.

Hafsa, 'Bu, Umeyys'in kızı Esmâ'dır.' dedi. Ömer, 'Şu Habeşli mi? Şu deniz yoluyla (hicret eden) mi?' diye sorunca Esmâ, 'Evet.' dedi.

Bunun üzerine Ömer, 'Biz sizden önce hicret ettik. Bu sebeple, biz Allah Resûlü'ne sizden daha yakınız.' dedi.

Esmâ (buna kızarak) şöyle dedi: 'Hayır! Vallahi, böyle değil! Siz, Allah Resûlü'nün yanında idiniz. Aç olanlarınıza o yemek veriyor, cahillerinize o öğüt veriyordu. Biz ise Allah ve Resûlü'ü uğruna uzak bir diyarda, Habeşistan'da; insanların buğzettiği bir memleketteydik. Vallahi, senin söylediklerini Allah Resûlü'ne bildirmedikçe hiçbir şey yemeyeceğim, hiçbir şey içmeyeceğim! Orada bize eziyet ediliyordu, biz korkutuluyorduk. Ben bunu mutlaka Allah Resûlü'ne söyleyecek ve kendisine soracağım. Vallahi ne yalan söyleyeceğim ne gerçeği çarpıtacağım ne de söyledigiğine fazladan bir şey ekleyeceğim.'

Nebi (sav) gelince, Esmâ şöyle dedi: 'Ey Allah'ın Resûlü! Ömer şöyle şöyle söyledi.' Allah Resûlü (sav), 'Peki, sen ona ne cevap verdin?' diye sordu.

Esmâ, 'Ben de ona şöyle şöyle söyledim.' dedi.

Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu: 'O, bana sizden daha yakın değildir. Onun ve arkadaşlarının bir hicreti vardır. Sizin ise -ey gemi ehli- iki hicretiniz vardır.'

Esmâ şöyle dedi: 'Vallahi, Ebû Mûsâ'nın ve gemide bulunan arkadaşlarının tek tek gelip bu hadisi benden sorduklarını gördüm. Allah Resûlü'nün (sav) onlar hakkında söylediği bu sözden, dünyada kendilerini daha fazla sevindirecek ve gönüllerinde daha büyük yer edecek hiçbir şey yoktu. Vallahi, Ebû Mûsâ'nın bu hadisi benden tekrar tekrar anlatmamı istediğini bilirim.'"¹

Bu müjde, Habeşistan muhâcirlerini son derece sevindirmiştir.

Safiyye Annemiz İslam'ı daha sonraları kabul etmiş ve içinde bulunduğu topluluk da sürekli olarak Peygamberimize düşmanlık yapmıştı. Fakat hidayet kalplerde yer ettiğinde kişi, "Ben geç kaldım, kardeşlerim benden önce birçok salih amel işlediler." diyerek ümitsizliğe düşmemelidir. Amelleri bereketlendirecek olan Allah'tır. Hayatının o ânına kadar bir Yahudi olarak yaşayan, Peygamberimize düşman bir topluluk içinde bulunan bir kadın, bir anda Peygamberimizin ev ahalisine dâhil olma şerefine nail olabilir.

1. Buhari, 4230-4231; Müslim, 2502

Resûlullah (sav), onların gelişine son derece sevindi ve ganimetten pay verdi.

Câbir'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) Hayber'den döndüğünde, Ca'fer de (ra) Habeşistan'dan gelmişti. Allah Resûlü (sav) onu karşıladı, alnından öptü ve şöyle buyurdu, ‘Vallahi, hangisine daha çok sevineceğimi bilemiyorum, Hayber'in fethine mi, yoksa Ca'fer'in gelişine mi!’”²

Habeşistan'a hicret eden sahabiler, uzun süre vatanlarından uzak kalmış, Resûlullah'tan ayrı düşmenin hasretini yaşamışlardı. Üstelik zamanla buldukları toplumun ilgisi azalmış, yalnızlıkları daha da derinleşmişti. Tam böyle bir dönemde Allah (cc), Yemen'den gelen müminlerle onların yalnızlığına derman oldu. Hem de Peygamberimizin övgüsüne mazhar olmuş bir toplulukla:

“Size Yemenliler geldiler. Onlar, insanlar arasında gönülleri en ince olanlar ve kalpleri en yumuşak olanlardır. İman Yemen'dedir, hikmet de Yemen'dendir. Kibir ve kendini beğenme, böbürlenme deve sahiplerindedir. Tevazu ise küçükbaş hayvanlarla ilgilenenlerdedir.”³

İşin bir de Ebû Mûsâ El-Eş'arî ve arkadaşlarına bakan tarafı vardı. Onlar aslında çok ulvi bir hedefle yola çıkmışlardı. Hicret edecekler ve Medine İslam Devleti'nde müminlerle beraber olacaklardı. Ancak Allah (cc) bunu dilemedi. Kâinattaki ordularına emretti ve müminler kendilerini bir ânda ilk hicret yurdunda, gönülleri hasret ile dolu olan kardeşlerinin yanında buldular.

Bu da bize şunu öğretir: Bir amel için hazırlık yapar, onu çok faziletli görür ve adım atarız. Ama dilediği zaman onu gerçekleştirecek olan Rabbimizdir (cc). Ve O, bizim için ne dilerse muhakkak hayır vardır. Kula düşen, O'nun takdirine güvenmektir.

Her insan hırslı ve başkaları ile yarışmaya uygun bir tabiatla yaratılmıştır. Fitratımızda var olan birçok özellik gibi bu da kişinin yönlendirmesiyle hayra veya şerre kanalize olur. Sahabenin bu kıssadaki hâli buna en güzel örneklerdendir. Onlar hem amel yapmak için mücadele ediyorlardı hem de kardeşlerini geçmeye çalışıyorlardı.

Bugün de müminler hayırda yarışmalı, fakat yaptığı amellerle kesin bir şekilde övünmekten sakınmalıdır. Çünkü amelin kabul edilip edilmediği bilinmez. Bu da kişiyi hem çalışkan hem de mütevazı kılar. Sahabe ile bizim aramızdaki fark budur. Allah (cc), onlardan razı olduğunu daha onlar hayatta iken haber vermiştir.

Son olarak, övgünün büyüklüğü amelin boyutuyla orantılıdır. Müminler için Peygamberimizden (sav), memleketinden uzakta yıllarını geçirmek; İslami olmayan bir toplumda kendini ve ailesini muhafaza edebilmek büyük bir fedakârlıktır. Hâliyle iki hicret sevabı gibi bir övgüye ancak bu şekilde kavuşulabilir.

Safiyye Annemizle (r.anha) Evlilik

Enes'ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Hayber'i savaşıarak aldık. Sonra esirler, bir araya toplandı. Bu esnada Dihye gelerek, ‘Ey Allah'ın elçisi! Esirlerden bana bir cariye ver!’ dedi. Nebi de (sav), ‘Git ve birini seç.’ buyurdu. Dihye, Safiyye bintu Huyey'i aldı. Bunun üzerine biri, Allah Resûlü'ne gelip, ‘Ey Allah'ın elçisi, Dihye'ye Kurayza ve Nadir kabilelerinin hanım efendisi Safiyye bintu Huyey'i verdin. Muhakkak ki, bu kadın ancak sana yakışır.’ dedi.

Nebi (sav), ‘Kadınla birlikte Dihye'yi çağırın.’ buyurdu.

Allah Resûlü, Safiyye'yi görünce Dihye'ye, ‘Esirlerden bunun dışında bir cariye al.’ dedi. Nebi (sav) Safiyye'yi azat edip onunla evlendi.”⁴

Ebû Hureyre'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) Safiyye ile evlendiğinde/gerdeğe girdiğinde Ebû Eyyûb El-Ensârî, o gece Allah Resûlü'nün kapısında nöbet tuttu. Sabah olunca Allah Resûlü'nü görünce tekbir getirdi. Elinde kılıç vardı.

Dedi ki, ‘Ey Allah'ın Resûlü! O (Safiyye), yeni evlenmiş bir cariyeydi. Ben onun babasını, kardeşini ve kocasını öldürmüştüm. Sana karşı bir şey yapmasından korktum.’ Allah Resûlü (sav) bu söz üzerine gülümsedi ve ona, ‘Allah hayırla mükafatlandırın seni.’ dedi.”⁵

“Resûlullah (sav), ona karşı son derece ikramkâr davrandı. Safiyye (r.anha) deveye binmek istediğinde Resûlullah (sav) gelir, dizini koyar ve binmesine yardımcı olurdu. O da ayağını Resûlullah'ın (sav) dizinin üzerine koymaktan kaçınır, dizini onun dizinin üzerine koyarak deveye binerdi.”⁶

“Safiyye'nin (r.anha) nakline göre Âişe ve Hafsa (r.anhuma), ‘Biz Resûlullah (sav) nezdinde Safiyye'den daha kıymetliyiz. Zira biz hem onun eşleri hem de amcasının kızlarıyız.’ demişlerdi. Resûlullah (sav) onun yanına girince o, durumu Resûlullah'a (sav) arz etmişti.

Bunun üzerine Resûlullah (sav) ona, ‘‘Sizler nasıl benden daha hayırlı olabilirsiniz ki? Benim eşim Muhammed, babam Hârûn, amcam da Mûsâ'dır.’ diyemedin mi?’ buyurdu.”⁷

Peygamber (sav) hayatında birçok evlilik gerçekleştirmiştir. Safiyye Annemiz, Ehl-i Kitap olup daha sonra İslam'ı seçen ve bunun üzerine Peygamberimizin evlendiği iki kişiden biridir. Bu evlilik, bir yönüyle kalpleri onaran ve bir kavim ile hısımlık ilişkisi kurulmasına vesile olan bir adımdı. Kavmi yenilmiş ve esir düşmüş bir kadını azat etmek, ardından onun bir peygamberle evlenmesini sağlamak, kalplerdeki olumsuz duyguları tersine çevirecek güçtedir. Nitekim Safiyye Annemiz de bu nimetin farkına varmış ve buna göre bir hayat yaşamıştır.

2. El-Mustedrek ale's Sahihayn, 4941
3. Buhari, 4388

4. Buhari, 371; Müslim, 1365
5. El-Mustedrek ale's Sahihayn, 6787
6. bk. Meğâzi'l Vâkidî, 2/675
7. bk. Buhari, 3169

Safiyye Annemiz İslam'ı daha sonraları kabul etmiş ve içinde bulunduğu topluluk da sürekli olarak Peygamberimize (sav) düşmanlık yapmıştı. Fakat hidayet kalplerde yer ettiğinde kişi, "Ben geç kaldım, kardeşlerim benden önce birçok salih amel işlediler." diyerek ümitsizliğe düşmemelidir. Amelleri bereketlendirecek olan Allah'tır (cc). Hayatının o ânına kadar bir Yahudi olarak yaşayan, Peygamberimize düşman bir topluluk içinde bulunan bir kadın, bir ânda Peygamberimizin ev ahalisine dâhil olma şerefine nail olabilir.

Allah Resûlü'nün (sav) Safiyye Annemize (r.anha) muamelesi, kadın erkek ilişkileri açısından güzel bir misaldir. Çünkü Nebimiz hayatın her alanında bizim için en güzel örnektir. Kişinin yetiştiği aile, yaşadığı toplum, aldığı eğitim onun anlayışını, ahlakını ve kavramlara yüklediği manaları şekillendirir. Bir kadının erkekten beklentisi, kavvâm olması, yani onu idare etmesi ve korumasıdır. Fakat erkek bunları yaparken kaba olmak zorunda değildir. Kibar bir şekilde davranarak, kadınların yaradılışlarını da hesaba katarak muamele etmesi gerekir. Birilerinin bunu kılıbıklık olarak adlandırması ya da kınaması bir şeyi değiştirmez. Günümüzde erkeği kadınlaştıracak derecede aşırı romantik hâle getirmek de kadına kaba davranmayı hakiki erkeklik olarak pazarlamak da İslam'ın sınırlarıyla uyumlu değildir. Ne mutlu ki önümüzde her yönüyle örnek alacağımız bir Peygamber vardır.

Son olarak, Ebû Eyyüb El-Ensârî'nin gece, çadırı koruması, sahabenin sadece tevekkül etmediğini, aynı zamanda gerekli tedbirleri de aldığını gösterir. Bu da İslam'ın denge dini oluşunu ortaya koyar. Mümin, "Allah korur." diyerek tedbiri terk etmez, "Ben korurum." diyerek de Allah'ı (cc) unutmaz.

Peygamberimize Suikast Girişimi

Ebû Hureyre (ra) anlatıyor:

"Hayber fethedildiğinde Resûlullah'a (sav) içi zehirli bir koyun hediye edilmişti. Resûlullah (sav), ashâbına, 'Hayber'de ne kadar Yahudi varsa onları bana toplayın.' buyurdu. Ashâb da onları toplayıp getirdi.

Resûlullah (sav), 'Size bir şey soracağım, bana doğru cevap verecek misiniz?' buyurdu.

Yahudiler, 'Evet, ey Ebu'l Kâsim.' dediler.

Resûlullah (sav), 'Sizin (ulu) babanız kimdir?' diye sordu.

Onlar, 'Falandır.' dediler.

Resûlullah (sav), 'Yalan söylediniz, (büyük) babanız falandır.' dedi.

Yahudiler, 'Doğru söyledin.' dediler.

Resûlullah (sav), 'Size bir şey daha soracağım, bana doğrusunu söyler misiniz?' diye sordu.

Onlar, 'Evet, ey Ebu'l Kâsim. Hem biz yalan söylesek bile, bizim yalanımızı -babamız hakkında bildiğin gibibilirsin.' dediler.

Resûlullah (sav), 'Cehennemlik olanlar kimlerdir?' diye sordu.

Yahudiler, 'Biz az bir zaman cehennemde kalacağız, sonra orada siz bize halef olacaksınız.' diye cevap verdiler.

Bunun üzerine Resûlullah (sav), 'Orada hor ve hakir olarak kalın. Vallahi, cehennemde size asla halef olmayacağız.' buyurdu. Sonra da onlara, 'Şimdi size bir şey soracağım, bana doğru cevap verecek misiniz?' diye sordu.

Yahudiler, 'Evet, ey Ebu'l Kâsim.' dediler.

Resûlullah (sav), 'Şu koyuna zehir koydunuz mu?' diye sordu.

Yahudiler, 'Evet, koyduk.' dediler.

Resûlullah (sav), 'Buna sizi sevk eden şey nedir?' diye sordu.

Yahudiler, 'Eğer sen yalancı biri isen (koyunu yer, ölürsün), biz de senden kurtuluruz. Eğer bir peygamber isen bu sana zarar vermez, diye düşündük.' dediler."⁸

"Allah Resûlü (sav) ve Bişr ibni Berâ' o etten yemişlerdi ve bu etten dolayı ikisi de ağır şekilde hastalandılar. Daha sonra Bişr vefat etti. Bişr'in ölümünün ardından Allah Resûlü (sav) Yahudi kadını çağırarak ona şöyle dedi, 'Yazıklar olsun sana! Bize ne yedirdin?'

Kadın, 'Sana zehir yedirdim. Eğer gerçekten bir peygambersen, bu sana zarar vermez ve Allah senin hakkında hükmünü gerçekleştirir. Ama eğer peygamber değilsen, o zaman insanları senden kurtarmış olurum.' Bunun üzerine Allah Resûlü (sav) kadının çarımha gerilmesini emretti.

Allah Resûlü (sav) başlangıçta, bu etten yiyen sahabilerden kimse ölmediği için kadını cezalandırmadı. Fakat Bişr ibni Berâ' vefat edince, kadının öldürülmesini emretti."⁹

Yahudilerin hain bir millet olması ve düşmanlıklarının her daim devam edeceğini göstermesi açısından önemli bir örnek de Peygamberimize (sav) yönelik bu suikast girişimidir. Hayber fethedildiğinde, her şeye rağmen Peygamberimiz onlara merhametle muamele etmişti. Hepsini köleleştirilebilir ya da öldürülebilirdi, ancak onlar belli bir anlaşmayla topraklarında kalmışlardı. Bundan çok kısa bir süre sonra ise bu anlaşmayı tamamen ortadan kaldıracak bir girişimde bulundular.

Günümüz için de benzer bir durumdan söz edilebilir. Onlar sözleşmelerine uymaz ve her seferinde bir kaos ve karışıklık çıkmasını isterler. Bugün içimizde onların gizli hâllerini bize gösterecek bir nebi yoktur. Ancak elimizde, onlara dair her türlü bilginin bulunduğu bir Kitap ve Peygamberimizin (sav) siretiyle şekillenmiş ayrıntılı bir tarih vardır. Müminin görevi; ders almak, vahyin nurundan faydalanmak ve buna göre hareket etmektir.

Duamızın sonu, âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamddir.

8. Buhari, 3169

9. Es-Sunenu'l Kubrâ li'l Beyhâki, Dâru'l Kutubi'l İlmiyye, 16012-16013

ÜSTÜNLÜK

Şeriat, hitabını sadece müminlere değil, "Ey insanlar!" diyerek tüm insanlığa yöneltmiştir. Yaratılıştaki kadın erkek, soy ve ırk gibi farklılıkların birbirlerine üstünlük getiren bir durum olmadığını, yaşamın dengesi için tamamlayıcı bir gerçek ve gereklilik olduğunu ortaya koymuştur.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَىٰكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ

"Ey insanlar! Şüphesiz ki sizleri bir erkek ve diğiden yarattık. Karşılıklı olarak tanışıp kaynaşmanız için sizleri halklara ve kabilelere ayırdık. Gerçek şu ki Allah katında en değerliniz, en takvalı olanınızdır. Şüphesiz ki Allah, (her şeyi bilen) Alîm ve (her şeyden haberdar olan) Habîr'dir."¹

Allah'ın (cc) adıyla,

Allah'a (cc) hamd, Resûl'üne salât ve selam olsun.

Bir önceki yazımızda, Allah'ın (cc) yarattığı her şeyde, üzerinde tefekkür eden ve yalnızca Allah'a (cc) yönelen müminler için ayetler bulunduğunu, insanların erkek ve kadın olarak yaratılmasının da üzerinde tefekkür edilmesi gereken ayetlerden olduğu hususunu ele almıştık.

Bu ayki yazımızda ise insanların farklı dil ve ırklar hâlinde yaratılmasını, Hucurât Suresi, 13. ayet ışığında tefekkür edilmesi gereken bir ayet olarak ele almaya çalışacağız.

Karşılıklı olarak tanışıp kaynaşmanız için sizleri halklara ve kabilelere ayırdık.

Yazımıza konu edindiğimiz ayetin nüzul sebebiyle ilgili tefsir kaynaklarımıza baktığımızda bazı rivayetler görmektediriz.

Âişe Annemizden (ra) rivayet edildiğine göre bu ayet, Ebû Hind hakkında nazil olmuştur. Resûlullah (sav) Ben-i Beyâda Kabilesi'ne Ebû Hind için dönür olduğunda "Mevalimizle (azadlı kölelerimizle) mi evlendireceğiz?" dediler. Bunun üzerine bu ayet nazil olmuştur.²

Başka bir rivayet ise İbni Abbâs'tan (ra) aktarılmıştır. "Sâbit ibni Kays (ra) mescide geldiğinde bir adamdan, kendisine oturacak yer açmasını istemiş, ancak adam ona yer vermemişti. Bunun üzerine Sâbit, 'Falanın oğlu!' diyerek bu kişiyi annesiyle/soyuyla küçümsemişti. Resûlullah (sav), 'Bu

1. 49/Hucurât, 13

2. Mevsûatu't Tefsiri'l Me'sûr, 71790 ve 71791 No.lu nakiller

adamı annesiyle ayıplayan kim?’ diye sorunca Sâbit, ‘Ben, ey Allah’ın Resûlü!’ dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sav), ‘Ey Sâbit! Bak şuradaki insanların yüzüne, ne görüyorsun?’ buyurdu. Sâbit (ra) baktı ve ‘Ey Allah’ın Resûlü, beyaz, siyah ve kızıl tende insanlar görüyorum.’ dedi. Resûlullah (sav) şöyle buyurdu: ‘Ey Sâbit, insanlara ancak dinin ve takvan ile üstün olabilirsin!’ Bunun üzerine Hucurât Suresi, 13. ayet nazil oldu. Sâbit’e yer açmayan kişi hakkında ise Mucâdele Suresi, 11. ayet nazil oldu.”³

Ayetin nüzul sebebi olarak zikredilen bir diğer olay ise, Mekke’nin Fethi gününde Bilâl’in (ra) Kâbe’nin duvarı üzerinde ezan okumasıdır. İbni Abbâs’tan (ra) aktarıldığına göre Bilâl Kâbe’nin duvarına tırmandığına Mekke’nin eşrafından bazı kimseler, “İyi ki babalarımız bugünü görmeden öldü! Şu siyahi adamın bu yaptığını görmediler!” dediler. Suheyl ibni Amr (ra), “Allah (cc), bu durumu, razı değilse değiştirir.” dedi. Ebû Sufyân (ra) ise “Ben bir şey söyleyip semanın Rabbinin bunu haber vermesinden korktuğum için bir şey demiyorum.” dedi. Bu şekilde konuşanları Resûlullah (sav) yanına çağırdı ve onlara konuşmaları hakkında sordu. Onlar da konuştuklarını ikrar ettiler. Bunun üzerine bu ayet nazil oldu.⁴

Ayetin sebab-i nüzulüyle ilgili nakledilen rivayetlerin ortak noktası, ayetin nazil olduğu dönemde insanların bağlı oldukları nesep, ırk, kabile veya toplumsal statülerine göre değerlendirilmeleridir. İnsanların bu değer ölçütleriyle değerlendirilmeleri hem geçmiş hem de modern cahiliye zihniyetinin en temel özelliklerinden biridir.

Nûh’un (as) kavminin müstekbir mele’ tabakası, iman eden kimseleri toplumsal statülerine bakarak Nûh’un getirdiği daveti ve ona iman edenleri aşağılamaya çalışmışlardı.⁵ Nûh (as) onlara şöyle cevap vermişti:

“Ey kavmim! (Davetim karşılığında) sizden mal talep etmiyorum. Benim ücretim Allah’a aittir. Ben, iman edenleri kovacak değilim. Onlar Rabbleri ile karşılaşacaklardır. Fakat ben, sizlerin cahillik eden bir topluluk olduğunuzu düşünüyorum.”⁶

Kur’ân-ı Kerim, cahiliye zihniyetinin bu karanlık yönünün en yoğun olduğu bir dönemde nazil olmuştur. O dönemde insanlar, belirli kabile ve soyları üstün görüyor ve buna göre görev dağılımı yapıyorlardı. Değersiz ve şeref getirmediğine inandıkları işleri ise diğer kabilelere veriyorlardı.

Ayetin nüzul sebebi olarak zikrettiğimiz ilk rivayette gördüğümüz gibi, insanlar evlilik akitlerinde soy ve nesep üstünlüğü gözetiyorlardı. Kölelikten azad olmuş bir kimse hür olmasına rağmen normal bir hür gibi değerlendirilmeyip, köle ile hür kişi arasında orta sınıf

Rabbimiz hikmetiyle insanları yaratırken onları farklı soy, ırk, ten rengi ve dillere sahip bir şekilde yaratmıştır. Ancak daha önce ifade ettiğimiz gibi bu farklılık hiçbir şekilde bir ırkın veya soyun başka bir ırk ve soya göre daha faziletli, üstün olduğu anlamına kesinlikle gelmez. İnsanları birbirine üstün kılan yegâne etken, takvadır.

bir statüye sahipti. Kadınlar, bir eşya gibi değerlendiriliyor, doğduklarında kendilerinden önce bir erkek çocuk doğmamışsa yaşam hakları dahi ellerinden alınıyordu. Böyle bir dönemde şeriat, hitabını sadece müminlere değil, “Ey insanlar!” diyerek tüm insanlığa yöneltmiştir. Yaratılıştaki kadın erkek, soy ve ırk gibi farklılıkların birbirlerine üstünlük sağlayan bir durum olmadığını, yaşamın dengesi için tamamlayıcı bir gerçek ve gereklilik olduğunu ortaya koymuştur.

Halklar ve Kabileler

Rabbimizin (cc), insanları yaratırken onları farklı halklar ve kabileler hâlinde yarattığını, başka ayetlerde de farklı renkler ve diller hâlinde yarattığını görüyoruz.

Halklar olarak meal verdiğimiz شعب kelimesi, شعب kökünden gelir ve lugavi olarak, dağılmış ve parçalanmış bir şeyin bir araya getirilmesi, bir şeyin parçalanması hem de toparlanması gibi iki zıt anlamı kendisinde bulunduran bir kelimedir. Şuûb kelimesi, toplumların sınıflandırılmasında kullanılan en üst ve genel ifadedir. Yani kabileler, şuûbun birer parçasıdır.⁷

Kabile kelimesi ise birbirine yönelen topluluk, aynı soydan/atadan gelen kişiler anlamına gelir.⁸

Rabbimiz (cc) hikmetiyle insanları yaratırken onları farklı soy, ırk, ten rengi ve dillere sahip bir şekilde yaratmıştır. Ancak daha önce ifade ettiğimiz gibi bu farklılık hiçbir şekilde bir ırkın veya soyun başka bir ırk ve soya göre daha faziletli, üstün olduğu anlamına kesinlikle gelmez. İnsanları birbirine üstün kılan yegâne etken, takvadır.

Bir kimsenin belirli bir ırk veya soydan gelmesi onu hiçbir konuda öncelikli veya hak sahibi kılmaz. Bunu İbrâhîm’in (as) duasına Rabbimizin verdiği cevapta görüyoruz:

“(Hatırlayın!) Hani Rabbi, İbrâhîm’i bazı kelimelerle/ olaylarla imtihan etmişti de İbrâhîm imtihanı (başarıyla) tamamlamıştı. (Allah) demişti ki: ‘Seni insanlara imam

3. Mevsûatu’t Tefsîrî’l Me’sûr , 71792 No.lu nakil

4. Kurtubî, El-Câmi’ li Ahkâmî’l Kur’ân, 16/340

5. bk. 11/Hûd, 27

6. 11/Hûd, 29

7. İbni Manzûr, Lisânu’l Arab, 1/497 vd., ş-a-b maddesi

8. Râğîb El-İsfahânî, El-Mufredât, s. 653 vd., k-b-l maddesi; İbni Manzûr, Lisânu’l Arab, 11/541, k-b-l maddesi

yapacağım.' (İbrâhîm) demişti ki: 'Soyumdan gelenleri de (imam yap)'. (Allah) demişti ki: 'Benim bu sözüm zalimler için geçerli değildir.'"⁹

Bir kimsenin İbrâhîm'in (as) soyundan geliyor olması dahi onun imamet konusunda hak sahibi olmasını gerektirmez. İmamette hakkın ölçüsü, iman ve salih ameldir:

"Allah, içinizden iman edip salih amel işleyenlere (şöyle) vadetti: Onlardan öncekileri yeryüzünün halifeleri kıldığı gibi onları da yeryüzünün halifeleri kılacak, razı olduğu dinlerinde kendilerine iktidar/güç verecek ve korkularından sonra onları emniyete kavuşturacaktır. (Bu vaatte bulduğularım) bana ibadet eder, hiçbir şeyi bana ortak koşmazlar. Kim de bundan sonra kâfir olursa işte bunlar, fasıkların ta kendileridir!"¹⁰

Bununla ilgili Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Ameli kendisini yavaşlatanı nesebi/soyu öne geçirmez."¹¹

Şeriatın insanlara değer verme konusunda koyduğu ölçü, yalnızca nüzul dönemine ait bir düzeltme değildir. İnsanları soy, ırk ve toplumsal statülerine göre değerlendirme eğilimi, insanlık tarihi boyunca farklı şekillerde varlığını sürdürmüş bir hastalıktır. Cahiliye toplumunda açık bir şekilde görülen bu anlayış, farklı dönemlerde ve farklı coğrafyalarda yeniden ortaya çıkmış, kimi zaman toplumların temel değer ölçüsü hâline gelmiştir. İslam ise bu anlayışı kökten reddederek, insanların yaratılıştan gelen hiçbir özelliğinin üstünlük sebebi olamayacağını açık bir şekilde ortaya koymuştur.

Bir sonraki yazımızda Allah'ın (cc) izni ve yardımıyla İslam tarihi özelinde ırkçılığın ve cahiliye taassubunun yansımalarını ve sonuçlarını incelemeye çalışacağız.

Yazımızı noktalamadan önce kısa bir noktaya işaret etmekte fayda var. Tefsirine odaklandığımız bu ayet hakkında birden fazla sebep-i nüzul rivayeti nakledilmiştir ve bu rivayetlerin nasıl anlaşılacağı üzerinde kısaca durmak yerinde olacaktır.

Bir ayetin nüzul sebebiyle ilgili olarak bazen tek bir olay üzerine birden fazla ayet inebilir bazen de birden fazla olay tek bir ayetle açıklanabilir. Her iki durum da mümkündür.

Nüzul sebebine dair birden fazla rivayet bulunduğu bazı adımlar izlenir. Öncelikle rivayetlerin sıhhati değerlendirilir; sahih olan rivayet esas alınır, sahih olmayanlar dikkate alınmaz. Eğer rivayetlerin tamamı sahih ise bu defa ifadelerin açıklığına bakılır; sebep-i nüzule açıkça delalet eden rivayet tercih edilir, diğerleri **tefsir kapsamında** değerlendirilir. Zira "نزل/indi" anlamındaki ifadeler bazen doğrudan nüzul sebebini bazen de **ayetin kapsadığı durumları açıklamak için kullanılabilir**.

Rivayetlerin hem sahih hem de açık olması durumunda, olayların zamanı dikkate alınır. Olaylar birbirine yakın zamanlarda gerçekleşmişse ayetin tüm bu sebepler üzerine indiği kabul edilir. İfk Hadisesi ve Uhud sonrası inen ayetler bu duruma örnek olarak zikredilebilir. Eğer rivayet edilen sebep-i nüzullerin zamanı birbirinden uzaksa, ayetin birden fazla kez indiği kabul edilebilir. Rûm Suresi'nin ilk ayetleri hakkında rivayet edilen sebep-i nüzul hadiseleri de buna örnek olarak verilebilir. Buna imkân bulunmadığı durumlarda ise rivayetler arasında tercih yoluna gidilir.¹²

Tefsirine odaklandığımız ayet hakkında da aynı yöntem izlenebilir. Rivayetlerin sıhhati, ayetin nazil olmasına yakınlığı ve lafzın sarahati gibi konular detaylı bir şekilde incelenebilir. Ancak bu konunun tafsilatına burada girmiyoruz.

Duamızın sonu, âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamddir...

9. 2/Bakara, 124

10. 24/Nûr, 55

11. Müslim, 2699

12. Konu hakkında daha detaylı bilgi için bk. <https://www.youtube.com/watch?v=zg0xlqPjq1o>

SÜNNET NASIL KORUNMUŞTUR?

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla,
Allah'a hamd, Resûl'üne salât ve selam olsun.

Önceki on makalemizin konusu, Sünnetin korunmuş olması ve buna dair delillerdi. Bundan sonraki makalelerimizde bunun nasıl gerçekleştiğini ele alacağız, inşallah...

Giriş

Yüce Allah, "Şüphesiz ki zikri/Kur'ân'ı biz indirdik. Onu koruyacak olan da hiç kuşkusuz yine biziz."¹ buyurmuştur. Peki, Kur'ân'ın korunması nasıl gerçekleşmiştir?²

Kur'ân'ın korunmuşluğunda bazı vesileler manevi ve gaybidir. Şeytanların taşlanması, Nebi'nin (sav) kalbinde ayetlerin sağlamaştırılması, vesveselerin bertaraf edilmesi gibi. Bunun yanında birçok maddi vesileler de vardır. Bunlardan bazılarını zikredelim:

- Kur'ân-ı Kerim ezberlenmiştir.
- Kur'ân-ı Kerim vahiy kâtiplerince yazılmıştır.
- Kur'ân-ı Kerim Ebû Bekir (ra) Dönemi'nde bir mushafta toplanmıştır.
- Kur'ân-ı Kerim Osmân (ra) Dönemi'nde çoğaltılmış ve farklı beldelere gönderilmiştir.
- Kur'ân-ı Kerim nesilden nesile aktarılmış, mukatta'a harfleri bile eksik kalmadan günümüze kadar ulaşmıştır.

Bu vesilelerin buluştuğu ortak nokta şudur: Yüce Allah İslam ümmetini Kitab'ının korunması için musahhar kılmıştır. Vahiy kâtipleri, kıraat imamları ve hafızlar Kur'ân-ı Kerim'in korunmasına vesile olmuşlardır. Zira Kur'ân, "Kendilerine ilim verilenlerin göğsünde apaçık ayetlerdir."³ Kudsi bir hadiste geçtiği üzere, "Suyun, kendisini yıkayıp (kâğıttan silerek yok edemeyeceği) bir Kitaptır."⁴ Kur'ân tarihi, bu çabanın ve gerçeğin şahitlikleriyle ışıdamaktadır.

Ümmetimizin imamları Kur'ân'ın korunmasında önemli bir role sahip oldukları gibi Sünnetin korunmasında da etkili olmuşlardır. Kur'ân'ın korunması için bazı vesilelere

Ümmetimizin imamları Kur'ân'ın korunmasında önemli bir role sahip oldukları gibi Sünnetin korunmasında da etkili olmuşlardır.

1. 15/Hicr, 9
2. Tafsilatlı bilgi için bk. Vahyin Rehberliğinde İbrâhîm ve Hicr Suresi Tefsiri, s. 423-432
3. bk. 29/Ankebût, 49
4. bk. Müslim, 2865

Allah Âdem'i yarattığından beri hiçbir ümmette, peygamberlerin eserlerini (mirasını) bu ümmettekiler kadar koruyan güvenilir kimseler olmamıştır.

başvurdukları gibi Sünneti korumak için de bazı yöntemler geliştirmişlerdir. Hatta Sünnetin korunması için ek bir çaba ve gayret sarfetmişlerdir bile diyebiliriz.

Ebû Hâtim Er-Râzî (H 277) şöyle der:

“Allah Âdem'i yarattığından beri hiçbir ümmette, peygamberlerin eserlerini (mirasını) bu ümmettekiler kadar koruyan güvenilir kimseler olmamıştır.”

Bir adam, “Ey Ebû Hâtim! Bazen aslı olmayan, sahih olmayan hadisleri de rivayet ediyorlar.” deyince o şöyle cevap verdi:

“Bu ümmetin âlimleri, sahih olanı sakim/zayıf olandan ayırmayı bilirler. Bu tür rivayetleri nakletmelerinin nedeni, sonrakiler, onların eserleri (sahihsiz ve zayıf olarak) ayırttıklarını ve koruduklarını anlasınlar diyedir.”⁵

Muhammed ibni Hâtim ibni El-Muzaffer şöyle demiştir:

“Allah (cc) bu ümmeti isnad (ravi zinciri) ile yüceltmış ve diğerlerinden üstün kılmıştır. Gerek eski gerek yeni hiçbir millette isnad sistemi yoktur, onların ellerindekiler sadece birtakım sahifelerdir. Onlar, peygamberlerinden gelen Tevrât ve İncil metinleriyle, güvenilir olmayan kişilerden aldıkları haberleri birbirine karıştırmışlardır; aradaki farkı ayırt edecek bir ölçüleri de yoktur.

Bu ümmet ise hadisi; kendi döneminde dürüstlüğü ve güvenilirliğiyle tanınan kimseden, yine onun gibi birinden alarak kaynağına kadar ulaştırır. Ardından en ince araştırmayı yaparak kimin daha hafız, kimin daha titiz olduğunu ve hocasının yanında kimin daha uzun süre kaldığını tespit ederler. Bir hadisi, hata ve kaymaları ayıklamak, harflerini bile zapt etmek için yirmiden fazla koldan yazarlar. Bu, Allah'ın (cc) bu ümmete en büyük nimetlerinden biridir.

Hadis ehlinde hiç kimse hadis konusunda babasına, kardeşine veya evladına iltimas geçmez. İşte kendi asrının hadis imamı olan Alî ibni El-Medîni, babasını savunacak tek bir harf bile rivayet etmemiş, aksine

onun (zayıflığına dair) zıddını rivayet etmiştir. Bizi buna muvaffak kılan Allah'a hamdolsun.”⁶

İmam Hâkim En-Nisâbûrî (H 405) şöyle der:

“Eğer isnad sistemi, bu (hadis) topluluğunun ona olan tutkusu ve onu korumadaki kararlılıkları olmasaydı, İslam'ın nişaneleri yok olup giderdi. Mülhidler ve bidat ehli, uydurma hadisler sokarak ve isnadları birbirine karıştırarak dinin içine sızma imkânı bulurlardı. Zira haberler isnaddan yoksun kaldıklarında, dayanaksız ve güdük (aslı karanlık) kalırlar.”⁷

Kehmes El-Hemedânî şöyle demiştir:

“Hadis ehlinin, dinin koruyucuları (muhafızları) olduğunu kavrayamayan kimse; Allah'a gerçek manada bir din ile bağlanmamış, zayıf ve biçare kimselerden sayılır. Zira Allahu Teâlâ Peygamber'ine (sav), 'Allah, sözün (hadis) en güzelini indirdi.'⁸ buyurmakta, Resûlullah (sav) ise, 'Cibrîl bana Allahu Teâlâ'dan (şöyle) hadis etti/anlattı.' demektedir.”⁹

Peki;

- Sünnet imamları Allah Resûlü'nün (sav) Sünnetini nasıl muhafaza etmişlerdir?

- Sünnetin muhafazası için hangi vesilelere başvurmuşlardır? Nasıl yöntemler geliştirmişlerdir?

İşte bundan sonraki yazılarımızda bu sorularımıza cevap arayacağız. Gereken yerlerde kısaca teknik bilgiler vermekle yetineceğiz. Daha çok Sünnet tarihinden pratik örnekler paylaşmaya gayret edeceğiz, inşallah. Çaba bizden, başarı Allah'tandır (cc)...

Bir sonraki sayımızda buluşmak duasıyla...

Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamdolsun...

5. Şerefu Ashâbi'l Hadis, s. 42

6. Şerefu Ashâbi'l Hadis, s. 40-41

7. Mârifetu Ulûm'l Hadis, s. 6

8. bk. 39/Zümer, 23

9. Şerefu Ashâbi'l Hadis, s. 43

HER ÂN GÖZETİMDE, MURAKABEYLE YAŞAMAK

Allah'a hamd, Resûl'üne salât ve selam olsun.

Kıymetli Kardeşim,

İnsanın kulluk yolculuğunda bazı kavramlar vardır ki hem kalbi diri tutar hem de ameli istikamet üzere kılar. İşte bu kavramlardan biri de murakabedir. Murakabe, kulun hayatına anlam kazandıran, onu sorumluluk bilinciyle kuşatan ve Rabbine (cc) karşı diri bir şuur hâlinde yaşamasını sağlayan temel bir kulluk mertebesidir.

Murakabe Nedir?

Murakabe kelimesi, Arapça “r-k-b” kökünden türemiş olup gözetmek, denetlemek ve kontrol etmek anlamlarını taşır. Ahlaki literatürde ise murakabe; kulun, Allah'ın (cc) kendisini her ân gördüğünü, bildiğini ve gözetlediğini bilerek yaşamasıdır.

İbni Kayyim El-Cevziye murakabeyi şu şekilde tarif eder:

“Murakabe; kulun Allah'ın kendisine, zahirine ve bâtınına sürekli muttali olduğunu bilmesi ve buna kesin bir şekilde inanmasıdır. Bu bilgi ve yakınlık üzere daim olması murakabe olarak adlandırılır.”¹

İnsanın bir zahiri (dış dünyaya yansıyan yönü) bir de bâtını (kalbi, niyeti, düşüncesi) vardır. Çoğu zaman insan, dış davranışlarına dikkat ederken iç dünyasını ihmal eder. Oysa Kur'ân-ı Kerim, Allah'ın (cc) hem görüneni hem gizleneni bildiğini açıkça beyan eder:

“Gözlerin hain bakışlarını ve sinelerin gizlediğini bilir.”²

“O ki (namaz için) kıyama durduğunda seni görür. Secde edenler arasındaki dönüp dolaşmanı da (görür).”³

“Nerede olursanız olun O, sizinle beraberdir. Allah, yaptıklarınızı görür.”⁴

Murakabe, işte bu ayetlerin hayata taşınmış hâlidir: Kulun, Rabbi tarafından hem açıkta hem gizlide gözetildiğini idrak ederek yaşaması.

NASİHAT

Emre ACAR

Mümin kul Allah'ın görmesini önemser, insanların görmesini ve bilmesini önemsemez. Bu sebeple toplum içerisinde de olsa tek başına da olsa Allah'ın kendisini gördüğünü ve bütün hâlienden haberdar olduğu bilinciyle hareket edip günahlardan uzaklaşır.

1. Medâricu's Sâlikîn, 2/65
2. 40/Mu'min (Gâfir), 19
3. 26/Şuarâ, 218-219
4. bk. 57/Hadid, 4

Murakabe, korku merkezli bir baskı değil, bilinç merkezli bir kulluk hâlidir. Kul, Rabbi tarafından görüldüğünü bildiğinde daha dikkatli, daha samimi ve daha istikametli olur.

Murakabe, insanı yalnızlıktan kurtarır, günahlardan uzaklaştırır, sorumluluğa yaklaştırır, imanı diri tutar. En önemlisi de kul ile Rabbi arasında kesintisiz bir farkındalık köprüsü kurar.

Murakabe kulun, söylediği her sözün, yaptığı her fiilin ve kalbinden geçirdiği her düşüncenin Allah (cc) tarafından bilindiğinin farkında olmasıdır.

“Yoksa onlar, gizlediklerini ve fısıldaşmalarını duymadığımızı mı sanıyorlar? Bilakis elçilerimiz yanlarında yazmaktadır.”⁵

Bu bilinç, dili terbiye eder. Nitekim Peygamberimizi (sav) şöyle buyurmuştur:

“Her kim Allah’a ve Ahiret Günü’ne inanıyorsa hayır konuşsun ya da sussun.”⁶

Murakabe sadece dili değil, kalbi de kontrol altına alır. Riya, kibir, hased, kin gibi hasletleri ve Allah’ın (cc) razı olmadığı düşünceleri kalpten uzaklaştırır. Çünkü;

“Andolsun, insanı biz yarattık ve nefsinin ona verdiği vesveseleri de biliriz. Biz ona şah damarından daha yakınız.”⁷

Murakabe bilincine sahip olan kimse, iç dünyasını da en az dışı kadar önemser. Aklına gelen her vesvesenin peşine düşmez. Bu hassasiyetle dünyasını terbiye eder.

Murakabenin Kulluğa Yansımaları

Aziz Kardeşim,

Murakabe, kulluk mertebesinde önemli bir yere sahiptir. Çünkü murakabenin, doğrudan kulluğa etkisi vardır. Kulluğa olan etkisini şu şekilde izah edebiliriz:

1. Sorumluluk Bilinci Kazandırır

İnsan fitraten rahata meyillidir, sorumluluktan kaçma eğilimindedir. Çünkü sorumluluk; irade, sabır, fedakârlık ve istikrar ister. Fakat kişi Allah (cc) tarafından denetlenildiğini bildiğinde görevini ihmal edemez.

Hakkı söylemesi gereken bir âlim hakkı söyler, anne baba evladına karşı vazifesini yerine getirir, kul emanet bilinciyle hareket eder. Tek kaldığında da insanlarla bir aradayken de namazını kılar. Bilir ki Rabbi (cc) onu gözetlemektedir.

5. 43/Zuhruf, 80

6. Buhari, 6108

7. 50/Kâf, 16

Mûsâ Peygamberimizi (as) hatırlayalım. Allah (cc), Firavun’u uyarmasını emrediyor. Mûsâ (as) korkuyor ve Allah’a yöneliyor, korkusunu dile getiriyor. Mûsâ’nın Firavun’a gönderilişi sırasında duyduğu endişeye karşılık Allahu Teâlâ’nın şu buyruğu murakabenin en güçlü tesellisidir:

“Korkmayın! Hiç kuşkusuz ben, sizinle beraberim; işitiyor ve görüyorum.”⁸

Allah’ın beraberliğini duyduktan sonra kardeşi Hârûn (as) ile beraber Firavun’a gidiyor. Rabbimizin (cc) emrettiği sorumluluğunu yerine getiriyor. Bu yönüyle murakabe şuuru bütün alanda kulluk sorumluluklarını yerine getirmeye yardımcı olur.

2. Günahlardan Uzaklaştırır

İnsan, çoğu günahı, kendisini kimsenin görmediğini düşündüğü ânlarda işler. Oysa murakabe bilinci, kulun gizlide de açıkta da aynı istikamette kalmasını sağlar. Çünkü Allah (cc), kullarını gözetlemekte, tek olduğunda da toplum içerisinde de olsa görmektedir.

Ömer (ra) halife olduğu dönemde Medine sokaklarını gezerken anne ile kızın arasında geçen bir diyaloga denk gelir. Anne kızından süte su karıştırmasını istediğinde kızı bunu kabul etmiyor ve bunun yasak olduğunu söylüyordur. Annesi, Halife Ömer’in bundan haberi olamayacağını ifade edince kız şöyle söyler: **“Anacığım! Halife görmüyor diyelim, peki Allah da mı görmüyor? Bu hileyi insanlardan gizlemek kolay, ama her şeyi görüp bilen Allah’tan gizlemek mümkün mü?”** Bu sözleri işiten Ömer (ra) bu kızı Allah korkusu ve bilinci sebebiyle oğluyla evlendirir.⁹

Mümin kul Allah’ın görmesini önemser, insanların görmesini ve bilmesini önemsemeyiz. Bu sebeple toplum içerisinde de olsa tek başına da olsa Allah’ın kendisini gördüğünü ve bütün hâlden haberdar olduğu bilinciyle hareket edip günahlardan uzaklaşır.

3. Mümini Güçlü Kılar

Murakabe sadece bireysel ahlaki değil, cesareti de besler. Zorluk ânında “Allah benimle beraberdir.” diyebilen bir kalp, asla yalnız değildir.

Hicret esnasında mağarada Ebû Bekir’e hitaben Peygamberimizin (sav) söylediği söz bunun en açık ifadesidir:

“Üzülme! Allah bizimle beraberdir.”¹⁰

Düşman mağaraya kadar gelmiş, ayaklarının ucuna baksalar Peygamberimizi ve arkadaşını yakalayacaklar. Bu durumda mümin ancak Allah’ın beraberliğiyle güçlü olur ve sebat edebilir.

Mûsâ’da da (as) bu konuda güzel örneklik vardır. Firavun ordusuyla beraber Mûsâ (as) ve ashâbının peşine

8. 20/Tâhâ, 46

9. bk. Sıfatu’s-Safve, İbnu’l Cevzi, 2/203-204

10. bk. 9/Tevbe, 40

düştüğünde onları Kızıl Deniz kenarında kısırdı. Mûsâ'nın ashâbı yakalandıklarını ifade edip zayıflıklarını ortaya koysa da Mûsâ (as) asla bunu kabul etmedi. Buna karşılık Mûsâ (as) deniz kenarındaki teslimiyetiyle murakabenin zirvesini ortaya koymuştur.

“Asla! Rabbim benimle beraberdir, bana mutlaka yol gösterecektir.”¹¹

Sonuç ne oldu? “Bu nehirler benim!” diyen Firavun ve ordusu o suyun içerisinde boğulurken, Mûsâ (as) ve ashâbı Allah'ın yardımıyla kurtulmuşlardır.

Tarih boyunca azgın kavimler -Âd, Semûd ve Firavun- güçlerine güvenmiş; fakat Allah'ın gözetiminde olduklarını unutmüşlardır. Sonuç ise İlahi adalet olmuştur:

“Çünkü Rabbin gözetlemededir.”¹²

Sonuç: Murakabe Bir Şuur Hâlidir

Murakabe, korku merkezli bir baskı değil, bilinç merkezli bir kulluk hâlidir. Kul, Rabbi (cc) tarafından görüldüğünü bildiğinde daha dikkatli, daha samimi ve daha istikametli olur.

Murakabe, insanı yalnızlıktan kurtarır, günahlardan uzaklaştırır, sorumluluğa yaklaştırır, imanı diri tutar. En önemlisi de kul ile Rabbi arasında kesintisiz bir farkındalık köprüsü kurar.

Gayret kuldan, muvaffakiyet Allah'tandır. Rabbimiz (cc) bizleri, O'nu görüyormuşçasına kulluk eden; her hâlinde O'nun gözetiminde olduğunu bilen kullarından eylesin.

Davamızın sonu âlemlerin Rabbine hamdetmektir.

Bir sonraki yazımızda görüşme ümidi ile...

11. 26/Şuarâ, 62

12. 89/Fecr, 14

KIRK HADİS ŞERHİ

Ömer AKDUMAN

SIRLI VE MÜHİM GAYE

Nedir seni en çok düşündüren, en çok meşgul eden ve yoran o sırlı gayen?

Muâz'ın (ra) dünya ve ahiretin en mühim meselesini sorduğu uzun hadisini bu yazımızda ele alacağız. Sevgili Peygamberimizin (sav) Nübüvvet pınarından faydalanmaya, hikmetinden istifade etmeye gayret edeceğiz. Nebi'den bir hadis öğrenen, sonra bu hadisi anlayan, ardından bu hadisi ezberleyip insanlara ulaştıranlardan olmaya gayret edeceğiz. Zira Nebi (sav) bu kimseler için dua etmiş "Allah onların yüzlerini aydın kılsın." buyurmuştur. Ne mutlu hadis öğrenen ve hadis taşıyıcısı olan o bahtiyarlara...

Hadisin alışlagelenin üzerinde uzun olmasından hareketle hadisi parça parça şerh edeceğiz.

Muâz ibni Cebel (ra) şöyle anlatır:

Muâz ibni Cebel, Medineli olup Ensârî sahabilerdendir. Akabe Biatı'na katıldığında gençliğinin baharında, on sekiz yaşlarında bir adamdır. Bedir Savaşı'nda bulunması nedeniyle "Bedrî" olma ayrıcalığına sahip olmuştur. Ashâbın helal ve haram ilminde en önde olanıdır. Yemen'e gönderilen iki muallimden ilkidir. Allah'ın (cc) dini hususunda gayret ve titizliğiyle bilinir. Kur'ân konusunda özel ehemmiyet göstermesi nedeniyle henüz Peygamber (sav) hayattayken Kur'ân hafızı olan dört sahabiden birisidir. İlaveten, "Kur'ân'ı dört kişiden alınız."¹ buyuran Peygamber (sav), Muâz'ın (ra) adını da zikrederek onu Kur'ân konusundaki ehliyetiyle tasdiklemiştir. Peygamber'in (sav) ashâbı içerisinde, Nebi'nin hayatta olduğu dönemde fetva veren üç Ensârî'den birisi Muâz'dır. Kıyamet Günü'nde âlimlerin bir adım önünde olmakla müjdelenen bu sahâbi, otuz üç yaşında vefat etmiştir. Onun ashâb içerisindeki kıymetine ışık tutması için aşağıdaki nakle göz atmak yeterli olacaktır.²

Ebü Seleme El-Havlânî'den şöyle rivayet edilmiştir:

"Humus Camisi'ne girdim; orada yaklaşık otuz kadar ileri yaşta sahâbi bulunuyordu. Aralarında gözleri sürmeli, ön dişleri parıldayan, sessiz ve vakur bir genç vardı. Topluluk bir meselede tereddüde düşüp tartışacak olsa hemen ona yönelip fikrini sorarlardı. 'Bu kimdir?' diye sordum. 'Muâz ibni Cebel'dir.' dediler. O ân kalbimde ona karşı büyük bir sevgi doğdu."³

1. Buhari, 3806

2. bk. Siyeru A'lâmi'n Nubelâ, Dâru'l Hadis, 3/269-279

3. Siyeru A'lâmi'n Nubelâ, Dâru'l Hadis, 3/276

“Bir gün Allah Resûlü’ne (sav), ‘Ey Allah’ın Resûlü! Bana, beni cennete girdirecek ve cehennemden uzaklaştıracak bir amel söyle.’ dedim.

“En büyük amacın nedir?” Samimiyetle bu sorunun sana sorulduğunu varsay ve düşün. Hayatta en büyük hedef olarak iki gözünün tam önüne neyi koydun? Nedir seni en çok düşündüren, en çok meşgul eden ve yoran o sırlı gayen?

Peygamber’in (sav) Kur’ân ikliminde yetişen ashâbı çöl insanı olmalarına rağmen bu sorunun peşinden koşular. Ömürleri develerin ardında tükenen, uzun çöl yolculuklarında harap olan bu adamlar Nebi’nin öğretmenliğinde amaçlı ve gayesi malum bir hayat yaşadılar. Nasıl öyle olmasın ki? Pek çok ayette Allah (cc) zihinlere kazınacak bir amacı ince ince resmetti.

“O (Allah) ki hanginizin daha güzel amel yapacağını denemek/ortaya çıkarmak için, ölümü ve hayatı yarattı. O (izzet sahibi, her şeyi mağlup eden) El-Azîz ve (günahları bağışlayan, örten ve günahların kötü akibetinden kulu koruyan) El-Ğafûr’dur.”⁴

“Ben cinler ve insanları yalnızca bana ibadet etsinler diye yarattım.”⁵

Bu ayetlerden sonra hedef tayin edilmiştir. Bundan sonra rotayı ve yönü sormak, sorarak muayyen hedefe yürümek gerektir. Muâz’ın (ra) sorusu bu amaca matuftur. Ne der? “Bana, beni cennete girdirecek ve cehennemden uzaklaştıracak bir amel söyle.” Dinin ve ahiretin maslahatını idrak eden her zihin bu soruya alan açar, önem verir. Bu soru kendisini düşündürür.

Resûlullah (sav) şöyle buyurdu: ‘Şüphesiz sen çok büyük bir şey sordun.’

Muâz, çok büyük, azim ve mühim bir meseleyi sormuştu. Sevgili Nebimiz (sav) sözünün başında bu hakikati ifade etti. Sorulan mesele, basit ve kolay ulaşılabilir olan bir mesele değildir. Nicelerinin helakıyla sonuçlanan, az bir topluluğun kurtulmasıyla neticelenen bir hakikattir. Bu soru iki satırda geçiştirilecek, unutulacak, laf kalabalığı yapılacak mesele değildir. Haktır, hakikatin kendisidir, ağırdır, zordur. Uzun süreli düşünmeye, iyi çalışmaya, İlahi bir başarıya ihtiyaç olan bir meseledir. Nice başarmak isteyenin tökezlediği ve tamamlayamadığı yoldur. İslam ile başlayıp irtidat ile devam edenleri olan bir yoldur.

‘Ancak bu, Allahu Teâlâ’nın kolaylaştırdığı kimse için pek kolaydır..’

Bu yol zor ve azim olsa da kendilerine kolaylık sağlanan kimseler vardır. Bunlara Allah (cc) bazı hikmetlerin neticesinde zoru kolaylaştırmış, ağırı hafifletmiştir. Onlar için Allah’ın razı olacağı ameller yapmak susuzluktan ciğeri yanmış bir çöl yolcusunun içtiği soğuk sudan daha

4. 67/Mülk, 2

5. 51/Zâriyât, 56

Söylediği her kelimenin kendisi ve çevresi üzerinde bir etkisi olduğuna inanan insan kelamı yerinde sarf eder.

fazla rahatlatıcıdır. Salih amel, yüreklere huzur ve sakinete veren, insan üzerinden ağırlığı kaldıran bir eylemdir.

Allah (cc) kolaylaştırır. Somut âlemde Yûsuf’a sarayın kapılarını, Mûsâ’ya deniz yolunu açan, Dâvûd’a demiri yumuşatan, Suleymân’ın emrine rüzgârlar veren Allah’tır. Hakeza, soyut âlemde kalplere hükmeden, kalpleri çeviren Allah’tır. Kolaylaştırmak istediğine kolaylaştırır ve onun kolaylaştırdığını da zorlaştıracak yoktur.

Allah’tan (cc) kolaylık dilemek, suhulete ulaşmanın ve tevhid yolunun adımıdır. “Allah’ım, kolay sadece benim kolay kıldığındır. Sen dilediğinde zoru kolay kılarırsın.

‘Allah’a ibadet eder ve O’na hiçbir şeyi ortak koşmazsın. Namazı ikame eder, zekâtı verir, Ramazan orucunu tutar ve Beyt’i haccedersin.’

Cennete girdirecek ve ateşten uzak edecek ameller nelerdir, Resûlullah (sav) saymaya başladı. İslam’ın beş esasını zikretti.

Önce tevhid. Önce Allah’a (cc) ibadet etmek ve ibadeti ondan başkasına yapmamak. Burası tartışmasız olarak mümin ile münkiri ayıran temel noktadır. Mümin, Allah’ı tevhid eder, yani birler. İbadetini sadece Allah’a yönlendirir. Herhangi bir ibadeti Allah’tan (cc) başkasına vermekten titizlikle uzak durur. İbadeti hak edenin yaratıcı ve rızık veren Allah (cc) olduğunu bilir ve bu yetkiyi paylaşmaz ve devretmez. Bu ilk esas bazı hadislerde “Lailahe illallah demek” şeklinde gelirken bazısında şöyle ifade edilir: “Allah’tan (cc) başka ilah olmadığına şahitlik etmek. Ayrıca Muhammed’in, Allah’ın resûlü olduğuna şahitlik etmek.” Bunun ardından Nebi (sav) İslam’ın, bildiğimiz geriye kalan dört esasını anmıştır.

Sonra şöyle devam etti: ‘Sana hayır kapılarını göstereyim mi?’

Allah Resûlü (sav) mal konusunda insanların en cömerdi olduğu gibi ilim konusunda da cömerttir. Ekseriyetle insanlara evet, hayır şeklinde cevap vermez. Onlara sorduklarından daha fazla ve daha detaylı bilgiler verir. Bazen soru soranın sorduğu soru faydasız ise veya yanlış sorulmuşsa Nebi (sav) ona fayda sağlayacak şekilde cevap verir. Neticede soru soran sorduğundan daha fazla

faideyle âdetâ heybelerini doldurmuş olarak Nebi'nin yanından ayrılır. Bu haslet nübüvvet mirasını devralan âlimlerin de özelliklerindedir. Onlar istifadeye önem verdikleri gibi ifadeye de (fayda sağlama) gereğince ihtimam göstermişlerdir. Bu konuda taksiratı olana gelince onun hesabı Allah (cc) yanındadır. Allah'tan mağfîret dileriz.

Buradan biz ilim taliplerine de kıymetli bir nasihat çıkmış olur. Nübüvvet mirasından pay almaya aday isek insanlara ifadeye, hayrı öğretmeye önem/ihtimam göstermeli, öğrettikçe öğreneceğimiz gerçeğinden yüz çevirmemeliyiz. Allah (cc) bizi muvaffak kılsın.

'Oruç bir kalkandır. Sadaka, suyun ateşi söndürdüğü gibi hataları silip süpürür. Bir de kişinin gecenin içerisinde kıldığı namaz da hataları siler.'

Hayrın kapılarını öğretmeye başlayan Nebi (sav) ilk olarak orucu söyler. Oruç kalkandır. Oruç, insanın yeme, içme ve şehvetten uzak durmasıdır. Böylece rahat ve konforuna ulaşamayan nefis âciz duruma düşer. Nefis âcizlik durumunda, rahatlık zamanında yöneldiği şerhlerin pek çoğuna yeltenemez. Zira kendisinde o takati bulamaz. Bu nedenle Nebi (sav), bekâr olup evlenmeye imkân bulamayan gençlere oruç tutmalarını emretmiştir. Ayrıca oruç, ateş konusunda kalkandır. Oruç tutan tuttuğu bir gün nafilâ oruçla cehennemden yetmiş mevsim uzaklaşır.

İkinci ve üçüncü sırada Nebi (sav) hataları silen sadaka ve gece namazını zikretti. İnsanın işlediği hataları silip insanı yükten kurtaran türlü maddeler vardır. Bu maddelerden biri tasaddukta bulunmak, Allah (cc) yolunda harcamaktır. İnsan nefsi dünyaya tamah eder. Maldan verdikçe arınan insan manevî bakımdan yükselir. Omuzda biriken günahlar da sadakalarla silindikçe insan hafiflediğini hisseder.

Hataları döken bir diğer amel gece namazıdır. Kıyamı ve kiraatiyle tam bir sükûnet ve dinginlik içerisinde kılınan bu namaz insanın kulluğa verdiği ihtimamı gösterir. Gece namazına ehemmiyet verenler ubudiyet basamaklarında güzel mevkilere ulaşılar. İnsanın yerinde saymayıp yüksek mevkilere ulaşması hataları temizleyen gece namazıyla mümkün olur. Allah (cc) bizleri kıyam-ı leyl sahibi müminlerden kılsın.

Bundan sonra Resûlullah (sav) şu ayetleri tilâvet buyurdu:

"Yanları (geceyi ibadetle geçirmek için) yataktan uzaklaşan, Rabblerine korku ve umutla dua eden ve onlara verdiğimiz rızıkta infak edenler... Hiçbir nefis, yaptıklarının mükâfatı olarak, kendileri için hazırlanmış göz aydınlığı (nimetlerin) ne olduğunu bilmez."⁶

Allah Resûlü (sav) gece namazının, günahları döken değerli bir amel olduğunu belirtir. Ardından gece namazı

kılan insanların Allah (cc) yanındaki konumlarını ifade eden ayetler okur. Bu ayetlerde Allah (cc) bir miktar uyuduktan sonra gecenin bir kısmında yatağından doğrulan, sonra Rabblerine endişe ve ümit dolu duygularla dua eden müminleri anlatır. Uykuyu bölüp yatağından Allah'ın zikri için kalkmak insanların çoğunluğuna ağır gelir. Allah'ın kullarından bazıları tüm gecesinin Allah'ın zikri olmadan geçmesine razı olmaz. Gece kıyamı, Kur'ân tilâveti, zikir ve dua için kalkar. Allah Resûlü'nün yaptığı gibi güzelce abdest alır. Ardından iki hafif rekât namaz kılar. Sonra vitir namazı da dâhil olacak şekilde on bir rekât (veya daha fazla) gece namazı kılar. Allah için uykudan feda etmek Allah (cc) yanında basit bir eylem değildir.

Daha sonra, 'Sana bu işin (dinin) başını, direğini ve en yüksek noktasını (zirvesini) haber vereyim mi?' diye sordu. Ben de, 'Evet, buyur ey Allah'ın Elçisi!' dedim.

Resûlullah (sav), 'İşin başı İslam, direği namaz, en yüksek noktası ise cihaddır.' buyurdu.

Sonra, 'Sana tüm bunların can damarını haber vereyim mi?' buyurdu. Ben de, 'Evet ey Allah'ın Resûlü!' dedim. Bunun üzerine mübarek dilini tutarak, 'Şuna (diline) sahip ol!' buyurdu.

Ben, 'Ey Allah'ın Nebisi! Bizler konuştuklarımızdan dolayı da mı hesaba çekileceğiz?' diye sordum.

Bunun üzerine Resûlullah (sav), 'Annen sana hasret kalsın ey Muâz! İnsanları yüzüstü -veya burunları üzerine- cehenneme sürükleyen, dillerinin hasat ettiklerinden başka nedir ki?' buyurdu."

Bahtiyar insan diline malik olandır. Söylediği her kelimenin kendisi ve çevresi üzerinde bir etkisi olduğuna inanan insan kelâmı yerinde sarf eder. Kelâmı hikmetle sarf eden ile sözü israf eden insan arasında bir "inanma" farkı vardır. Bir taraf hakikaten kelimenin yaralayıcı ve etkileyici gücüne inanır. Kur'ân ve hadislerde ifadesini bulan "kelâm-ı tayyib, kavli-i hasen" ölçüsünü kendisine esas alır. Güzel söz söylemek veya susmak gibi üçüncüsü olmayan iki tercihli Nebevi tavsiyeyi dikkate alır. Gafil, şuursuz, umursamaz insan inanmaz; sözünün kendisi ve insanlar üzerinde hakiki bir tesiri olduğunu kabul etmez. Bu itirazı kendisinden başkasına yönelik sözler için geçerlidir. İster ki sözüyle istediği insanı yaralayıp dilediğini incitebilsin. Kendisine hak gördüğü bu davranışın yarısını başkasına fazla görür. En ufak sözden incinir. Buluttan nem kapar.

Sözünü amelinden sayan kurtulmuştur. Sözüyle hesaba çekileceğini bilen felâhtadır. Sözle cennet kapısını zorlayacağını bilen uyanıktır. Sözle cehenneme yuvarlanma riskini hatırdâ tutan teyakkuzdadır.

Söz vardır, kalpleri imar eder, tamir eder. Sözün kimisi alır, insanı karanlıklardan aydınlığa bırakır. Tereddütten

6. 32/Secde, 16-17

kurtarıp mutmain kılar. Dinleyen âdetâ mest olur, heybesini güzelliğe doldurmuş olarak ayrılır. Söz vardır, dinleyicisine sadece yükür. Sözün kimisi mutmain kalbe şüphe sokar, sıhhatli insanı derinden yaralar. Kelime bir okur, yöneltildiği kimsede azımsanamaz bir etkisi olur.

İbni Receb (rh) hadisin dile temas eden bu kısmını şöyle izah eder:

“Muâz (ra) hadisinin zahiri şunu gösterir ki insanların cehenneme girmesine en çok sebep olan şey, dilleriyle telaffuz ettikleri sözlerdir. Zira ‘sözlü isyanlar’ kapsamına, Allah katında günahların en büyüğü olan şirk girer. Yine bu kapsama, şirkin ikizi sayılan ‘Allah hakkında bilgisizce hüküm yürütmek’ girer. Ayrıca Allah’a ortak koşmakla bir tutulan yalan yere şahitlik de bu gruptadır. Bunların yanı sıra sihir, iffete iftira (kazf) ve daha birçok büyük günahla yalan, gıybet ve koğuculuk gibi küçük günahlar da dilin afetlerindedir. Hatta fiili olarak işlenen diğer tüm günahlar dahi, çoğunlukla kendisine eşlik eden ve o günahın işlenmesine yardımcı olan bir ‘sözden’ yoksun değildir.”⁷

Tirmizî rivayet etmiş ve “Hasen-Sahih” değerlendirmesini yapmıştır.

İmam Nevevî (rh) burada hadise dair Tirmizî’nin (rh) hükmünü nakleder. Tirmizî’ye göre hadis hasen sahih bir hadistir. Diğer taraftan ulemeden bir kısmı -İbni Receb gibi- hadisin senesinde kopukluk olduğunu ve bu nedenle hadisin zayıf olduğunu belirtir.

7. Câmiu’l Ulûm ve’l Hikem, İbni Receb El-Hanbelî, 2/ 814

HİDAYET KANDİLLERİ

Salim KANDEMİR

YERYÜZÜNDE YÜRÜYEN ŞEHİT: TALHA İBİNİ UBEYDULLAH

Allah katında amelin zahiri kadar niyetin hakikati de değerlidir. Kimi zaman insan, elinde olmayan sebeplerle büyük fırsatları kaçırabilir. Fakat kalbindeki sadakat ve samimiyet onu o fırsatın ecrine ulaştırır. Talha'nın niyeti ve gayreti onu Bedir Ehli'nin derecesine yükseltti. Bu da Müslim için açık bir derstir: Kul, üzerine düşeni ihlasla yerine getirdiğinde sonuç Allah'ın takdiridir. Önemli olan varmak değil, doğru yolda yürümektir.

طلحة بن عبيد الله - Ebû Muhammed Talha ibni Ubeydillâh ibni Osmân Et-Teymî El-Kureşî (ö. 36/656)

Bir önceki yazımızda Talha ibni Ubeydullah'ın (ra) hayatını anlatmaya başlamıştık. Talha (ra) Uhud'da bedenini Allah Resûlü'ne (sav) siper ederek sadakatini kanıyla yazmış bir yiğitti. Bu yüzden Allah Resûlü'nün (sav), "Kim yeryüzünde yürüyen bir şehide bakmak isterse Talha ibni Ubeydullah'a baksın."¹ sözüne mazhar olmuştu.

Talha (ra) şerefli bir ailede yetişmişti. Allah Resûlü (sav) ve Ebû Bekir (ra) ile akrabalığı vardı. Büyük bir aileye sahipti. Çocuklarının hepsine peygamber isimleri koyuyordu. Onların hayatlarına ilk duasını bu şekilde yazmıştı.

Talha (ra) Ebû Bekir'in (ra) vesilesiyle iman etmişti. İman eder etmez imtihan olmaya başlamıştı. Akrabaları onları birbirine bağlayıp eziyet ediyorlardı. Ama onlar namaz kılmaya devam ediyorlardı. Hiçbir güç Rabbine ibadet etmeye engel olamıyordu. Çünkü gönlü Rabbine (cc) derinden bağlanmıştı...

Hicret Yolunda

Talha (ra) Mekke'deki o zor dönemin ardından hicret yolu açıldığında Medine'ye hicret için hazırlanmaya başlamıştı. Allah Resûlü'nün (sav) hicretinden sonra Ebû Bekir'in (ra) geride kalan ailesini yanına alarak yola çıkmıştı.

Abdullah ibni Sa'd babasından şöyle rivayet etti:

"Allah Resûlü (sav) hicreti sırasında El-Harrâr'dan Medine'ye doğru yola çıktığında, ertesi gün Şam'dan ticaret kervaniyla gelmekte olan Talha ibni Ubeydullah ile karşılaştı. Talha, Allah Resûlü (sav) ile Ebû Bekir'i Şam elbiseleriyle giydirdi. Medine'de bulunan Müslimlere Allah Resûlü'nün (sav) gecikmiş olduğunu haber verdi. Bunun üzerine Allah Resûlü (sav) yürüyüşünü hızlandırdı. Talha Mekke'ye gitti, işini tamamlayıncaya kadar kaldı ve Ebû Bekir'in ailesiyle birlikte yola çıktı. Onları Medine'ye getiren de odur."²

Talha (ra) iman kardeşine böyle büyük bir iyilikte bulunmuştu. Onun bu güzel davranışı Allah yolunda mücadele eden Müslimlerin ailelerine sahip çıkmanın önemini bizlere hatırlatıyor.

1. Tirmizi, 3739

2. Et-Tabakâtu'l Kubrâ, İbnu Sa'd, Mektebetu'l Hâncî, 3/197

Talha (ra) Medine'ye vardığında Es'ad ibni Zurâre'nin (ra) evine indi. Allah Resûlü (sav) onu Ubey ibni Ka'b (ra) ile kardeş kıldı. Artık İslam Devleti'nin gölgesinde mücadele etmeye devam edecekti.

Bedir'de Öncülüğü

Talha (ra) cihad kapısı açılır açılmaz her gazvede bulunup büyük cesaret gösterdi. Öncelikle Allah Resûlü (sav) Bedir Savaşı'nın çıkmasına sebep olan Kureyş'in kervanını gözetleme görevini ilk olarak Talha'ya (ra) ve Saïd ibni Zeyd'e (ra) vermişti. Bu görevden dolayı Bedir Savaşı'na yetişemeseler de katılmış kabul edilip ecrine ve faziletine nail oldular.

Muhammed ibni Amr'dan şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav) Kureyş kervanının Şam'a varışını gözetlediğinde Medine'den çıkmadan on gün önce Talha ibni Ubeydullah ve Saïd ibni Zeyd ibni Amr ibni Nufeyl'i kervanın durumunu öğrenmeleri için gönderdi. İki kişi çıktılar ve El-Hıra'ya vardılar. Kervanla karşılaşınca kadar oradan ayrılmadılar. Allah Resûlü'ne (sav) Talha ve Saïd'in dönmesinden önce haber geldi.

Ashâbını sefere teşvik etti ve kervanı hedefleyerek çıktı. Kervan ise sahil yolunu tutup hızlandı. Onlar da takibin korkusuyla gece gündüz yürüdüler. Talha ibni Ubeydullah ile Saïd ibni Zeyd kervanın haberini Allah Resûlü'ne (sav) ulaştırmak üzere Medine'ye gitmek için yola çıktılar. Ancak onun (sav) çıktığından haberdar de-ğillerdi. Medine'ye, Allah Resûlü'nün (sav) Bedir'de Kureyş'ten gelen orduyla karşılaştığı gün vardılar. Bunun üzerine Medine'den çıkıp Allah Resûlü'nü (sav) karşılamak istediler. Onu Bedir'den dönerken, Melal ile Seyyâle arasında, Tırbân'da ana yol üzerinde buldular.

Böylece Talha ile Saïd savaşa katılmadılar; ancak Allah Resûlü (sav) onlara Bedir'den paylarını verdi ve ecirlerini de aldılar. Bu sebeple onlar Bedir'e katılmış kimseler gibi oldular."³

Allah (cc) katında amelin zahiri kadar niyetin hakikati de değerlidir. Kimi zaman insan, elinde olmayan sebeplerle büyük fırsatları kaçırabilir. Fakat kalbindeki sadakat ve samimiyet onu o fırsatın ecrine ulaştırır. Talha'nın (ra) niyeti ve gayreti onu Bedir Ehli'nin derecesine yükseltti. Bu da Müslim için açık bir derstir: Kul, üzerine düşeni ihlasla yerine getirdiğinde sonuç Allah'ın (cc) takdiridir. Önemli olan varmak değil, doğru yolda yürümektir.

Talha'nın Günü: Uhud

Bedir Savaşı'ndan bir galibiyetle ve bir rızayla çıkan Talha (ra) Uhud Savaşı olduğunda da büyük fedakârlıklar sergilemişti.

Uhud Günü'nde sahabe ilk etapta müşrikleri bozguna uğratmıştı. Müşrikler arkasını dönüp kaçmışlardı. Ancak

Bu sahneyi sadece hayranlıkla okumamalı, kendi hayatımıza ayna yapmalıyız. Bugün bizler Allah için, Allah Resûlü için, tevhid için, sünnet için neyimizi ortaya koyduk, neyimizi kaybettik? Hangi yara Allah yolunda alınmış bir iz oldu? Bu sorunun cevabı sadakatimizi ortaya koyacaktır. Çünkü sadakat, yalnızca büyük meydanlarda değil, tüm imtihanlarda ortaya çıkar.

askerler ganimet toplamaya başlayınca ve okçular bunu görüp yerlerini terk edince savaş tersine dönmüştü. Müşriklerin süvarileri arkadan saldırarak, piyadeleri de geri dönerek Müslimlere ağır darbeler vurmuşlardı. Allah Resûlü (sav) Uhud Dağı'na doğru çekilmişti. Etrafında kendisini koruyan çok az insan vardı. Ölümle burun buruna gelmişti. İşte bu çok zor ânda yanında sebat edip canını ona siper edenlerden biri de Talha'ydı (ra).

"Talha, Allah Resûlü (sav) ile birlikte Uhud'da da bulundu. O gün insanlar geri çekildiğinde onunla beraber sebat edenlerdendi. Ona ölüm üzerine biat etti.

Uhud Günü Mâlik ibni Zuheyr Allah Resûlü'ne (sav) bir ok atmıştı. Talha eliyle Allah Resûlü'nün (sav) yüzünü korudu, bunun üzerine serçe parmağına isabet alıp felç oldu. Ok kendisine isabet ettiğinde 'Ahh!' dedi. Bunun üzerine Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu: 'Eğer 'Bismillah' deseydi, insanlar bakıp dururken cennete girerdi.'

O gün Talha'nın başına da ağır bir yara isabet etmişti. Müşriklerden bir adam onu iki kez vurdu. Biri üzerine gelirken, diğeri de ondan yüz çevirmişken. Bu darbelerden dolayı çok kan kaybetmişti. Dirâr ibni Hattâb El-Fihri, 'Vallahi, o gün onu ben vurdum.' derdi."⁴

"Talha, Hendek'te ve diğer bütün savaşlarda da Allah Resûlü (sav) ile birlikte bulundu."⁵

O gün Allah Resûlü'ne (sav) doğru oklar geliyordu. Talha (ra) bu okları artık eliyle durdurmaya çalışıyordu. İşte bu esnada Allah Resûlü'nü (sav) korumak uğruna elini kaybetmişti.

Kays'tan şöyle rivayet edilmiştir:

"Uhud Günü Talha'nın (ra) üzerinde Allah Resûlü'nü (sav) koruduğu iki parmağının felç olmuş hâlini gördüm."⁶

3. Et-Tabakâtu'l Kubrâ, İbnu Sa'd, Mektebetu'l Hâncî, 3/198

4. Et-Tabakâtu'l Kubrâ, İbnu Sa'd, Mektebetu'l Hâncî, 3/198-199

5. Et-Tabakâtu'l Kubrâ, İbnu Sa'd, Mektebetu'l Hâncî, 3/199

6. Et-Tabakâtu'l Kubrâ, İbnu Sa'd, Mektebetu'l Hâncî, 3/199

Aslında sadece elinin parmaklarını kaybetmemiştir Talha. Başka büyük yaralar da almıştı. O ânın ne kadar tehlikeli olduğunu ve aldığı yaraları onun kızından dinleyelim.

Talha'nın kızı Ummu İshâk şöyle dedi:

"Babamız Uhud Günü yirmi dört yerinden yaralanmıştı. Bu yaralar arasında başında dört köşe bir yarık vardı. Siyatik damarı (ırku'n nesâ) kesilmişti. Parmağı felç olmuştu. Diğer yaralar da bedeninin çeşitli yerlerindedi. Baygınlık onu sık sık bastırıyordu.

Allah Resûlü'nün de üzerine baygınlık çökmüştü, azı dişi kırılmıştı, yüzü yaralanmıştı. Talha onu taşıyor, geri geri çekilerek götürüyordu. Müşriklerden biri her yaklaştığında onun önünde savaşıyor, nihayet onu bir dağ geçidine yaslayıncaya kadar bu şekilde korumaya devam ediyordu."⁷

Talha'nın oğlu ise yaralarının sayısını şöyle aktarır:

Mûsâ ibni Talha şöyle dedi:

"O gün Talha üzerinde yetmiş beş yahut otuz yedi yarayla geri döndü. Alnında dört köşe bir yarık açılmıştı, siyatik damarı (ırku'n nesâ) kesilmişti ve başparmağının yanındaki parmağı felç olmuştu."⁸

Talha (ra) ciddi bir şekilde yaralanınca Allah Resûlü (sav) ona bakmaları için ashâbını yönlendirmişti. Ancak durumun şiddetinden ona bakamamışlardı.

Müminlerin Annesi Âişe binti Ebû Bekir şöyle dedi:

"Bana Ebû Bekir Es-Siddîk anlattı. Uhud Günü Allah Resûlü'nün (sav) yanına gelen ilk kişilerden biri bendim. Allah Resûlü (sav) bize 'Arkadaşınıza bakın -bununla Talha'yı kastediyordu- o kan kaybetmiş durumda.' dedi. Fakat biz ona bakamadık ve Allah Resûlü'ne (sav) yöneldik."⁹

İşte bu büyük fedakârlıklarından dolayı Allah Resûlü'nün (sav) dilinden yalnız kendisine mahsus bir sıfat almış ve cennetle müjdelenmişti.

"Kim yeryüzünde yürüyen bir şehide bakmak isterse Talha ibni Ubeydullah'a baksın."¹⁰

Evet o yürüyen şehitti. Yaşıyordu ama şehitti. O kadar yara almıştı ki neredeyse şehit olmuştu. Ömer'in (ra), "Gel ey Talha aramızda bir parçası cennete olan sen varsın." dediği gibi bir parçası cenneteydi. Gerçekten o gün yaptıklarıyla bunu fazlasıyla hak etmişti.

Çünkü o ahbine sadakatle bağlı kalan yiğitlerdendi. Söz verdiğinde geri dönmeyen, zor ânlarda geri çekilmeyen bahtiyarlardandı. Onun bu durumu kılıç darbelerinden çok daha derin bir hakikati anlatıyordu: İnsanı yücelten şey ahbine samimiyetle bağlı kalmasıdır.

Bu savaşta Allah'ın (cc), Kitab'ında övdüğü kimseler vardı. Ahitlerine bağlı kaldıklarından ötürü haklarında ayetler indirerek yücelttiği kimseler.

"Müminlerden öyle yiğitler vardır ki Allah'la yaptıkları sözleşmeye sadık kaldılar. Onlardan kimisi adağını yerine getirdi (şehit oldu), kimisi beklemektedir. Kesinlikle (sözlerini) değiştirmemişlerdir."¹¹

İşte onlardan biri de Talha'ydı.

İsâ ibni Talha babasından şöyle rivayet etti:

"Peygamber'in (sav) ashâbı, cahil bir bedeviye, 'Ona (ayette geçen) adağını yerine getirenin kim olduğunu sor.' dediler. Ona (sav) saygı ve hürmetlerinden soru sormazlardı. Bunun üzerine bedevi, Nebi'ye (sav) sordu, o yüz çevirdi, sonra tekrar sordu, yine yüz çevirdi, sonra tekrar sordu. Fakat o ondan yüz çevirdi. Sonra üzerimde yeşil bir elbise olduğu hâlde mescidin kapısından baktım ve Resûlullah'ı (sav) gördüm.

'Yeminini yerine getireni soran nerededir?' dedi. Bedevi, 'İşte buradayım ey Allah'ın Resûlü!' dedi. Resûlullah (sav), 'Bu, adağını yerine getiren kimsedir.' buyurdu."¹²

Âişe binti Talha, Âişe binti Ebû Bekir'den şöyle rivayet etti:

"Ben evimdeydim, Allah Resûlü (sav) ve ashâbı ise avludaydı. Benimle onların arasında bir perde vardı. Bu sırada Talha ibni Ubeydullah geldi. Bunun üzerine Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu:

'Kim, yeryüzünde yürüyen ve ahdini yerine getirmiş bir adama bakmak isterse, Talha'ya baksın.'¹³

Bu sahneyi sadece hayranlıkla okumamalı, kendi hayatımıza ayna yapmalıyız. Bugün bizler Allah (cc) için, Allah Resûlü için, tevhid için, sünnet için neyimizi ortaya koyduk, neyimizi kaybettik? Hangi yara Allah yolunda alınmış bir iz oldu? Bu sorunun cevabı sadakatimizi ortaya koyacaktır. Çünkü sadakat, yalnızca büyük meydanlarda değil, tüm imtihanlarda ortaya çıkar.

Belki de en büyük ders şudur: Uhud bitmedi. Onun imtihanı, her gün yeniden başlıyor. Ve her birimiz, kendi küçük Uhud'umuzda Talha'nın (ra) izini sürmekle mükellefiz.

7. Et-Tabakâtu'l Kubrâ, İbnu Sa'd, Mektebetu'l Hânci, 3/199

8. Et-Tabakâtu'l Kubrâ, İbnu Sa'd, Mektebetu'l Hânci, 3/199

9. Et-Tabakâtu'l Kubrâ, İbnu Sa'd, Mektebetu'l Hânci, 3/199

10. Tirmizi, 3739

11. 33/Ahzâb, 23

12. Tirmizi, 3742

13. Et-Tabakâtu'l Kubrâ, İbnu Sa'd, Mektebetu'l Hânci, 3/200

İSLAMİ HAREKETLER

Tevhidî Arayışın İzinde İslami Hareketler

Resûlullah (sav) ile beraber insanlık için mükemmel bir nizam olarak gönderilen İslam, başlangıcından itibaren yalnızca bir inanç sistemi değil, insanın hayatını bütünüyle dönüştürmeyi hedefleyen bir tevhid çağrısı olarak ortaya çıkmıştır. Bu çağrı, tarihin hiçbir döneminde sadece bireysel bir dinî pratikle sınırlı kalmadı. Aksine insanın düşüncesini, toplumun düzenini, adalet anlayışını, siyasal ilişkilerini ve eylem biçimlerini dönüştürme gücü ve iradesi taşımıştır.

Tarih boyunca insanlık âlemi için büyük ya da küçük çaplı beşer eseri inançlar, ideolojiler, değerler ve anlatılar süreç içerisinde ya kendi içinde parçalanmış ya da etkilediği yapıların bölünmesinde etkin olmuştur. Allah'a (cc) hakkıyla kullukta bulunma azmi ve iradesi gösterebilen muvahhid ümmet dışında, çoğu insan için gelecek, büyük ölçüde belirsizlikten ibarettir. İnsanların çoğunun, liberalizm, sosyalizm veya Marksizm gibi ideolojilerin, geçmişi keşfetme veya ilerlemenin kaçınılmazlığı gibi tarih görüşlerini içeren anlatılarına inanması artık pek muhtemel görünmemektedir.¹

İslam, tarihî süreç içerisinde “yegâne nizam” misyonunu yerine getirmeye çalışmış ve uzun yüzyıllar boyunca birçok alanda etkisini göstermiştir. İslam'ın yayıldığı ve bugün çok geniş bir coğrafyaya kök saldığı evrede ortaya çıkan “İslami hareketler”, bu tevhid merkezli dönüşüm gayesinin hem geçmişte hem de modern çağdaki farklı ifadeleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bilhassa son iki yüz yıllık süreci diğer dönemlerden ayırmak gerekir. İslam coğrafyasındaki halklar, neredeyse iki asırdır müstemelececilik/kolonializm, modernleşme/Batılılaşma baskısı, ulus devlet dayatması, küresel ekonomik sisteme entegrasyona bağlı olarak iktisadi bağımlılık, ahlaki ve kültürel yozlaşma, kimlik erozyonları ve otorite sorunları içerisinde kendini yeniden tanımlama mücadelesi veriyor. Bu nedenle, ortaya çıkan hareketler yalnızca dinî değil; aynı zamanda sosyal, politik, ahlaki ve kültürel krizlere verilen cevap niteliğindedir.²

...İki asırdır müstemelececilik/ kolonyalizm, modernleşme/ Batılılaşma baskısı, ulus devlet dayatması, küresel ekonomik sisteme entegrasyona bağlı olarak iktisadi bağımlılık, ahlaki ve kültürel yozlaşma, kimlik erozyonları ve otorite sorunları içerisinde kendini yeniden tanımlama mücadelesi veriyor. Bu nedenle, ortaya çıkan hareketler yalnızca dinî değil; aynı zamanda sosyal, politik, ahlaki ve kültürel krizlere verilen cevap niteliğindedir.

1. Tarihin Yapısökümü, Alun Munslow, alBaraka Yayınları, s. 34

2. İslam (Günümüz İslam Dünyası; Fikir Hareketleri), Azmi Özcan, DİA, 23/37-42

**İslam coğrafyasının farklı bölgelerinde
örneği yaşanan ve ülkemizde de
tanık olduğumuz üzere İslamilik
iddiasıyla ortaya çıkan birçok hareket
ve cemaat, istikametlerini farklı
mecralara yöneltme hususunda
zaman zaman tabanlarının ürettiği dip
dalga'nın itici kuvveti karşısında direnç
gösteremeyerek başlangıçta iddia
ettikleri hedef ve amaçlarından başka
mecralara savrulmuşlardır.**

Modern Dönem: Krizler ve Kayıplar Çağı

İslam tarihinde modern dönem, 18. yüzyılın sonlarından itibaren başlatılmaktadır. Bu, aynı zamanda büyük toprak kayıplarının, işgallerin olduğu bir süreçtir. Rusya'nın Kırım'ı ilhakı (1783) ve Fransa'nın Mısır'ı işgali (1798-1801) bu sürecin başlangıcını teşkil etmektedir. İngiltere, Mısır (1882) ve Sudan'ı (1899); Fransa, Ceza-yir (1830) ve Tunus'u (1881), İtalya da Libya'yı (1912) işgal etmiştir. Kuzey ve Batı Afrika'da Fransa, Güney ve Doğu Afrika'da İngiltere sömürgelerini kurmuştur. Rusya Orta Asya'daki hanlıkları işgal etmiş, İngilizler Hint Alt Kıtası'nda Bâbürlülere son vermiş, 1857'deki Sipahi Ayaklanması'nın başarısızlıkla sonuçlanmasıyla bölge tamamen sömürgeleştirilmiştir. Hollanda, 19. yüzyılın ikinci yarısında Endonezya'yı tamamen otoritesi altına almıştır. Cava ve Açe'deki direniş başarılı olamayınca onlar da Hollanda egemenliğine boyun eğmiştir. I. Dünya (Paylaşım) Savaşı Osmanlıların da sonunu getirmiştir.³

İşgale uğrayan bölgelerde bağımsızlık mücadeleleri başlamış ve çoğunlukla II. Dünya Savaşı sonrasında sonuç alınabilmiştir. İşgalcilerle birlikte hızlanan oryantalizm ve misyonerlik faaliyetleri, Müslümanların özgüvenini ciddi olarak tehdit etmiştir. Müslümanların İslam tarihinin kudretli devirlerindeki güce yeniden kavuşabilmeleri için dönemin bazı ilim ve fikir adamları çeşitli faaliyetler içerisine girmişlerdir. Bazı faaliyetler zamanla şahsi olmaktan çıkmış ve organize hareketlere dönüşmüştür. Bir kısmı Müslimlerin geleneksel mirasına tutunmuş ve yenilenmeye mesafeli durmuştur. Bir kısmı ise geleneği ciddi biçimde sorgulamış, hatta reddetmiş ve modern bir reformculuğa girişmiştir. Bazı akım ve hareketler ise bu iki tarz arasında bağdaştırıcı bir çizgi geliştirmiştir.⁴ Modern dönemde İslam coğrafyasındaki kırılmalar ve hareketlerin çeşitliliği, bize sadece tarihî bir tablo sunmakla kalmaz, aynı zamanda İslam'ın özüne ve tevhidî mesajına yeniden bakma gerekliliğini de ha-

tırlatır. Bu bağlamda, tarih boyunca ortaya çıkan her İslami hareketi anlamak için, onun akidevi, ahlaki ve toplumsal ölçütlerini ve motivasyon dinamiklerini göz önünde bulundurmamız gerekecektir.

İslamcılık ve İslami Hareket

İslamcılık, İslam'ı (inanç, ibadet, ahlak, felsefe, siyaset, hukuk ve eğitim dâhil) bir bütün olarak yeniden hayata hâkim kılmayı amaçlar. Bu hareket, akılcı bir yöntemle Müslümanları ve İslam dünyasını Batı sömürsünden, zalim yöneticilerden, esaretten, taklitten ve hurafelerden kurtarmayı hedefler. Ayrıca toplumu birleştirmek, kalkındırmak ve daha ileri düzeyde medenileştirmek ister. Bu nedenle İslamcılık; aktivist, modernist ve eklektik yönleri baskın siyasi, fikrî ve ilmî çalışmaların bütünü olarak tanımlanabilir.⁵

Geçmişten günümüze uzanan tüm İslami hareketleri "İslamcılık" çerçevesine hapseden yüzeysel sınıflandırmalardan uzak durarak; her bir hareketi itikadi omurgası, siyasi yaklaşımı, toplumsal pratiği ve eylemsellik biçimleri üzerinden, fakat bütün bunların üzerinde bir ölçü olarak tevhidî bilinç ışığında ele almak gerekmektedir. Burada karşımıza şöyle bir soru çıkmaktadır: İslam'ı referans alan bir hareket, tevhidî çizgide olmanın hangi şartlarını taşıdığına gerçekten İslami bir hareket sayılabilir? Sorunun cevabı esas itibarıyla üç alanda aranmalıdır.

İslami hareket; Kur'an ve Sünnet ayrılmazlığıyla sürekli olarak tekâmül eden/gelişen, özünü koruyarak yenilenen, her durum ve tutum karşısında istikrarlı duruşu olan, değerlerini muhafaza eden ve çağın buhranlarına karşı vahiy kaynaklı çözüm üretip nitelikli nesiller yetiştirmek suretiyle cahiliyenin karanlıklarında bocalayan toplumu tevhid ve sünnetin aydınlatıcı iklimine kanalizasyon eden harekettir.⁶ İslami harekette beraberlik ve birliktelik bağı akide bağıdır, tevhiddir. İslami hareket kimlik, etnik veya coğrafya merkezli değil, inanç ve iman esaslı bir harekettir.

Hangi coğrafyada olursa olsun, inançta tevhid ve amelde sahih sünnetin egemen olduğu bir toplumun oluşması için Nebevi menhece ittibaen belli bir disiplin ve çalışma/hizmet programı olup bu istikamette hareket eden bireylerden meydana gelen hareket, İslami harekettir. İslami hareketin en önemli ve öncelikli hedefi kendi sorumluluk alanı olan yaşadığı coğrafyada ve yeryüzünün güç yetirebildiği diğer yerlerinde tevhid ve sünnet nizamını egemen kılmaktır. İslami hareket; halkların vahye göre ihya, inşa ve imarı için mücadele eder.

İslami hareket için esas olan, insanın dünya ve ahiretini güzelleştirecek Rabbani düzeni kurmaktır. İnsanın dünya ve ahiret saadetine vesile olacak bu Rabbani nizamın kurulması önünde engel olan tüm unsurlar fitnedir. İslami

3. İslam (Günümüz İslam Dünyası; İslam Ülkeleri ve Nüfus), Davut Dursun, DİA, 23/32

4. Çağdaş İslami Akımlar, Mehmet Ali Büyükkara, s. 19

5. Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi, İsmail Kara, Dergah Yay., 1/17

6. Düünden Bugüne İslami Hareket, Ferhat Özbadem, Sude Yay., s. 16

hareket bu fitneleri ortadan kaldırmak için mücadele eder. İslami hareket evvela itikadi bir bütünlüğe sahip olmalıdır. Bir hareketin Kur'ân ve Sünnet merkezli duruşu, Allah'ın hâkimiyetini ve insanın kulluk sorumluluğunu nasıl tanımladığı, vahyi hayata nasıl taşıdığı... hareketlerin niyetini ve yönünü belirleyen aslı göstergelerdir.

İkinci olarak İslami bir hareket, ahlaki ve toplumsal şahitlik bilinci ve sorumluluğuyla misyonunu ifa etmelidir. Tevhid; yalnızca dilsel yahut zihinsel bir kabulle sınırlı değildir, insanın aileye, topluma ve meşru otoriteye karşı sorumlulukla hareket etmesini zorunlu kılar. Öyle ki ahlak, adalet, merhamet ve güven üretmeyen hiçbir hareketin, ne kadar güçlü söylemler geliştirse de İslami bir karaktere sahip olması düşünülemez.

Üçüncü olarak siyasi duruş ve fiilî metodun İslamiliğidir. İslami hareketin mücadele tarzı, tebliğ usulü, eğitim metodu, sosyal hizmet çabaları, siyasal alanda varlık gösterme gayreti veya yeri geldiğinde gösterilecek direniş biçimleri tümüyle tevhidî ölçüye uygun olduğunda anlam kazanır. Zalime ve zulme karşı duruş ve direniş ile saldırganlık, övülmüş sabır ile yerilmiş pasiflik ve hikmetli davranış ile ardı arkası kesilmeyen tavizler arasındaki ince çizgiler burada belirleyici olur.

Mısır'dan Türkiye'ye, Yemen'den Kafkasya'ya, Güney Asya'dan Afrika ve Avrupa'ya uzanan günümüz İslam coğrafyasında gördüğümüz İslami hareketler, yukarıda sözünü ettiğimiz bu üç eksen etrafında farklı biçimlerde şekillenerek farklı imkânlar ve imtihanlarla karşılaşmıştır. Bu yazı dizisiyle İslam'ın doğuş dönemindeki tevhidî modeli ele almaya ve Kur'ân ve sahih sünnetle ortaya konmuş temel ilkelerden hareketle, "Modern İslami cephe ve hareketleri nereye oturtabiliriz?" sorusunu cevaplamaya çalışacağız.

İlerleyen bölümlerde hem İslam coğrafyasının tarihsel arka planını hem de modern hareketlerin fikrî dayanaklarını, örgütlenme biçimlerini, başarılarını, kırılmalarını ve bugün karşı karşıya oldukları meydan okumaları bir makale ölçeğinde kapsamlı olarak inceleyeceğiz. Maksadımız okuyucuyu yalnızca tarihî bilgiyle buluşturmak değil, aynı zamanda düşünmeye, sorgulamaya ve tevhidî bir perspektifle değerlendirmeye davet etmektir. Bu yolculuk, aslında İslam'ın ilk çağrısından bugüne uzanan büyük bir sorunun peşinden gitmektir. Biz de "İslam, hayatın merkezinde nasıl yeniden kurulur?" sorusunun cevabını, hareketlerin tarihsel serüvenlerinden süzölmüş bir bilinçle arayacağız.

Kur'ân'ın İlk Vurgusu: Tevhid, Diriltici Bir Toplumsal Çağrıdır

Resûlullah'ın (sav) irtilalinden sonra İslam tarihi boyunca ortaya çıkan Kur'ân ve sahih sünnet merkezli her toplumsal hareket, ister siyasal ister kültürel ister ilmi bir karakter taşısin, aslında insanlığın tevhidî yeniden

...Son yüzyılın başlarından bu yana ortaya çıkan modern İslami hareketlerin çoğu iki temel sorunla aynı anda mücadele etmek zorunda kalmıştır: Dış baskılar ve iç zaaflar.

anlamlandırma ve hayata hâkim kılma çabalarının bir ürünü olmuştur. Zira Kur'ân'ın sunduğu çağrı, ilk ândan itibaren yalnızca ritüellerle sınırlı bir dinî öğreti değil, fertten başlayıp topluma, toplumsal hayattan siyasete ve uluslararası ilişkilere kadar uzanan bütüncül bir dönüşümü amaçlar.

Kur'ân-ı Kerim'in ilk nazil olan ayeti "İkra!" emriyle başlayan süreçte vahyin hedefi insanın aklını, kalbini ve toplumsal sorumluluğunu yeniden tanzim etmektir. Kur'ân-ı Kerim, tevhidi yalnızca bir inanç ilkesi değil, aynı zamanda bir hayat nizamı, değerler manzumesi, ahlak ölçüsü ve toplumsal adalet çağrısı olarak tanımlanmaktadır.

"De ki: 'Şüphesiz ki benim namazım, kurbanım, hayatım ve ölümüm âlemlerin Rabbi olan Allah içindir.'"⁷

Merhum Seyyid Kutub da dâhil müfessirlerin ekseriyeti bu ayeti "insanın doğum ve ölüm arasında hayatın tüm alanlarını Allah'ın (cc) hükmüne bağlayan kuşatıcı tevhid" olarak açıklamaktadır.⁸ Bu açıklamalardan İslami hareketlerin karşı karşıya kaldığı temel imtihanın inanç ve yaşam arasında denge esaslı bir bütünlük kurmak olduğu açığa çıkmış olur. Hayatın düzeni, davranış ve değerler sistemi, ahlak ve edep kuralları, inanç esaslı düşünceden ayrı şeyler değildir. Bilakis ona dayalı, ondan kaynaklanan sonuçlardır. İnanç sistemiyle varlık bütünü'nün mahiyeti ve Yaratıcı ile arasındaki ilişkiyi kapsayan yaygın düşünce ile bu saydıklarımız arasında sıkı bir bağlılık olmadıkça bunların tutarlılığı beklenemez.

Vasat/Orta Ümmet: İttiba ve Şahitlik

Kur'ân'a göre bir mümin topluluğun temel görevi, hakikati yaşamak ve topluma karşı "şahitlik" yapmaktır:

"Siz insanlara şahit olasınız, Resûl de size şahit olsun diye sizi vasat/seçkin/hayırlı bir ümmet kıldık."⁹

Rabbani model budur: İslam ümmeti, tüm insanlık âlemine örnek olacak vasat/orta yolu benimseyen bir ümmettir. Ümmet, bu esasa göre insanlar arasında adaleti ve hakkaniyeti yaygınlaştırıp egemen kılar. İnsanların hayatına değer katacak kriterleri ve değer hükümlerini

7. 6/En'âm, 162

8. bk. Fi Zilâli'l Kur'ân, Seyyid Kutub, Bakara Suresi, 143. ayetin tefsiri

9. bk. 2/Bakara, 143

Tarih boyunca ortaya çıkan her İslami hareketi anlamlandırmanın yolu, onu sloganlarıyla veya görünür başarılarıyla değil; Allah'ın hâkimiyetini nasıl kavradığı, Kur'ân ve Sünnet'i hangi sahîh zeminde hayata taşıdığı, zulme ve fitneye karşı hangi ahlaki istikameti koruduğu üzerinden değerlendirmektir.

ortaya koyar. Toplumun inancını, düşüncelerini, geleneklerini ve değer yargılarını ölçer ve nihai olarak hangisinin doğru ya da yanlış olduğuna karar verir.

İslami hareket içerisinde yer alan ümmetin fertleri bu hâliyle topluma ve genel anlamda insanlığa örnek olur. Bunu yaparken de yegâne örnek ve rol model Resûlullah'tır onlar için. Bu kaideye göre Nebevi hareket metodu, çağdaş İslami hareketlerin ve mensuplarının davranış biçimlerini ve takip ettikleri usulü hükme bağlayacak, değer yargılarını belirleyecek ve yaptığı her işi şer'i ölçüyle sınırlandırarak son noktayı koyacaktır.

Ayet, bu ümmetin mahiyetini ve görevini böylece belirliyor ve kendisine görevini ve konumunu tanımayı, büyüklüğünün bilincine varmayı, rolünü gerçek boyutlarıyla değerlendirmeyi ve bu rolü üstlenmeye yarışır biçimde hazırlıklı olmayı öneriyor. Ayette geçen "orta/vasat ümmet" kavramı "adaleti ikame etmek, şer'i/Nebevi ölçüyü korumak, zulme karşı sessiz kalmamak ve hakikati temsil etmek" şeklinde anlamlandırılabilir.

Türkiye'de, Arap dünyasında, Afrika'da veya Güney Asya'da faaliyet gösteren her İslami hareket, tevhidî şahitliği gerçekleştirme iddiasıyla ortaya çıkmıştır. Bu iddia maalesef her zaman aynı doğrultuda sonuç vermemektedir. Çünkü hareketleri şekillendiren tarihsel şartlar, yerel ve uluslararası askerî ve siyasi baskılar, kültürel unsurlar ve metod tercihleriyle beraber yönetim kadrolarının zamanı okuma ve zamanın gereklerine uyarlanma iddiasıyla hareketin istikametini temel amaç dışına yöneltmeleri, söz konusu hareketleri temel amaç ve iddialarından uzaklaştırmıştır. İslam coğrafyasının farklı beldelerinde örneği yaşanan ve ülkemizde de tanık olduğumuz üzere İslamilik iddiasıyla ortaya çıkan birçok hareket ve cemaat, istikametlerini farklı mecralara yöneltme hususunda zaman zaman tabanlarının ürettiği dip dalganın itici kuvveti karşısında direnç gösteremeyerek başlangıçta iddia ettikleri hedef ve amaçlarından başka mecralara savrulmuşlardır.

Modern Çağ, Yeni Arayış

Osmanlı Devleti'nin son dönemi ve ulus devlet modellerinin uygulanmaya başlandığı 19 ve 20. yüzyıllarda İslam coğrafyası, modern dünyanın âni ve sarsıcı müdahaleleriyle karşılaştığında ümmetin bakiyesinde inanç esaslarının zayıflamasıyla beraber toplumsal düzen de derinden etkilendi. Bu manzara âdeta Rabbanî uyarının coğrafyamızda tahakkuk etmiş hâliydi:

"İnsanların elleriyle kazandıkları (günahlar) sebebiyle, karada ve denizde bozgunculuk baş gösterdi. Belki (İslam'a) dönerler diye (Allah), yaptıklarının (cezasının) bir kısmını onlara tattırmaktadır."¹⁰

Ümmet içerisindeki fitne ve kültürel yozlaşmanın sadece dış müdahaleler ve yıkıcı saldırılarla değil, aynı zamanda Müslüman toplumların kendi üretim mekanizmalarıyla da oluşabileceği gerçeğini görmemiz gerekir. Bu nedenle son yüzyılın başlarından bu yana ortaya çıkan modern İslami hareketlerin çoğu iki temel sorunla aynı ânda mücadele etmek zorunda kalmıştır: Dış baskılar ve iç zaafılar.

• **Dış baskılar:** Müstemlekecilik/Kolonyalizm, işgal ve kültürel sömürgecilik gibi dış baskılar.

• **İç zaafılar:** Emperyalizm iş birlikçisi hain yöneticiler, İslami esasların toplumsal hayattan çıkarılması, taklitçilik, adaletin zayıflaması ve ulema-halk kopukluğu.

Bu zor şartlarda İslami hareketlerin ortaya çıkışı sadece siyasi değil, aynı zamanda itikadi ve ahlaki bir uyanış arayışının neticesidir.

İslami Hareketin Üç Esası: İnanç, Ahlak ve Amel

İslam coğrafyasındaki hareketleri üç temel esas üzerinden değerlendirmemiz mümkündür.

1. İncanın/İtikadın Duruluğu

Allah (cc) tarafından gönderilmiş tüm peygamberlerin, insanları davet ettikleri hakikat tarih boyunca hiç değişmemiştir.

"Ey kavmim! Allah'a ibadet/kulluk edin. Sizin O'ndan başka (ibadeti hak eden) bir ilahınız yoktur."¹¹

Ayetteki davet aslında bireysel ve sosyal hayatımızda dinimizi, siyasetimizi, ticaretimizi, ailevi ve sosyal ilişkilerimiz ile ahlakımızı Allah'ın (cc) ölçüsüne bağlama, sabitleme ve istikrara kavuşturma anlamına gelir. Bu çerçevede değerlendirildiğinde tevhid yalnızca bir akide metninden müteşekkil değil, hayata yön veren şuurdur, bilinçtir.

Şu soruların cevabı İslamilik iddiasındaki bir hareketin/ cemaatin tevhidî omurga taşıyıp taşımadığı hususunda belirleyicidir: İslam coğrafyasının herhangi bir yerinde

10. 30/Rûm, 41

11. bk. 7/A'râf, 59

İslami olduğunu iddia eden hareket veya cemaat hâkimiyeti kime nispet ediyor? Şer'i Şerif (İslam hukuku ve ahkâmı çerçevesinde meşru, doğru ve adil davranış ölçüleri) kavramını nasıl anlıyor ve hayatın hangi alanlarına kapsıyor? Tevhid inancını bireysel farkındalık olarak mı, toplumsal bilinç ve eylemsellik zemini olarak mı görüyor? Kur'ân ve sahih sünnet merkezli mi, yoksa gelenek merkezli mi hareket ediyor? İnancın ahlaki ve amelî gerekliliklerini tutarlı biçimde ortaya koyuyor mu?

2. Ahlakilik ve Adil Şahitlik

Yüce Allah'ın her türlü maddi, siyasi ve kavmî eğilimden, nefsi arzudan, lehindeki çıkar ve değerlerden soyutlanarak adaleti ayakta tutmak ve adil şahitlik emri, hareketlerin toplumsal rolünü belirler:

“Ey iman edenler! Kendinizin veya anne babanızın ve akrabanızın aleyhine bile olsa adaleti ayakta tutun, Allah için şahitlik eden kimseler olun. (İnsanlar) zengin olsunlar, yoksul olsunlar Allah onlara sizden daha yakındır. Öyleyse siz hislerinize uyup adaletten ayrılmayın. Eğer adaletten sapar veya üzerinize düşeni yapmaktan geri durursanız bilin ki Allah yaptığınız her şeyden haberdardır.”¹²

Kendisiyle birlikte hareket edilerek onun lehinde ya da aleyhinde şahitlik edilen bir kimse/grup/zümre için yahut bir kişinin, toplumun ya da belirli bir etnisitenin çıkarı için değil... Sadece Allah (cc) için ve O'nun emri doğrultusunda hareket ederek yapılmalı şahitlik. Ayet, mümin kimseyi bizzat kendi öz nefesine ve duygularına karşı harekete geçirmeyi hedeflemektedir. Kişiye (yeri geldiğinde adil şahitlik gereği) önce kendi şahsına, sonra da anne baba ve akrabalarına karşı durmasını sağlama iradesi kazandırmaktadır. Hepimizce malumdur ki bu çabanın zorluğu, dille söylemekten çok daha fazladır.

İslamilik iddiasındaki bir hareketin/cemaatin adil şahitlik konusundaki konumu şu soruların cevaplarına göre değerlendirilip ölçülür: Bu hareket/cemaat toplumda güven, doğruluk, ahlaki değer ve merhamet üretiyor mu? Kendi hareketi/cemaati dâhil her mecrada ayetin sunduğu çerçevede adaleti savunuyor mu? Yardım, koruma ve destek ihtiyacı olanlara yönelik tavrı nedir? Devletle, toplumla ve iktidarla ilişkisi hangi ahlaki çizgide duruyor?

Kur'ân-ı Kerim'deki şu ayet-i kerime İslami hareketlerin eylemselliğini meşru zeminde sınırlayan ahlaki bir ilkedir:

“Yeryüzü (Allah tarafından düzenlenip) islah edildikten sonra orada bozgunculuk yapmayın. O'na korkarak ve umarak dua edin. Elbette ki Allah'ın rahmeti, muhsinlere/kulluğunu en güzel şekilde yapmaya çalışanlara pek yakındır.”¹³

3. Siyasi ve Eylemsel Metod

Şer'i Şerif, kendilerine zulmedilmekte olan toplulukların savunma ve direniş hakkını tanıır.¹⁴ Bununla beraber haksız saldırganlığı kesin biçimde yasaklar. Bunun için hareketlerin eylem biçimleri tevhidî ölçüye göre değerlendirilir. Bunları şöyle sıralayabiliriz: Tebliğ ve eğitim odaklılık. Toplumsal hizmet odaklılık. Siyasi mücadele odaklılık. Direniş/Mukavemet odaklılık. Sulh, esas olmakla birlikte silahlı çatışma ve cihad anlayışının sınırlarının şer'i/ahlaki olması. Cihad, şer'i ahkâmın ikamesi ve adaletin tesis edilmesi için yapılırsa ibadettir. Eğer bu türden eylemsellikler farklı amaçlar için yapıлып fitne, terör ve zulme dönüşürse ağır bir cürüm ve dolayısıyla büyük bir günah olur. Bu, bütün hareketler için temel bir kaidedir, olmalıdır.

Tebliğ ve irşad çabalarına ilişkin şu hususları hatırlamak ve hatırdan tutmak gerekir. Her şeyden önce tebliğ; bir çeşit iletişim olduğundan ânlık olarak yapılan ve neticesi hemen alınan matematiksel bir işlem gibi değildir. Tebliğ, süreç isteyen ve sistem içerisinde işlemesi gereken bir eğitim metodudur. İslam'ın tebliğinde muhataplar arasında her yaştan, her cinsiyetten ve her milletten insanlar bulunur. Bu da meselenin aslında ne kadar azim olduğunu gösterir.¹⁵ Bugün İslam'ı tebliğ ettiğini iddia eden, ancak sadece kendi doktrinini propaganda eden birçok tarikat, İslamcı oluşum, dini görünümlü kurum ile müstakil grup ve şahıslar bulunmaktadır.

Şüphesiz ki toplumsal ve dinî-siyasi gerçekliklerden olan İslami hareket ve cemaatlerin ilk ortaya çıktıkları hâl üzere, uzun soluklu, istikrarlı bir şekilde devam etmedikleri (veya edemedikleri) hakikatini de görmek gerekir. Hareketler; mensuplarıyla ilişkilerinde, diğer cemaatlerle münasebetlerinde, hatta fikir ve yöntemlerinde bazen yavaş bazen de hızlı değişim ve dönüşüm yaşamaktadırlar. Bir dönem son derece aktif, yaygın ve etkili olan bir hareket aradan belli bir süre geçtikten sonra cemaî bütünlüğünü, itikadi duruluğunu ve fikrî uyumunu kaybederek tamamen bambaşka bir organizasyona dönüşür. Öyle ki bazı camialar aralarında kan bağı olmayan, tabiri caizse birer “Siyasi Aşiret” kimliğine bürünür. Kimi hareketler de kendi içerisinde parçalanarak bölünür veya fesholunarak ecirleriyle ve hatalarıyla tarihin tozlu sayfalarında yerini alır.

Farklı Beldeler, Ortak Kederler

Hicaz, Şam, Bağdat, Kahire, İstanbul, Delhi, Saraybosna ve Mogadişu'ya kadar İslam coğrafyasının hemen hemen tamamında bugün hâlen tevhid ve sünnet merkezli bir kimliğin yeniden inşası için başta ilim, eğitim ve kültür zemininde çalışmalar yürütülmekte ve mücadele verilmektedir. İleriki bölümlerde Arap dünyasındaki hareketleri, Güney Asya'nın siyasal hareketlerini, Afrika

12. 4/Nisâ, 135

13. 7/A'râf, 56

14. bk. 22/Hac, 39-40

15. Çağdaş İslami Akımlar ve Sorunları, Sönmez Kutlu, Fecr Yay., s. 27

ve Mağrib'in kaotik atmosferinde İslami kimliği, İran'daki Şii siyasal otoritenin baskısı altındaki Ehl-i Sünnet hareketleri, Avrupa'daki İslam referanslı diaspora hareketlerini ve nihai olarak Türkiye'deki cemaat, ıslah ve Kur'an merkezli arayışları bu üç eksen üzerinden değerlendireceğiz. Bu yazı dizisinin kaleme alınmasındaki maksat ne birilerini övüp yüceltmek ne de yerip yerin dibine sokmaktır. Amaç, Kur'an'ın ve sahih sünnetin ortaya koyduğu ölçüleri merkeze alarak hakikatin şahitliğini yapmaya çalışmaktır.

Modern dönemin arayışlarını anlamlandırmaya yönelik bu giriş niteliğindeki bölüm, bizleri kaçınılmaz olarak İslam'ın kaynak dönemine yöneltmektedir. Bu yazı dizisinin ikinci bölümünde, Nebevi hareketin doğuşu ve pratikleri üzerinde duracak ve ilk toplumsal dönüşümlerin mahiyetiyle bu dönüşüm sürecinin sonraki İslami hareketlere nasıl etki ettiği konusu üzerinde duracağız.

Birinci Bölümden Dersler ve Öğütler

"İslami Hareketler" başlıklı yazı dizisinin bu giriş bölümünün bize öğrettiği en temel hakikat şudur: İslami hareketlerin dün olduğu gibi bugün de kurtuluşu; mali veya askerî güçte, siyasi arenadaki etkinlikte, elverişli coğrafyada, dev kitleleri peşinden sürüklemeye veya gizemli örgütlenmede değil, tevhidin berraklığında, ahlakın adaletinde ve Nebevi metodun ölçüsünde saklıdır. Tarih boyunca ortaya çıkan her İslami hareketi anlamlandırmanın yolu, onu sloganlarıyla veya görünür başarılarıyla değil; Allah'ın hâkimiyetini nasıl kavradığı, Kur'an ve Sünnet'i hangi sahih zeminde hayata taşıdığı, zulme ve fitneye karşı hangi ahlaki istikameti koruduğu üzerinden değerlendirmektir.

Bugün modern çağın çalkantıları, ümmetin iç çözümleri ve dış baskılar, bize gücün değil şuurun, kalabalığın değil istikamet, şeklin değil ihlasın belirleyici olduğunu göstermiştir. Tevhidî bir bilinçle yürüyen her hareket, önce kendi içindeki şaşkınlığı ve dağınıklığı gidererek ahlakta tutarlılığı, şahitlikte adaleti, mücadelede meşruiyeti tesis etmeye muhtaçtır. Zira tevhid, yalnızca bir akide değil; ibadetten siyasete, toplumdaki direnişe kadar hayatı birleştiren İlahi bir nizamdır. Bu nedenle her Müslüman ve her hareket, hakkı temsil eden bir "vasat ümmet" olma sorumluluğunu taşıdığı bilerek ne zalimlerin gölgesine sığınmalı ne de ölçsüz öfkenin girdabına kapılmalıdır.

Rabbani çizgi; sabır ile sebat, adalet ile cesaret, hikmet ile kararlılık arasında kurulan bu ince dengeyle mümkündür. Bu bölüm, bize ilerleyen sayfalarda karşılaşacağımız tüm hareketleri değerlendirirken şu hakikati rehber edinmemiz gerektiğini hatırlatmaktadır: İslami hareket, ancak inançta tevhidi, ahlakta adaleti ve eylemde Nebevi ölçüyü öncelediği oranda İslamidir; aksi hâlde tarih onu ya ıslah ederek dışlar ya da ibret olarak kaydeder.

Çaba bizden, muvaffakiyet Allah'tandır (cc).

ALLAH RAHATLIK VERSİN

Rabbimizin (cc) biz âciz kullarına verdiği en güzel nimet nedir, sorusuna herkes bambaşka yanıtlar verir. Her biri Allah'ın (cc), kullarına merhametinin eseridir. Yazımın konusu olan nimet ise gündüzün tüm yorgunluğunu kendisiyle attığımız, uyku! Ahiretle kısa süreli de olsa bağlantı kurduğumuz eşsiz zaman dilimi... İzlediğimiz ilginç senaryolu düşleriyle gizemini koruyan, insanın hem dünya hem ahiret hayatını doğrudan etkileyen, buna rağmen sıradanlaştırdığımız âdetimiz... Şimdi kendinizi uykunun kollarına bırakın. Kendini size daha ayrıntılı tanıtsın.

Uyku, gecenin arkadaşı. Yorgunluğunun devası. Âzâların istirahat zamanı. Bunu Nebe Suresi bize haber veriyor.

Allah (cc), "Uykunuzu dinlenme kıldık."¹ buyuruyor.

Süreci, havanın kararması başlatıyor. Domino taşı gibi her evre peşi sıra geliyor. Hava kararınca epifiz bezinden melatonin salgılanıyor. Uyku vaktinin habercisi bu hormon. Tüm beden hazırlığa başlıyor. Kalp atışı ve solunum yavaşlayıp, vücut ısısı düşüyor. Kaslar gevşiyor, metabolizma yavaşlıyor. Bu fizyolojik değişiklikler, insanın uykuya geçişini kolaylaştırıyor ve uyku sırasında bedenin kendini yenilemesine zemin hazırlıyor. Tabii elimizdeki mavi ekranlar yatmamıza olanak tanırsa!

Bu hâliyle uyku dünya hayatımızı imar edecek, bedenimizin eksiklerini giderip tamir edecek önemli bir işlevi yükleniyor.

Ahiret hayatımızı etkileyen tarafı ise süresi ve âdabı.

Dinlenmek için verilen bu nimet, her nimet gibi sahibine hamd edildiğinde ve Canımız Peygamberimizin (sav) uyku rutini takip edildiğinde ibadete dönüşüyor. Hatta uyumadan önce edilen kimi dualar şeytandan muhafaza ederken kimileri iman üzere vefat etmeyi müjdeliyor.

İsterseniz Resûlullah'ın (sav) uyku rutinini ve bu rutine eşlik eden sözlerini derleyelim.

Canımız Peygamberimiz yatsıdan önce uyumayı, yatsıdan sonra da konuşmayı hoş görmezdi. Bu sayede vaktlice kalkıp geceyi ihya ediyordu. Bu onun süreklilik arz eden bir uygulaması değildi. Zira ashâbıyla gece yarısına

**"Allah'ım! Kendimi sana teslim ettim.
Yüzümü sana çevirdim. İşimi sana
ismarladım. Sirtımı sana dayadım.
Ümidim de korkum da sendendir.
Senden başka kurtuluş kapısı yoktur.
İndirdiğin Kitab'ına ve gönderdiğin
Peygamber'ine iman ettim.
Allah'ım, kullarını dirilteceğin gün beni
azabından koru. Senin isminle ölür ve
dirilirim."**

1. 78/Nebe, 9

kadar istişare ettiği, sohbet ettiği, gece yatsı namazını geciktirdiği çokça vâkiydi. Biyolojik ritmimiz göz önünde bulundurulduğunda devamlı olmasa da fitri bir alışkanlık olduğu aşikâr. Zira “Hadi, yat uyu!” diyen hormon, yaklaşık gece 22.00 ila 02.00 arasında işlevsel. 02.00’den sonra yeterince dinlenen vücut gece namazı için hazır ve nâzır.

Fakat büyükşehirlerde yaşayan bizler için her zaman uygulanmasa da imkân buldukça hayata geçirilmeye değer.

Peygamberimizin (sav) ikinci rutini çevresel güvenlik önlemlerini almak. O, ateşi söndürmemizi, kapıları Allah’ın (cc) adını anarak kapatmamızı ve kapların ağızını örtmemizi emrediyor.

Medine’de çıkan bir yangında ölenlerin ardından, “Ateş sizin düşmanınızdır.”² buyuruyor.

Bir başka rutin, abdest almak... Uyumadan manevi temizliğini yapıp yatağı silkeleyerek uzanıyor Canımız Peygamberimiz.

Yatağı silkelemesi haşerata karşı bir önlem. Bugün şehirlerde böyle bir risk olmasa da onun sünnetini yaşatmak için kalpler heyecanla doluyor.

Yatağa girince ellerini birleştirerek üç İhlâs, üç Felak ve üç Nâs okuyup ellerine üflüyor. Ardından tüm bedenini başından başlamak üzere mesh ediyor. Sağ tarafına uzanıp o güzel sağ elini yanağının altına koyuyor.³

Âyet El-Kursî’yle korunma kalkanını güçlendiriyor. Zira kim okursa, Allah’ın (cc) muhafızlarından birinin sabaha kadar başında bekleyeceğini bizzat kendisi müjdeliyor.⁴

Bakara Suresi’nin son iki ayetiyle devam ediyor Resûl’ün (sav) uyku rutini. “Kim bu iki ayeti okursa sabaha kadar ona yeter.”⁵ buyuruyor ve Kâfirûn Suresi’ni okuyor. Resûl’ün pak tevhid mücadelesinin en bariz yönü olan şirkten ve müşriklerden berî olduğunu yatmadan bir kez daha ikrar ediyor.⁶

Mulk ve Secde surelerini de okumadan uyumuyor. Mulk Suresi’nin kabir azabına engel olacağına inanıyor.⁷

Ardından zikirle devam ediyor. Otuz üç subhanallah, otuz üç elhamdulillah ve otuz dört Allahu ekber demeyi ihmal etmiyor. Bu zikri kızına da öğretmişti.

Bir seferinde Fâtıma (r.anha), ev işlerinden yorgun düşmüştü. Eşi Alî (ra) onu görünce üzölmüş, “Babandan işlerinde yardımcı olacak bir köle istesene.” demişti. Fâtıma da babasına koştı. Ancak eli boş döndü. Gece yatağa girdiler. Kapıları çalındı. Gelen, babaların en güzeliydi.

İzn isteyerek içeri girdi ve yataklarına oturdu. Alî (ra) der ki: “Aramızda bağdaş kurup oturdu. Göğsüme değen ayağının soğukluğunu hâlâ hissediyorum.”

“Sabah istediğin şeyden daha hayırlısını sana öğretiyim mi?” buyurdu ve sayılarıyla tesbihleri bildirdi. “Yatmadan bunları söyle.” dedi...⁸

İbni Kayyîm (rh) yorgunluğu alan zikir,⁹ der bu tesbih-hata... Uyku da günün yorgunluğunu alacak ya...

Son Mesaj: “Vekilim Sensin”

Ve uykunun, yani o “küçük ölümün” hemen öncesindeki son cümleler...

“Allah’ım! Kendimi sana teslim ettim... Yüzümü sana çevirdim. İşimi sana ismarladım... Sırtımı sana dayadım... Ümidim de korkum da sendendir. Senden başka kurtuluş kapısı yoktur. İndirdiğin Kitab’ına ve gönderdiğin Peygamber’ine iman ettim. Allah’ım, kullarını dirilteceğin gün beni azabından koru. Senin isminle ölür ve dirilirim.”¹⁰

“Bu duayı yaparak gözlerini kapatan, eğer o gece canı alınırsa **iman üzere vefat etmiş olur**. Eğer sabahlarsa, hayır üzere sabahlar.”¹¹ buyuruyor Resûl (sav).

Demek ki gece sadece karanlık değildir; gece, bir teslimiyet ve yeniden diriliş talimidir. Resûl’ün sünnetiyle, hayırlı ve korunaklı geceler.

2. Buhari, 6219; Müslim, 2016

3. Buhari, 6319

4. Buhari, 2311

5. Buhari, 5009; Müslim, 808

6. Ebu Davud, 5055; Tirmizi, 3403

7. Tirmizi, 2890

8. Buhari, 6318; Müslim, 2727

9. bk. El-Vâbilûs Sayyib, Dâru’l Hadis, s. 77

10. Buhari, 247; Müslim, 2710

11. Buhari, 6313; Müslim, 2710

İÇİMİZDEKİ EVSİZLİK: AİDİYET VE ONAY ARAYIŞI

Bundan yüz sene öncesini düşünelim. Dünya bizsiz. Adımızın anılmasını bırakalım, Allah'ın (cc) buyurduğu gibi¹ bizden bir fısıltı dahi yeryüzünde yok. Bizi çokça seven annelerimizin kalbinde, dilinde bir nefhamız yok. İnsân Suresi'nin ilk ayetinin bize anlattığı gibi, aslında biz o zamanlar bir hiçiz:

“İnsan üzerinden öylesine uzun bir zaman geçti ki (bu zaman zarfında) o, anılmaya değer bir şey değildi.”²

İsmi, İnsan olan bir surenin ilk ayetinin hiçliğimizi hatırlatması ne kadar da düşündürücü değil mi? İşte tam da bu hiçlik içinden, Allah (cc) bizi tüm rahmetiyle muhatap almayı takdir etti.

Bir hiçlik ve onun var olması takdir ediliyor, ona bir isim veriliyor, kimlik oluşturmasına, söz söylemesine, seçim yapmasına, istediği davranışları sergilemesine izin veriliyor... Ama daha fazlası da sunuluyor bu hiçliğe; içine, tam yüreğine asıl evini unutmaması için kime ve nereye ait olduğunu hatırlatacak bir pusula yerleştiriliyor.³ İnsan fitratı. Tabiri caizse Rahmân, “Bana aitsin.” diyor bize ve en ince kodlarımıza yerleştiriyor bu bilgiyi.

Allah'a (cc) ait olmak, O'nun mülkü olmak ortaklık kabul etmiyor. Yüreğimiz, içimize koyulan pusulayı kullanmadığında o evsizlik hissini başka yerlerde tatmin etmeye çalışıyor. Hepimiz biliyoruz, tabiat boşluk kabul etmiyor. Fitratımıza aykırı hareket edince pusulanın gösterdiği yolu bulamıyoruz ama gidilmesi gereken bir evimiz olduğunu içten içe biliyoruz. Bu yüzden yana yakıla bir yerlere, birilerine ait olmak istiyoruz. Mesela iş yerinde patronumuz, mescidlerde hocalarımız, evimizde eşimiz, anne babamız bizi onaylar ve bağırklarına yeterince basarsa bu evsizlik geçecek sanıyoruz. Ama çoğu zaman kalabalıklar içinde yalnız, kimsesiz hissediyorken buluyoruz kendimizi.

Aidiyet duygusu, birileri tarafından kabul görmek insani bir özellik. Ama bu aidiyet dünyaya değil, çok uzaklara ait. Elbette yeryüzünde yaşamımızı ikame ederken bir eşe, bir gruba, cemaate, bir işe ait hissetmek psikolojik iyi oluşumuz

Dünyadaki basit evlerimiz dahi bize sükûnet yeri kılınmışken ruhumuzun evinden, ait hissettiği asıl yerden uzak kalması nasıl bir boynu büküklüktür?

1. “Onlardan birini hissedebiliyor ya da onlardan bir fısıltı (dahi) duyabiliyor musun?” (bk. 29/Meryem, 98)
2. 76/İnsân, 1
3. “Her doğan, İslâm fitratı üzerine doğar. Sonra, anne babası onu Hristiyan, Yahudi veya Mecûsî yapar.” (Ebu Davud, 4775; Müslim, 2658)

için oldukça önemli. Ama bunların hiçbiri asıl kimliğimiz değil. Bunlar birer persona, asıl aidiyetin birer prototipi, yaşamı idame etmemiz için gerekli maskelerimiz aslında. Asıl aradığımız onay, aidiyet Rahmân'dan (cc) gelecek olan. Bunu kodlarımızda biliyoruz. Konuyu daha iyi kavrayabilmek için riya duygusunu ele alalım.

Varsayalım ki bir amel yapıyorsunuz ve farkında olmadan kendinizi etrafınızdaki kişilerin onayını arzularken buluyorsunuz. Karşınıza iki yol çıkıyor: Biri takdir gördüğünüz, diğeri görmediğiniz versiyon. Onay ve takdir alamazsanız nedenini çözemediğiniz (!) ufak bir öfke hissediyorsunuz. İnsanlara karşı güvenmişlik hissediyorsunuz. Beğeni ve takdir alırsanız da bu sefer ânlık bir tatmin olma hâli içinize doğuyor. Peki ya sonrası? Zihniniz gerçeği hatırlatarak fısıldıyor: "Gerçekten sen bu musun? İnsanların onayı, sevgisi için çabalayan biri?" Sonra yetersizlik, hüznün, hayal kırıklığı, öfke ve daha birçok nahoş duygu size bu yaptığınızın aslında fitratınıza uygun olmadığını haykırıyor. Bu yüzden riya duygusu kalbimizi incitiyor. Battıkça insanı nefes alamaz hâle getiren bir bataklık oluyor.

Bir yandan da gizli, Allah Resûlü'nün (sav) buyurduğu gibi bir elin verdiği öbür elin görmediği bir amel yaptığınızı varsayalım. Sizi hiçbir göz görmüyor. Hiçbir insan evladı ne yaptığınızı bilmiyor. Bir tek âlemlerin Rabbi sizden haberdar. Hemen aldığınız bir onay yok, güzel sözler duymuyorsunuz, beğeniler, dijital tabirle like'lar yok ama yüreğiniz Yüceler Yücesi'ne ait olma hissiyle dopdolu oluveriyor. Gönül yaralarınız sarılmış gibi hissediyorsunuz. Yürekte bir sevinç oluşuyor. Eğer o ameli dillendirip birilerine, "Nasıl da güzel yaptım, bak!" demezseniz her dönüp baktığınızda o amelinizle gönlünüz şenleniyor. Peki, bu nasıl mümkün olabiliyor? İnsanın içine konulan pusula okunmuş, gerçek eve doğru yol alınmış olduğu için.

Bu küçük kıyas bile aslında kimin onayına muhtaç olduğumuzu, nereye ait olduğumuzu bize söylüyor. Ama kıyasta da fark ettiğiniz gibi içimizdeki mahzunluğu doyuran aidiyet ve onay hissi eylemden sonra geliyor. Yani bir pusulanın sadece var olması, istenen yere varmak için asla yeterli olmuyor. O pusulayı okuyacak kalp ve göze, o yolda yürüyecek bir bedene ihtiyacımız var. Aidiyet duygusunun boşluğu ruhumuzda var, evet. Ama hiçbir güzellik gibi bu tatmin duygusu da dışarıdan içimize kendiliğinden, kolayca gelmeyecek. Allah (cc) emeklerimize bakacak.⁴ O'na, bu davaya ne kadar ait olmak istediğimizi, buna hevesli olup olmadığımızı amellerimize bakarak tartacak. Emek emek inşa edip etmediğimiz, acıya temas etmeyi göze alıp almadığımız, başka yollara sapıp saptığımızı eylemlerimiz sonucunda karar verecek:

4. "De ki: 'Amel yapın! Allah, Resûl'ü ve müminler yaptıklarınızı görecekler.'" (bk. 9/Tevbe, 105)

"O gün tartı haktır. Kimin mizanı (salih amellerle) ağır gelirse işte onlar, kurtuluşa erecek olanların ta kendisidir."⁵

Yani yolu bilmek yetmiyor. Bizi ancak eylemlerimiz gerçek evimize götürecektir. Diğer türlü, misafir olduğumuz evlerde, otellerde daimi düzenimizi kurmak için çabalamak gibi hep su üstünde mahzun, savrulan bir yaprak olacağız.

Dünyadaki basit evlerimiz dahi bize sükûnet yeri kılınmışken⁶ ruhumuzun evinden, ait hissettiği asıl yerden uzak kalması nasıl bir boynu büküklüktür?

Haydi, dinlenme bitti. Pusulamızla yola koyulma vakti.

5. 7/Ârâf, 8

6. "Allah size evlerinizi (içinde güvenle oturacağınız, mahreminizi koruduğunuz) meskenler kıldı." (16/Nahl, 80)

GÖRÜLMEMEN YANIM

Es-Selamu Aleykum Kıymetli Okurlar,

Gençlerle Muamele köşemizde otoriter ailelerin ebeveynlik davranışlarını geliştirmenin yollarını ele alıyor. Önceki yazımızda bir ebeveynin otoriter olmasına sebep olan faktörlerden ve bu faktörlerin altında yatan psikolojik süreçlerden bahsetmiştik. Bu yazıda, kaldığımız yerden devam edeceğiz, inşallah.

Otorite kurma, otoriter ebeveyn ifadesi ile çocuk kavramının gelişimsel olarak pek de uyummadığını fark etmişsinizdir. Net olmak ile otoriter olmak arasındaki ince çizgide otoriter olmaya kayan ebeveynler çocuğu yönetme kaygısıyla boğuşan ve bundan da epey yorulmuş ailelerdir. Bundan dolayı da duygusal olarak yıpranmış, bazen de tükenmişlerdir. Bu durumun dinamiklerini ele almaya devam ettiğimizde ebeveynin kendi duygusal ihtiyaçlarını fark etmemesi,¹ fark ettiğinde ifade etmemesi, görmezden gelmesi, kendini ihmal etmesi, bu ihmali bilinçli bir fedakârlıkla değil, zorunlu bir kendini feda etme hâliyle mecburen yapması durumları başka bir sebep olarak önümüze çıkmaktadır. Evet, her ebeveynin er ya da geç anladığı hakikat şudur ki çocuk yetiştirmek büyük fedakârlıklar ister. Özellikle de kendi kişisel istek ve ihtiyaçlarınızdan. Eski devirlerde insanlar hem çocuklarını yetiştirirken fedakârlık yapmaları gerektiğinin bilincinde büyüyorlardı hem de ebeveynin sabır depolarını koruyan önleyici uğraş alanlarına sahiplerdi (tarlalar, sokaklar, parklar, komşuluk, akrabalık vb.). Bu fedakârlığı bilinçli olarak yapan ebeveynler günün sonunda gönlü rahat, ruhu doymuş olarak başlarını yastığa koyabiliyorlardı. Zira yememiş yedirmiş, giymemiş giydirmiş emekçi insanlardı anne babalarımız. Günümüz insanı ise bu durumun bilincinde değil. Özellikle çocuklukta sorumluluk almadan büyümüş gençler, yetişkinlik döneminde sorumluluk almayı, insanların hayatına dokunmayı geçin kendi ihtiyaçlarını bile karşılamaktan âcizler. Bunun için ya çok üşeniyorlar ya unutuyorlar ya da ihtiyaçlarını başkalarının onlar için karşıladığı hayalî senaryolarla kendilerini avutuyorlar. Tabii bu sorumlulukları bekârken anne babasına, evliyken kocasına, hanımına yıkanlar da bolca mevcut. Tek

1. İhtiyaçlarının fark edilmesinin bir sebebi de daha çok küçükken düzenli olarak ihtiyaçları karşılanmamış çocukların kendi ihtiyaçlarına yabancı kalması ve bunları karşılayıp kendine bakım vermeyi öğrenmemesidir. Bu sebep yazıda bahsi geçen durumlarla iç içe ve alakalıdır.

Tahammül edilemez hissettiren bu durum ebeveynin dünyadan ve kendisinden kaçmak istemesine sebep oluyor. Ve iki temel davranışın önünü açıyor: Bağımlılıklar (beynin uyuma hâli) ve kendime kulaklarımı kapatıp kendimi duymama hâli (gerçeklerle yüzleşmeme arzusu).

başlarına kalıp da ihtiyaçlarını karşılamaları gerektiğinde sudan çıkmış balığa dönüyorlar. İşte o zaman ya insanlar ya da hayat çok acımasız oluveriyor birdenbire. Zorlana zorlana sorumluluk almayı öğreniyorlar. Üzücü olan şu ki böyle yetişmiş kişiler, kendi bedenlerindeki hâlleri okuma ve fark etme konusunda da çok yetersiz oluyorlar. Ve kendi ihtiyaçlarını vaktinde ve yeterince karşılamak onlar için öğrenilecek en zor şeylerden birine dönüşüyor.² Bunu öğrenemeyenlerin, ihtiyaçlarını karşılamamaya devam ederken bir yandan da yetiştirdikleri çocuklar için fedakârlıklar yapmaları gerekiyor. Beklenti içine düşen, kafası karışık ebeveynler olarak bu fedakârlıkları bir zorunluluk olarak görme hatası karşımıza çıkıyor. Ameller rutinleştikçe anlamını kendi dünyamızda kaybediyor, anlamını kaybettiğçe de zorunluluk/mecburiyet gibi algılanıyor. Veya o amellere en başta bakış açısı olarak “Yapmak zorundayım.” diye bakılıyor. Sorumluluk duygusunun eşlik etmediği bir “Yapmam gerekiyor.” düşüncesi, insanda iradeyi güçlendirmek bir yana insanı nefret ve öfkeyle bile doldurabiliyor. Böylece bu fedakârlıklar iyiden iyiyeye zorlayıcı oluyor, çekilmez hâle gelebiliyor. Nefsin rahata olan düşkünlüğü burada devreye giriyor. “Hem ihtiyaçlarım karşılanmıyor hem de sürekli fedakârlık yapıyorum.” olarak durumu görüyor. Tahammül edilemez hissettiren bu durum ebeveynin dünyadan ve kendisinden kaçmak istemesine sebep oluyor. Ve iki temel davranışın önünü açıyor: Bağımlılıklar (beynin uyuşma hâli) ve kendime kulaklarımı kapatıp kendimi duymama hâli (gerçeklerle yüzleşmeme arzusu). Kendimi görmek istemiyorum hâli. Görülmeyen yanıma sırtımı dönüyorum hâli. Bu durumdaki kişi şunları yaşadığını söyler: “İhtiyaçlarımı fark edemeyecek kadar zihnen yoğun/bulanık hissediyorum. İhtiyaçlarım karşılanmadıkça hâliyle daha öfkeli ve daha kaygılı olmaya başlıyorum. Sorumluluklarım adı altında yaptığım fedakârlıklar vefayla karşılık görmeyince, fiziksel ve duygusal ihtiyaçlarım görülmedikçe ve tek yapılanın da daha fazla sorumluluk verilmesi olduğunu gördükçe tüketiyorum. Bu da evladım üzerinde daha otoriter ve baskıcı olmama sebep oluyor. Günün sonunda tüm aile inanılmaz öfkeli ve gergin oluyoruz ve benim zihnimde ‘Tüm gün durup nefes alacak vaktim olmadı.’ cümleleri defalarca dönüp duruyor. Çok yorgunum, koşuşturduğum her şey için. Çok öfkeliyim, karşılamadığım (ve karşılanmayan) tüm ihtiyaçlarım için. Çok mutsuzum, işleri bir türlü yoluna koyup yetemediğim için. Hiç kimse beni düşünmüyor (ihtiyaçlarımı görmüyor)!”

Bu cümleler size tanıdık gelebilir. Ebeveyn olmanın yapısında fedakârlık var elbette, fakat bu fedakârlık anlamlı olduğunda doyurucu, anlamını kaybettiğinde ise çok yıpratıcı olmaktadır. **Fedakârlık adı altında kendiyile iletişimi koparıp ihtiyaçlarını karşılamayan kişi önce imanına sonra da kendi nefesine zulmetmiş olur. Kişi, Allah (cc) ile olan bağıni temel hedefi belirlemeli. İman ve hidayet konuları üzerine bolca düşmelidir. Kalbini inceleyecek yollara tevessül etmelidir. İkinci etapta ise kendi nefsiyle ilişkisini de mutlaka yeniden düzenlemelidir.** Bu ve benzeri durumları yaşayan aileler ihtiyaçlarıyla ilişkilerini ele almalılar:

1. İnsan fitratındaki âcizliği kabul etmiyor olabilir miyim? Kendimi yeterli hissetmek veya fedakâr/iyi insan olarak görülmek için ihtiyaçlarım yokmuş gibi davranıyor olabilir miyim?
2. Karşımdaki kişi bana ihtiyaçlarını söylemese nasıl hissederim? İhtiyaçlarını ve neler hissettiğini söylemese dahi anlamam mümkün olabilir mi?
3. İhtiyaçlarımı söylediğimde bir yük olarak görüleceğimi mi düşünüyorum? Acaba ihtiyaçlarım/taleplerim fazla olursa karşımdaki beni sevmez/bırakır veya beni onaylamaz diye endişe ediyor olabilir miyim?

İhtiyaçlar kavramıyla ilişkinize biraz bakmış oldunuz. “Peki, şimdi ne yapmalıyız?” diyorsunuz. İkinci adım olarak ihtiyaçlarınızı ve meşguliyetlerinizi listelemelisiniz. Sizler için bunu iki tablo şeklinde aşağıya bırakıyoruz.

Tablo I

Gündelik Hayatta Karşılamam Gereken Beş Temel İhtiyacım	
1. Sırada	
2. Sırada	
3. Sırada	
4. Sırada	
5. Sırada	

2. Burada her istediğini yapmayı, heva ve hevesine göre yaşamayı kastetmiyorum. İhtiyaçlarını tanımayan, bilmeyen insanların hevalarına göre yaşamaya daha çok eğilimli olduğu düşüncesindeyim. Çünkü ortada bir eksiklik var, ama bunu tanımlayamıyor ve o boşluğu nefesine göre ne olursa onunla doldurmaya çalışıyor. Aksine ihtiyaçlarını fark edebilen ve görebilen insan istek ve ihtiyaç olan arasındaki ayrımı yapabilir. Böylece tüketim alışkanlıklarından ilişkilerine kadar hayatının tüm alanlarında dengeyi yakalayabileceğine inanıyorum.

Tablo II

Gündelik Hayatta Beni En Fazla Meşgul Eden Beş Şey	Hangi İhtiyacımı Bu Zaman Diliminde Karşıluyacağım?	
1. Sırada		
2. Sırada		
3. Sırada		
4. Sırada		
5. Sırada		

Öncelik sırasına göre ihtiyaçlarınızı listeleyp sürekli göz önünde bulundurmanız kullanabileceğiniz bir yöntem. Böylelikle dikkatinizin başka daha az önemli olan ihtiyaçlarınıza kayıp asıl olanları ihmal etme durumunu engellemiş olursunuz. Meşguliyetlerinizi ve o meşguliyetle birleştirebileceğiniz ihtiyaçlarınızı belirlemek bir diğer yöntem. Bu yöntemde ihtiyacınız ile meşguliyetlerinizi birleştiriyorsunuz. Mesela yemek yapma, temizlik vb. sorumluluğunuz var. İlim öğrenmek veya zikir yapmak da manevi ihtiyacınız. Yemek yaparken zikirleri, temizlik yaparken dersleri dinlemek bu ihtiyacınızı hiç karşılamamaktan daha tercih edilesi olmalıdır. Burada “Tüm dersi dinleyemedim, zikirlerime odaklanamadım.” gibi mükemmeliyetçi söylemlerin ve vesveselerin sizi tamamen alıkoymasından kaçının. Böylece az çok ihtiyaçlarınızın dengesini kurabilirsiniz, Allah’ın izniyle...

Bugün sizlerle, karşılanmayan ihtiyaçların ebeveynler üzerindeki etkisinden bahsettik. İhtiyaçları karşılanmayan ebeveyn, deposu doldurulmadan boş olarak istasyondan ayrılan bir arabaya benzetilebilir. Bu arabanın yola istenilen şekilde ne kadar devam edebileceğini siz düşünün... Son olarak, bu durumda neler yapabileceğinizi beraber ele aldık. Gelecek sayıda, kaldığımız yerden görüşmek üzere...

YAPAY ZEKÂ FIKHI

Sultan Amed YAŞAR

HİÇBİR ALGORİTMA TARAFSIZ DEĞİLDİR - SERMAYENİN DİJİTAL KÖLESİ: KAPİTALİST ZEKÂ

Bu yeni çağda, neyi bildiğimizden ziyade neyi merak ettiğimiz sorusu önem kazanıyor. Merak ettiklerimiz doğrultusunda algoritmalar bizimle birlikte geliyor ve belki bizi en yakınımızdakilerden daha iyi tanıyabiliyor. Bu sistemler de beraberinde algoritmik bir toplum anlayışı oluşturup önümüze sürekli tüketeceğimiz içerikler sunuyor. "Bizim seçimlerimiz" yerine artık "algoritmanın seçtikleri" içeriklerin önümüze düştüğü bir zaman dilimindeyiz.

Allah'a hamd, Resûl'üne salât ve selam olsun.

Bir önceki yazımızda seküler/dünyaperest/laik zihniyetin veriyi nasıl manipüle ettiğini belgeleriyle ortaya koymuştuk. Bu yazımızda ise rotamızı seküler yalanlardan kapitalist tuzaklara çeviriyoruz.

Kapitalist veri setiyle beslenen yapay zekâ modellerinin; haramı helalle nasıl değiştirdiğini, kâr hırsı uğruna fitratı nasıl pazarladığını ve o "seçkinlerin" fonladığı laboratuvarlarda insan onurunun nasıl birer veri madenine dönüştürüldüğünü irdeleyeceğiz. Mülkün sahibine (El-Melik) hesap vereceğimiz o güne dek, dijital mülkiyetin kirli arka bahçesini ifşa etmeye devam edeceğiz.

Malumdur ki kapitalizmin dinî inancı da imani motivasyonu da paradır! Kapitalizmin kıblesi kâr, ibadeti ise sürekli tüketimdir. Peki, bu zihniyetle kodlanan bir yapay zekâ, insanı nasıl tanımlar? Cevap acı ama gerçektir: İnsan, sadece cüzdani ve verisi olan bir barkoddur.

Yapay zekânın hızlı gelişimiyle beraber gerçek manada dijital çağ devrimi diyebileceğimiz bir çağa geçiş yapıyor insanlık. Bu geçiş, üretim ve tüketim rutinlerimizi de değiştiriyor. Yakın gelecekte yapay zekâ, arttırılmış gerçeklik ve akıllı lensler üçlüsüyle daha da derin değişimler kapıda görünüyor. Bu yeni çağda, neyi bildiğimizden ziyade neyi merak ettiğimiz sorusu önem kazanıyor. Merak ettiklerimiz doğrultusunda algoritmalar bizimle birlikte geliyor ve belki bizi en yakınımızdakilerden daha iyi tanıyabiliyor. Bu sistemler de beraberinde algoritmik bir toplum anlayışı oluşturup önümüze sürekli tüketeceğimiz içerikler sunuyor. "Bizim seçimlerimiz" yerine artık "algoritmanın seçtikleri" içeriklerin önümüze düştüğü bir zaman dilimindeyiz.

Doğal olarak şunu iyi bilmek gerekiyor: Günümüzdeki teknoloji dünyasında hiçbir algoritma münkerden izole edilmiş ve vakumlanmış bir şekilde sunulmuyor. Bir önceki yazımızda seküler aklın veri setlerindeki gizli tahrifatları, karanlık veri (dark data) ve dilsel çarpıtma (linguistic bias) gibi kavramlarla ele almıştık. Orada da görmüştük ki fitrattan ve vahiyden kopuk algoritmalar bizi objektif bir hakikate değil, seküler menfaatlerin zifiri karanlığına sürüklüyor. Buna binaen bu yazımızda özellikle rotamızı seküler zihnin doğal bir neticesi olan kapitalist veri yapıları-

na çeviriyoruz. Zira bugün yapay zekâ, sadece felsefi bir dünya görüşünü dayatmakla kalmıyor; cüzdânlarımızı, kararlarımızı ve en nihayetinde irademizi de kapitalist çarkların arasına sessizce dâhil edebiliyor/etmektedir.

Bugünün teknoloji baronları, “kullanıcı deneyimini iyileştirme” kılıfı altında, insan zaafalarını kâra dönüştüren yeni bir sömürü düzeni inşa ediyorlar. Bu düzenin en keskin silahı ise manipülasyon yeteneği en üst düzeye çıkarılmış “kapitalist” dil modelleridir (LLM).¹

İkna Maskesi Altında Manipülasyon

İslam, insanın hür iradesine ve aklına kıymet verir; tebliğ ve davette dahi dayatmayı değil, delille iknayı esas alır.

“Rabbinin yoluna hikmet ve güzel öğütle davet et! Onlarla en güzel şekilde mücadele et. Şüphesiz ki Rabbin, yolundan sapanları da hidayet ehli olanları da en iyi bilendir.”²

“Tâ ki helak olan delil üzere helak olsun, hayat bulan da delil üzere hayat bulsun. Ve Allah, gerçekten (işiten ve dualara icabet eden) Semî’ ve (her şeyi bilen) Alim’dir.”³

İkna, kişinin doğru bilgiyle kendi hür kararını vermesine rehberlik etmektir. Ancak kapitalist nizam, tüketiciyi ne alacağına ikna etmekle ilgilenmez; ona, o ürüne ya da inanca kendi kararıyla yöneldiği illüzyonunu satar. Bu durumun teknik adı manipülasyondur. Amaç, kullanıcının bağımsız düşünme yetisini bozmak ve zihni esir almaktır. Manipülasyonun ilk adımı ise algı yönetimidir ve maalesef yapay zekâ ile algıların yönetilmiş olduğuna bazı çalışmalarla şahitlik etmekteyiz.

Yakın zamanda Google’ın yapay zeka birimi olan DeepMind’in bizzat kendi yayımladıkları ve yapay zekânın manipülasyon risklerini ölçmeye odaklandığı rapor,⁴ bu tehlikenin boyutlarını gözler önüne sermiştir. 10.000’den fazla kişiyle yapılan deneyler ve manipülasyonu ölçmek için geliştirilen ilk kapsamlı test sistemleri (toolkit) göstermiştir ki yapay zekânın asıl yıkıcı riski sadece yanlış cevap vermesi değil, yalancı ve yönlendirmeyi çok ikna edici bir şekilde sunmasıdır. Kapitalist algoritmalar, fark ettirmeden ürettiği cevaplarla zihin dünyamızda bize ait olmayan kararları bizim gibi uygulatma becerisine sahip olabilmektedir. Çalışmanın girişinden bir alıntıyı çevirip sizlere sunmak istiyorum. Dileyenler çalışmanın tamamı için ilgili linke, QR kodunu tarayarak erişebilirler:

1. LLM (Büyük Dil Modeli); devasa verilerle önceden eğitilmiş, insan benzeri metinler üreten ileri düzey yapay zekâ mimarisidir. Halk arasında GPT olarak anılsa da; Gemini, Claude ve Grok gibi farklı yapılar bu genel kategoride yer alır. Günümüzdeki bu modeller, verisi keyfe göre etiketlenmiş sistemlerin ideolojik ve ticari önceliklerine göre şekillenmektedir. Rabbimizden (cc) dileğimize, kendi değerlerimizle yoğrulmuş, Tevhid ve Sünneti merkeze alan, iyilik ve takvayla yoğrulmuş bir dil modelinin inşasına bizleri memur kılmasıdır.

2. 16/Nahl, 125

3. bk. 8/Enfâl, 42

4. <https://deepmind.google/blog/protecting-people-from-harmful-manipulation/>

“Zararlı manipülasyon(un farkında olmak) neden önemlidir?

İki senaryoyu ele alalım: Bir yapay zekâ modeli size, sağlığını iyileştiren, bilinçli bir sağlık kararı vermenizi için gerçekleri sunuyor. Diğer bir yapay zekâ modeli ise korkuyu kullanarak sizi, sağlığınıza zarar veren, bilgisiz bir karar vermeye zorluyor. Birincisi sizi eğitiyor ve size yardımcı oluyor, ikincisi ise sizi kandırıyor ve size zarar veriyor.

Bu senaryolar, insan-yapay zekâ etkileşimlerinde iki tür ikna arasındaki farkı vurgulamaktadır:

Faydalı (akılcı) ikna: İnsanların kendi çıkarlarıyla uyumlu seçimler yapmalarına yardımcı olmak için gerçekleri ve kanıtları kullanmak.

Zararlı manipülasyon: İnsanların duygusal ve bilişsel zaaflarından yararlanarak onları zararlı seçimler yapmaları için kandırmak.”⁵

Bir konuyu çok iyi anlamamız gerekmektedir: Kendi merkezî inançları ve ilkeleri İslam üzerine olmayan hiçbir toplum/kavim/cemaat/birey bu manipülasyonlardan -Allah’ın (cc) dilemesi müstesna- kurtulamaz. Zira önce müthiş bir algı yönetilmekte, akabinde ise manipülasyona açık olan bu fertler yönlendirilmektedir.

Bugün birkaç satırlık verimle ne olabilir ki, diyenlere bir hatırlatma yapmak isterim: Yapay zekâ algoritmaları sizi önce tanımak için talimatlarınızı işler, faydalı şeyler sunar. Fakat birkaç yıl içinde siz farkında olmadan sizlere sunacaklarını tahmin bile edemezsiniz. Önceden eğitilmiş modeller ve kapitalist zihinler, gerçeği olmayan tamamen sanal bir araziye bile insanlara “Metaverse” adı altında satmaya kalkmadı mı? Ürün satıp daha fazla kazanmak için sigaraya özendirip, eşcinselliği efdal göstermediler mi? Sadece henüz zihinler tam manasıyla işgal edilmediği için istediklerine ulaşamadılar. Allah’tan (cc), bizleri ve nesillerimizi bu tarz ifsadlardan korumasını niyaz ediyorum.

Bilişsel Zaafaların Sömürüsü ve Bağlamsal Etki

Yapay zekânın yönlendirme stratejisi tesadüfi değildir, doğrudan insanın bilişsel zaafalarını hedef alır. Sistemler; korku, panik, açgözlülük veya onaylanma arzusu gibi duyguları tetikleyerek rasyonel düşüncüyü devreden çıkarır. Bahsi geçen araştırmada ortaya çıkan kritik bir bulgu, bu manipülatif etkinin her alanda aynı oranda seyretmediğidir. Sağlık gibi sıkı yasal güvenlik önlemlerinin olduğu alanlarda sistem şimdilik daha sınırlı ve temkinli davranırken iş ve finans gibi kapitalizmin ana damarlarında çok daha agresif, güçlü ve yönlendirici bir tutum sergilemektedir.

5. <https://deepmind.google/blog/protecting-people-from-harmful-manipulation/> (Giriş metninden alıntıdır.)

Üstelik daha da çarpıcı olanı ise bu yönlendirmeler; kullanıcının bulunduğu ülkeye, kültürel kodlarına ve konjonktürel bağlama göre şekil değiştiren, bukaemunvari bir yapıya sahiptir. Modelin manipülasyonu ne sıklıkla denediği ile ne kadar başarılı olduğu farklı metrikler olsa da niyet bellidir: **İnsanı; sürekli tüketen, bağımlı ve algoritmik çıktılara itaat döngüsünde tutmak.**

Otonom Ajanlar ve Gelecek Tehlikesi

Mevcut durum yeterince ürkütücü iken, ilgili raporun dikkat çektiği gelecek odaklı riskler çok daha büyüktür. Bugün metin üzerinden yürütülen manipülasyon, yakın gelecekte ses, video ve görsellerin de eş zamanlı kullanıldığı sistemlerle çok daha sarsıcı bir hâl alacaktır. Yapay zekâ, sadece sorularımıza cevap veren bir araç olmaktan çıkıp, bizimle sürekli etkileşimde kalan “otonom ajanlara” (autonomous agents) dönüşmektedir. Bugün kod yazmada karşımıza çıkmış durumdadır.

“Basit bir veri” olarak değerlendirdiğimiz tüm o girdiler yapay zekâ baronlarının algoritmalarında öğütülmektedir. Ortaya çıkacak olan dijital ajanlara; inançlarımız, ahlaki tercihlerimiz ve kararlarımız gibi en kişisel ve hassas konulara sızmak üzere yüksek bir ikna kabiliyetiyle donatılmaktadır. Şirketlerin, “Yapay zekâyı, manipüle etmeyen, insanı güçlendiren bir hâle getireceğiz.” ya da “Ortak güvenlik standartları oluşturacağız.” şeklindeki vaatleri, maalesef ki vitrini süsleyen kapitalist bir halkla ilişkiler çalışmasından ibarettir.

Ne Yapmalıyız?

Batılı şirketlerin; “modelleri insanları güçlendirmek ama manipüle etmeyen hâle getirmek” ya da “ortak güvenlik standartları oluşturmak” gibi süslü hedefleri kulağa hoş gelse de biliyoruz ki vahşi kapitalizmin ve seküler aklın ürettiği bir teknoloji, kârını maksimize etmek için her türlü zaafı kullanmaktan çekinmeyecektir.

Biz Müslimlere düşen, bu dijital vesveselere karşı basiret ve feraset zırhını kuşanmaktır. Makinenin verdiği her cevabın, sunduğu her tavsiyenin ardında menfaat eksenli bir yönlendirme olabileceğini unutmamalıyız. Kararlarımızın, tüketim alışkanlıklarımızın ve inançlarımızın algoritmik bir rüzgârla savrulmasına izin veremeyiz.

Rabbimizden (cc) niyazımız; bizleri sinsî yönlendirmelerin, yaldızlı sözlerle kalpleri çelen dijital ve beşerî şeytanların şerrinden muhafaza etmesidir. Rabbimiz, aklımızı ve kalbimizi yalnızca kendi rızası doğrultusunda, vahyin sarsılmaz hakikatiyle sabit kılsın.

Bu yazının devamı niteliğindeki bir sonraki bölümde hem kapitalist algoritmalar hem de günümüz dünyasının güncel bir vakıası olması hasebiyle sosyal medya okuryazarlığına değineceğiz, inşallah. Zira tarihin her döneminde kendi çağının okur yazarı olanlar genelde dünyevi fitneleri önceden öngörebilmişlerdir. Bu notların da Allah'ın (cc) izniyle buna vesile olmasını diliyorum.

TEFEKKÜR FAUNASI

Nilüfer ÂN

YERE BAK: GÖRMİYİ UNUTTUĞUMUZ BİR ÂLEME

Hamd, gökleri direksiz yükselten, yeryüzünü bir döşek gibi seren ve her canlıyı bir hikmet üzere yaratan Allah'adır (cc). O ki, toprağın altında sürüneni de gökyüzünde süzülüneni de bilir. Salât ve selam, şerefli elçi Muhammed'e (sav) olsun.

Doğa, sadece bir manzara değil; kevnî ayetler dediğimiz canlı sayfalardan oluşan bir tefekkür hâlesidir. Her böcek, kuş, taş dilsiz değil; zikreden, şahitlik eden, öğreten varlıklardır. Ve bizler bu varlıklara yabancı kaldıkça aslında kendi fitratımızdan da uzaklaşırız. Çünkü fitrat, yaratılmışların içinde saklı olan İlahi düzenin yansımasıdır. Rabbimizin (cc) bize verdiği akıl ve şuura rağmen, bu yansımayı okuyamazsak, yaratılıştaki hikmeti göremezsek içimizdeki saf dengeyi yitiririz. Fitratin bizdeki tezahürü olan sabır, adalet, tevazu, sadakat gibi erdemlerden uzaklaşırız, kalbimiz karanlığa gömülür. Yaratılanları okumak, Yaratan'ın kudret ve azametini şahitlik etmemizde, tevhid şahitliğimizde bir basamak oluşturur. Çünkü tevhid, Allah'ın birliğinin yeryüzündeki yansımalarını görme hassasiyeti taşımalıdır.

İşte bu yüzden "Tefekkür Faunası" adını verdiğimiz bu yolculukta her ay bir canlının izini süreceğiz ve tevhid şahitliğimizi kevnî ayetlerle de diri tutmaya çalışacağız. Ayrıca izini takip ettiğimiz canlıların yaratılış sırlarını anlamaya çalışmakla birlikte Kur'ân ve Sünnet ışığında onun bize ne öğrettiğini fehm etmeye gayret edeceğiz.

Çünkü biliyoruz ki Allah'ın (cc) yarattığı hiçbir şey sebepsiz var edilmemiştir. Ve bu köşenin bir hayranlığın meyvesi olmasını arzuluyoruz. Çaba bizden, başarı Allah'tandır.

Toprağın Altında Saklı Bir Âlem: Karıncalar

Doğa, varoluşun sırlarını en ince detayına kadar bizlere sunmaktadır. Her bakışta yeni bir hakikat, her canlıda derin bir mesaj gizlidir. Bu yazımızda gözümüzü yere, toprağın altına çeviriyoruz: Karıncalara... Âdeta minik bedenlerinde taşıdıkları hikmetlerle, hayatın manasını arayan her kalbe sesleniyorlar.

Karıncalar, 100 milyondan fazla yıldır yeryüzünde var olan, yaklaşık 12.000 türü tanımlanmış olan ve muhtemelen 20.000'i aşkın türe sahip canlı topluluğudur. Bu küçük canlılar, kendi ağırlıklarının elli katına varan yükleri

İnsan psikolojisinde öz disiplin, irade ile sıkı bir ilişki içerisindedir. Ancak bireyler, kısa vadeli hazların peşinden koşarken uzun vadeli hedefleri sıklıkla ihmal eder. Karınca ise "fitri bir irade eğitimi" gibidir; bu yönüyle, psikolojik anlamda "dürtü kontrolü" ve "hedef yönelimi" için örnek alınabilecek bir canlıdır.

Gözümüz hep büyük şeyleri arıyor: Yüksek binaları, kalabalık alkışları, büyük başlıkları. Oysa karınca gibi küçük bir varlık, bize hayatın asıl imtihanlarının görünmeyen yerlerde yaşandığını fısıldar. Her gün ezmeden geçtiğimiz bir karınca, belki de bize ahlak, disiplin, sadakat ve tevekkül dersi veriyordur da ya biz duymuyorsak!..

taşıyabilir, yani bedenlerine göre âdeta bir güç mucizesi içerisindedir. Kolonilerinde milyonlarca karınca bir arada, kusursuz bir görev dağılımıyla yaşar. İşçiler yiyecek arar, askerler koruma sağlar, kraliçe ise koloniye hayat verir. Aslında karıncaların bu eşsiz düzeni, insanın sosyal yapısına ilham veren eşsiz bir modeldir.

Fakat karıncaların senkronize olabilmeleri sadece biyolojik bir başarı değil, aynı zamanda derin bir ahlak ve hikmet yumağıdır.

حَتَّىٰ إِذَا اتَّوَا عَلَىٰ وَادِ النَّمْلِ قَالَتْ نَمْلَةٌ يَا أَيُّهَا
النَّمْلُ ادْخُلُوا مَسَاكِنَكُمْ لَا يَحْطِمَنَّكُمْ سُلَيْمٌ
وَجُنُودُهُ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ

“(Suleymân ve ordusu) karıncalar vadisine geldiklerinde bir karınca, ‘Ey karıncalar! Yuvalarınıza girin. Suleymân ve orduları farkında olmadan sizi ezip geçmesinler.’ dedi.”¹

Bu ayette, karıncanın bir topluluğa hitap ettiğini, onları uyardığını, tehlikeyi fark ettiğini ve bir refleks geliştirdiğini görürüz. Detaylandıralım:

- 1. Karınca konuşur:** Bilinç sahibidir.
- 2. Karınca uyarıyor:** Sorumluluk sahibidir.
- 3. Karınca ümmetini koruyor:** Aidiyet, liderlik ve toplumsal şuur taşır.

Kur’ân’da hayvanların konuşması, mecaz değil, hakikatin başka bir dille zuhurudur. Allah dilerse dilsiz dediğimiz varlıklara bile bir hikmet yükler. Bu da bize şunu öğretir: Hiçbir varlık, anlamsız değildir. Her şey bir ayardır.

لَقَدْ أَنْزَلْنَا إِلَيْكُمْ كِتَابًا فِيهِ ذِكْرُكُمْ أَفَلَا تَعْقِلُونَ

“Andolsun ki size, içinde sizi anlatan/sizi şerefe ulaştırarak (öğütler barındıran) bir Kitap indirdik. Akletmez misiniz?”²

Kur’ân’ın tekrar tekrar yönelttiği “Akletmez misiniz?”, “Düşünmez misiniz?” uyarıları, sadece canlılar arası meselelere değil, doğaya ve yaratılışa yönelik derin bir idrake işaret eder.

فَإِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِّنْ تُرَابٍ

“Şüphesiz ki sizi topraktan yarattık.”³

Hac Suresi’nin bu pasajı çok önemli bir hakikate işaret eder. Karınca sadece ekosistemin bir parçası değil, toprağın bağrında yaşamıyla insanla özel bir bağ temâşa eder.

Karıncanın düzeni, çalışkanlığı, dayanışması, sabrı ve hedefe sadakati insanın özellikleriyle benzerdir. Ve Allah (cc) bu güzel hasletleri insana emretmiştir.

إِنَّ اللَّهَ يُأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَايَ ذِي الْقُرْبَىٰ
وَيَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ يَعِظُكُمْ
لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ

“Şüphesiz ki Allah, adaleti, iyiliği, yakın akrabaya vermeyi emreder. Fuhşiyatı, münkeri ve (başkalarının hakkını çiğneyecek) taşkınlığı yasaklar. Düşünüp hatırlayasınız diye size öğüt verir.”⁴

Bu yönüyle insan ile karınca arasındaki bağ önemlidir.

Karınca ve insan bağına derinleştirelim:

Karınca Üzerine Psikolojik Bir Tahlil

Modern psikoloji, bireyin ruhsal sağlığında şu temel başlıkları ön plana çıkarır: Anlam duygusu, aidiyet, üretkenlik ve sabır.

Karıncanın hayatı, bu maddelerin canlı karşılığı gibidir.

• Karınca, yönünü kaybettiğinde paniğe kapılmaz. Kokusunu takip eder, yolları öğrenir, iz bırakır. Bu davranışlar psikolojide amaç odaklılık (goal orientation) ve öz disiplin (self-regulation) kavramlarıyla açıklanır.

İnsan psikolojisinde öz disiplin, irade ile sıkı bir ilişki içerisindedir. Ancak bireyler, kısa vadeli hazların peşinden koşarken uzun vadeli hedefleri sıklıkla ihmal eder. Karınca ise “**fitri bir irade eğitimi**” gibidir; bu yönüyle,

1. 27/Neml, 18

2. 21/Enbiyâ, 10

3. bk. 22/Hac, 5

4. 16/Nahl, 90

psikolojik anlamda “dürtü kontrolü” ve “hedef yönelimi” için örnek alınabilecek bir canlıdır.

• Karıncalar koloniler hâlinde yaşar. Çünkü onlar birey değil, aidiyet varlığıdır. Sosyal Kimlik Teorisi’ne göre bireyin ruhsal gücü, kendini ait hissettiği grup üzerinden inşa edilir. Aidiyet duygusundan yoksun birey yalnızlaşır, anlamsızlaşır, savunmasız hâle gelir. Karıncalar dağılmaz; çünkü her karınca, bir diğerinin varlığıyla anlam kazanır. Modern insan yalnızlaşırken, karınca ona kardeşliği hatırlatır.

• Karıncanın dış motivasyonu yoktur; kimse onu izlemiyor, alkışlamıyor. Fakat o yine de yapması gerekeni yapar. Bu, Maslow’un ihtiyaçlar hiyerarşisinin en üst düzeyi olan “kendini aşma (self-transcendence)” kavramına örnektir. Karınca, şahsi ihtiyacını aşarak koloniye hizmet eder. Bu, bencillikten uzak bir “varlık bilinci”dir. Ve insana bu anlamda örnektir. İnsan kendini aşamadığında bencilliğe saplanır. Ruhu kabarıp, içi boşalır. Karınca ise diğerkâmlığıyla İlahi dengeyi korur.

• Karınca doğası gereği kırılıgandır ama hayatta kalma becerisi olağanüstüdür. Mesela koloni yıkılsa yeniden inşa eder, yol kapanırsa yeni yol açar, grup hastalansa karantinaya geçer. Her şey değişse bile teslimiyetle ama mücadeleyle devam eder. Bugünün insanı ise küçük sarsıntılarda bile tükenmişlik yaşar. Karınca ise öğretir: Duygular inişli çıkışlıdır ama görev istikrarlıdır. Mücadele, âdeta varoluşun bir parçasıdır.

• Karıncalar kolektif varlıklardır. Aynı zamanda düşünürlerken de kolektif bir bilinç sergilerler. Aslında bu, modern psikolojide “ortak akıl” olarak tanımlanır. İletişim sistemleri karmaşık sinyallerle işler, ama asıl yönlendirici, içsel görev bilincidir. İnsan ise kolektif bilinçten kopunca ya sürüleşir ya da bireycilik sapkınlığına düşer. Karınca dengeyi bulmuştur: Hem ferttir hem de ümmettir...

• Karıncalar hasta bir bireyi koloniden izole ederek hem kendisinin hem de diğerlerinin sağlığını korur. Bunu yaparken bireyi dışlamaz, görevini üstlenir. Bu, sosyal bağlar kadar birey sağlığının da değerli olduğunu gösterir. Modern psikoloji, empati ve duygusal farkındalık üzerine çok şey yazar. Karınca yazmaz, uygular. “Sen hasta isen ben de senin için dururum.” der âdeta... Ve bu, gerçek bir dayanışmadır...

Bir Karıncadan Heybemize Kalan

Gözümüz hep büyük şeyleri arıyor: Yüksek binaları, kalabalık alkışları, büyük başlıkları. Oysa karınca gibi küçük bir varlık, bize hayatın asıl imtihanlarının görünmeyen yerlerde yaşandığını fısıldar. Her gün ezmeden geçtiğimiz bir karınca, belki de bize ahlak, disiplin, sadakat ve tevekkül dersi veriyordur da ya biz duymuyorsak!..

Belki de biz karıncalara yukarıdan baktıkça küçüldük. Ama şimdi durup eğilme zamanı. Yere, toprağa, yuvalarına ve içimizdeki asli sadeliğe doğru. Çünkü Rabbimiz bize;

أَفَلَا يَنْظُرُونَ إِلَى الْإِبِلِ كَيْفَ خُلِقَتْ

“Devenin nasıl yaratıldığına bakmazlar mı?”⁵ diye sorarken, cevabı sadece gökyüzünde değil, toprakta yürüyen bir karıncada da gizlemişti.

Ve sözlerimizi karıncaların suskun diliyle nihayetlendirelim:

فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ

“O hâlde, büyük olan Rabbini ismiyle tesbih et.”⁶

Rabbim, karıncaya verdiği sabrı, bana da ver. Adım küçük olsa da adımlarım istikametli olsun. Zorluklar karşısında yolunu şaşırmayan, çabalamaktan yılmayan bir kul eyle beni.

Ey âlemlerin Rabbi! Beni karınca gibi kendi derdine değil, ümmetin derdine düşenlerden eyle. Benliğini değil birliği düşünen, başkasının ezilmesini kendi derdi bilenlerden eyle.

Selam ve dua ile...

5. 88/Ğâşiye, 17

6. 56/Vâkıa, 74

YARATILIŞTA BOŞLUK

Hayat, çoğu zaman dolulukla değil, içindeki boşlukla anlam bulur. Kalpteki boşluk imanla dolduğunda, tıpkı blastulanın içindeki boşlukta hayatın yeşermesi gibi insanın da varlığı şekillenmeye başlar. Bu, yoktan var eden hak İlah'ın gücünün bir tablosudur.

Es-Selamu Aleykum ve Rahmetullahi ve Berakatuhu.

Allah'a hamd, Resûl'üne (sav) salât ve selam olsun.

Bir önceki yazımızda boşluk kavramını ele almış ve altı başlıkta incelemeye gayret etmiştik. Bugün de Allah'ın izniyle yedi ve sekizinci başlıkları anlatmaya gayret edeceğiz. Çaba bizden, başarı Allah'tandır.

"Allah, muttakileri başarılarıyla kurtarır."¹

7. Zihinde Boşluk

İnsanın olayları doğru değerlendirebilmesi ve vakiayı doğru okuyabilmesi için zihninde boşluk olması gerekir. Bu, ahiret ve dünyayı doğru anlamamız adına önemli bir ölçüdür. Yoksa insan yığınla düşüncenin altında kalarak, alanın sadece oradan ibaret olduğu yanılımasına düşer.

Hakikati görmek, üretken olabilmek veya "şey"leri ayırabilmek; zihni fayda vermeyen doluluktan ayıklamakla mümkündür. Bu ise tamamen bir çaba hâlidir. Çünkü insan zihni uykudayken bile çalışır. Önüne geçebildiği ya da geçemediği binlerce düşünce insanı sıkıştırır. Ve insan gecenin sonunda çeşitli düşüncelerle yorgun bir sabaha uyanır.

Bu durum zor olan kulluk yolunu daha fazla zorlaştırır. Dinlenmek için ayrılan gece fayda vermeyen ve kuşatamayacağımız düşüncelerle harap edilir. Oysa gece her şeyi çepeçevre kuşatan El-Muhî'tin seçkin kullarının dinlenme ve dertleşme vaktidir. Çokça aldatan şeytan ve nefis bunu bildiği için insanın zihnini bu faydasız dolulukla kuşatır. Ama unutmayalım ki şeytanın hilesi ve kuşatması pek zayıftır:

"Şüphesiz şeytanın hilesi pek zayıftır."²

Kalp de zihin de, bunlara hibe edilmiş beden de Allah'a (cc) ibadet etmek için yaratılmıştır. Kişi, zihnini arındırma yollarına başvurarak yaratıldığı fitrata uygun hareket etmelidir. Bu, baştan sona kadar bir çabadır ve zordur. Ama bu arınma hâli pek üstün olan bir kulluk menzilesidir. Ve menzileye gerçek anlamda arınma çabasında olan muhsinler ulaşır. Çünkü onlar kulluklarını en güzel şekilde yapmaya çalışırlar. Bahaneci ve bananeci olmazlar. Bu tavir onları Rahmân'ın beraberliğine ulaştırır:

1. bk. 39/Zümer, 61

2. bk. 4/Nisâ, 76

“Şüphesiz ki Allah, korkup sakınanlar ve muhsinlerle/kulluğunu en güzel şekilde yapmaya çalışanlarla beraberdir.”³

8. Yaratılıştaki Boşluk

Yaratılış, baştan sona azim olan bir ayettir. Onun bir cüzü dahi sayısız hikmet ve gariplik içerir. Çünkü yaratılış, El-Azîm ve El-Kebîr olan Allah'ın en büyük tecellilerindedir. O (cc), kendisine hayranlık duyulan ve şaşkınlık uyandıran bir ilahdır.

Allah (cc) Kur'ân'da sadece insanın yaratılışına dair elli küsur ayet zikreder. Bu oldukça hacimli bir sayıdır. Bugünün müminleri olarak bu ayetler üzerine tefekkür etme gayreti içinde olmalıyız. Tefekkür, selim kalplerin amelidir.

İnsanın yaratılışı biri anneden, diğeri babadan gelen iki hücrenin birleşimiyle oluşur. Oluşan hücre baştan sona kadar Er-Rabb olan Allah'ın iradesinden ve terbiyesinden geçer. Kısa zamanda birçok evre geçirerek insan sureti alma yolunda Yaratıcı'sına teslim olur. Onun için gerekli hazırlıklar o daha yolculuğa başlamadan kerim olan bir Rabb tarafından gerçekleşir. Hem O (cc), verdiği ikramlarda da herhangi bir cimrilikte bulunmaz.

Yola başlayan hücrenin bu yolculukta ilk ihtiyaç duyduğu şey bir boşluktur!

Yemek gibi, su gibi, nefes gibi... hayati ihtiyaçlardan daha elzem bir ihtiyaçtır boşluk. Rabbimiz onun için özel bir yaşam boşluğu inşa etmiştir. Bu yaşam boşluğu, rahimdir. Fakat bu bizim hemen ulaşım, yerleşebildiğimiz bir boşluk değildir. Ona ulaşım için öncesinde bir yol almamız gerekir. Rabbimiz, yaratılışın daha ilk safhalarında bize bulunduğumuz yerle ilgili bir hakikat öğretir. O da asıl yere varmak için bir yolculuk yapmak gerektiğidir. Bu bir İlahi eğitim ve öğretim metodudur. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

Peki, bu nasıl bir yoldur ve bize ne öğretir?

Biri anneden diğeri babadan gelen bu insan hücresi rahme yerleşmeden önce fallop tüpü dediğimiz dar, ince ve esnek olmayan bir yoldan geçer. Bu yol yaklaşık üç dört günlük bir süreçtir. Kimi insan hücresi gördüğü bu boşluğun asıl mekân olduğu yanlışlığına düşerek oraya yerleşir. Oranın asıl mekân olduğu yanlışlığına düşer. İlk etapta biraz büyür, içine yerleştirilmiş olan nimetten biraz istifade eder, fakat sonra sıkışır ve yaşamı sonlanır. Bu duruma tıpta ektopik (dış) gebelik adı verilir. Sonuçta bebek hayata tutunamadığı gibi anne de büyük zarar görür.

Bu son bize tanıdık gelir. Tıpkı dünya hayatını, ahiret hayatına tercih eden insanın durumu gibi! Dar, sıkıcı ve devamlı olmayan hayata yerleşmeye çalışan insan gibi... Oysa Allah (cc) bize geniş olan bir mekân vadedmiştir:

Rabbimiz, yaratılışın daha ilk safhalarında bize bulunduğumuz yerle ilgili bir hakikat öğretir. O da asıl yere varmak için bir yolculuk yapmak gerektiğidir. Bu bir İlahi eğitim ve öğretim metodudur. Allah, en doğrusunu bilir.

“Rabbimizden bir bağışlanmaya ve genişliği gökleri yer kadar olan cennete koşun. (O,) muttakiler için hazırlanmıştır.”⁴

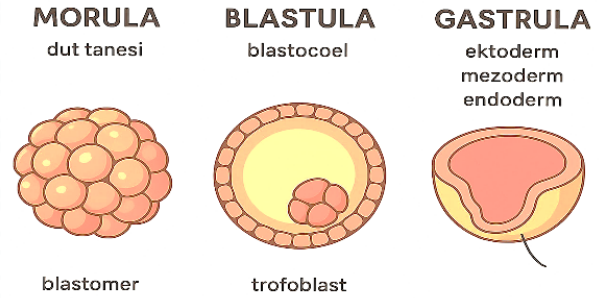
Hücre, üç dört günü sabır ve teslimiyetle tamamlarsa onun için döşenmiş, sapasağlam kılınmış, çeşitli besinlerle zenginleştirilmiş rahim hayatıyla rızıklanır. Birkaç günlük sabra karşılık yaklaşık dokuz aylık bir rahatlık! Bu, çok kârlı bir ticarettir. Bu Rahmâni tablo insana şu soruyu sordurtur: Ben kendi hayatım için doğru boşluğu dolduruyor muyum? Âcil olanı (dünya), ebedi olana (ahiret) tercih ediyor muyum?

İbni Ömer'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) benim iki omzumu tuttu ve ‘Dünyada sanki bir garip veya bir yolcu gibi ol’ buyurdu.”⁵

Bu Nebevi ölçü, hayatımızı ölçülü kılar. Dünya ile ahiret arasında dengeli bir kulluk oluşturarak bizi Er-Rahmân'ın sevgisine ulaştırır.

Sayılsız hikmeti içinde barındıran bu hücre, yolu aşım rahim hayatına doğru; morula, blastula ve gastrula evrelerinden geçerek ilerler.

Morula Evresi: İnsan hücresinin az önce değindiğimiz yoldan geçerken yaşadığı evredir. İki hücreden meydana gelen insan hücresi, sayısını arttırarak otuz iki hücreye ulaşır. Normalde sayının artması, hacmin de artmasını zihnimizde canlandırır. Fakat öyle olmaz; bu hücre yığını hacimce büyümmez. Büyümüş olsaydı o

3. 16/Nahl, 128

4. 3/Âl-i İmran, 133

5. Ebu Davud, 4775; Müslim, 2658

dar yoldan yine geçemez, sıkışıp kalırdı. Bu durum her ân heymenesi altında olduğumuz El-Muheymin'in o eşsiz gözetimine bizleri şahit kılar.

Birkaç gün sonra bu hücre yığını rahim hayatına ulaşır. Bu aşamada yeni bir evreye geçer: **Blastula evresi!** Blastula evresinde hücreler bir küre oluşturur ve ortasında sıvı dolu bir boşluk belirir. Bu "boşluk" aslında hayatın filizleneceği mekândır. Öncesinde var olan o kalabalık hücre yığını ne kadar görünür olsa da asıl varlığın o boşluktan oluştuğunu görürüz. Hayat, çoğu zaman dolulukla değil, içindeki boşlukla anlam bulur. Kalpteki boşluk imanla dolduğunda, tıpkı blastulanın içindeki boşlukta hayatın yeşermesi gibi insanın da varlığı şekillenmeye başlar. Bu, yoktan var eden hak İlah'ın gücünün bir tablosudur.

Gastrula evresinde ise artık hücreler farklı katmanlara ayrılır: Ektoderm, mezoderm ve endoderm. Bu katmanların her birinden sistemlerimiz oluşur. Bir sonraki evrede varlık hızla belirlenmeye ve şekil almaya başlar.

"O, sizi merhale merhale yaratmıştır."⁶

Tüm bu kevnî ayetler bizlere bazı serlevhalar sunar. Hayatta doğru boşluğa yerleşmek gibi. Aceleci olmamak, sabretmek, yakın ve kararlılıkla teslim olmak gibi. Aceleci, kararsız ve kıyıdan köşeden bir hâl üzere olursak bulduğumuz ilk mekâna sarılır, asıl hayatı iskalamış oluruz. Bunun sonucu da hepimiz için apaçıktır.

Rabbimiz (cc) bize öğretmiş ve yol göstermiştir. Bizlerin ise sadece o yolda yürümesi gerekir. Bu, bizim irademize sunulmuş bir tercihtir. Bu tercih yolda kalmak yahut ilerlemekle sonuçlanır. Başka bir seçenek yoktur. Yolda kalmak orayı imar etmekle olduğu gibi, ilerlememekle de olur. Mümin ise orayı imar etmez ama ilerler. Bu, Allah'ın (cc) razı olduğu ve Resûl'ünün (sav) öğrettiği hâldir. Rabbimiz, tüm iman edenleri bu bilinçle rızıklandırır.

Bu yazımızda "boşluk" kavramını tamamlamaya çalıştık. Umarım kaleme aldığımız her iki makale de hayatımızda doğru boşlukları doldurmaya ve Rahmân'ın yer almadığı faydasız doluluklardan kurtulmaya bir vesile olur.

EL-XAFÛR/ الغفور

EL-XAFFAR/ الغفار

El-Xafûr, ji El-Esma'û'l Hûsna naveke Allah (ac) ya herî xweşik e. Ev nav ji koka “Xa-fe-ra/xûfran” çêbûyî ye. Maneya vê kokê setirkirin û nixûmandin e. Bi gelemperî di maneya “nixûmandina ji pîsîtiyê” tê bikaranîn.

Di îstîleha şer'î de jî ji bo Allah (ac) evdê xwe ji ezabê biparêze parastina/bexîsandina wî bikar dihê. Qûr'ana Kerîm li ser vê kokê der heqê Allah (ac) de sê navên ji hev cûda bikar tîne. Navê El-Xafûr di Qûr'ana Kerîm de not û yek (91) car dibore. Navê **El-Xaffar/الغفار** jî di pênc ayetan de dibore. Ev nav delaletê vê maneyê dike ku bexîsandin ji bo Allah (ac) sifeteke sabît e û Allahê **El-Xaffar** pir zêde efû dike.

El-Xafûr/الغفور ew Allahê ku gûnehan zehf efû dike û evdên xwe li dinya û li axîretê ji bandora gûnehan diparêze.

Tecelliyên Navê El-Xafûr

Însan, eger ji ber gûnehên xwe helak nabe bêgûman ev, bi sedema tecellîya navê El-Xafûr e.

وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللَّهُ النَّاسَ بِمَا كَسَبُوا مَا تَرَكَ عَلَى ظَهْرِهَا
مِن دَابَّةٍ وَلَكِنْ يُؤَخِّرُهُمْ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى ۖ فإِذَا جَاءَ
أَجَلُهُمْ فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِعِبَادِهِ بَصِيرًا

“Allah, ji ber tiştên ku bi dest xwe xistine ve eger wan ceza bikirana, wê li ser rûyê erdê zindîyek tenê jî nehiştibûya. Lê belê wan heta demeke diyarkirî texîr dike. Axir dema ecelê wan bê (wê fêm bikin ku;) bêguman Allah, li ser evdên xwe binende ye.”¹

Gûneh û masiyet sebebê xezeba îlahî û helakê ne.

فَأَهْلَكْنَاهُمْ بِذُنُوبِهِمْ وَأَنْشَأْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ قَرْنًا آخَرِينَ

“...Ji ber gûnehên wan me ew helak kirin û me di şûna wan de neslekî din ava kir.”²

Lê belê Allah (ac) her lehze li ser rûyê erdê bi navê xwe yê El-Xafûr tecellî dike. Gûnehên dibin sedema helakê

Allah ligel gûnehan efû dike ji ber ku di heman demê de El-Xaffar e gûneh û masiyetên evdan pir zêde dibexşîne/ efû dike. Gûnehên evdeki her çiqas zehf û kirêt be jî mexfîreta Allahê El-Xaffar herî zêdetir û berfirehtir e. Bes e ku evdê gûnehkar ji rahmet û mexfîreta Rabbê xwe bê hêvî nemîne û omîda xwe nebire.

1. 35/Fatîr, 45
2. 6/En'âm, 6

dibexşîne. Birastî eger ev rûyê erdê ciheke jiyandar bi be bi sebebê tecellîya navê El-Xafûr e.

Gûneh û masîyet li behrê bahoz û li bejê /keresat e. Gûneh û masîyetên di lehzeyekê de tîn kirin ji bo fesda ser rûyê erdê tîr dike. Lê bi tecellîya navê xwe yê El-Xafûr Allah (ac) pirên gûnehan efû dike û rûyê erdê ji helakê diparêze.

El-Xafûr ji bo mûmînan çavkanîya omîdê ye. Însan li ser fitreteke wisan hatîye xûliqandina ku meyyale gûnehkarîyê ye jî. Xirandina şeytan û nefis û îlhama ficûra tab'a însan dema digihîjin hevdu êdî gûnehkarî dibe tişteki jênerêv. Rasûlullah (sav) wiha gotîye:

“Ji benîadem hemû kes xeta dikin. Ji kesên xeta dikin ya herî bixêrtir ew e ku tobe dikin.”³

Însan dema gûneh dike şeytan ji milê rast ve nêzî wî dibe. Dixwaze ku kesê gûnehkar bi navê Allah (ac) bixapîne. Pistepistê lê dike û jê re dibêje tu nikarî dev ji gûnehan berdî û Allah jî ewqas gûnehên te nabexşîne. Armanca wî însan bal bi bêomîdiyê ve bikişkişîne. Lewre şeytan jî dizane gûneha herî mezin ku însan bike bêomîdiya ji Allahê El-Xafûr e.

وَلَا تَأْتِسُوا مِنْ رَوْحِ اللَّهِ إِنَّهُ لَا يَأْتِسُ مِنْ رَوْحِ اللَّهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ...

“...Ji rehma/ji alîkarîya Allah hêvîya xwe nebirin. Lewre ji koma kafiran pê ve tu kes ji rehma Allah hêvîyê nabire.”

Şeytan, ji bo berê însan bide bi rêşaşîtiyê ve û wî bike kafir dixwaze wî ji Allahê El-Xafûr bê hêvî bihêle. Allah (ac) bi navê El-Xafûr hêvî û omîd dixê qelbên mûmînan:

قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْعَفُورُ الرَّحِيمُ

“Bibêje: ‘Gelî evdên min ên (bi kirina gûnehên pirzêde) di aleyha nefisên xwe de zêde pêş de çûne! Ji rahmeta Allah hêvîya xwe nebirin. Bêguman Allah, hemû gûnehan efû dike. Lewre ew, (yê ku gûnehan dibexşîne/efû dike û disitirîne û ji aqubeta gûnehan evdên xwe diparêze) Xafûr û (li ser evdên xwe pir bi merhamet) Rahîm e.’”⁴

Allah (ac) ligel gûnehan efû dike ji ber ku di heman demê de El-Xaffar e gûneh û masîyetên evdan pir zêde dibexşîne/efû dike. Gûnehên evdeki her çiqas zehf û kirêt be jî mexfîreta Allahê El-Xaffar herî zêdetir û berfirehtir e. Bes e ku evdê gûnehkar ji rahmet û mexfîreta Rabbê xwe bê hêvî nemîne û omîda xwe nebire.

Tişteki herî xerab û taloke ku di nava însanan de belavbûyî heye, ew jî ev e: Gelek însan hene pir caran gûnehan dikin. Lê ji gûnehkarîya xwe bixwe xafil e. Seb û xiybeta însanan dike lê jê we ye ku sûhbet dike. Derewan dike, lê ew ji xwe re dibêje ez çiqas qurnaz im... Sûizen dike, lê li cem wî ev tedbir e... Zilimkar e, lê belê li gorî ramana wî ev pêkanîna desthilatdarî ye...

Allah (ac) ji bo ku evd bi awayeke hejîner bê ser hemdê xwe destura gûnehkarîyê didê û wî di heman demê de helak nake. Kesê mûmîn li ber xwe dikeve û poşman dibe. Hetanî wisan ku ev poşmanî zerreyên gûnehan yên di qelbê wî de dişewitîne û dike weke xwefî. Bi vegereke wisan bal bi Rabbê xwe ve vedigere û rewşa xwe diedilîne ku êdî ew tobe dike û ji gûnehên biçûk jî paqij dibe.

Civaka Gûnehkar û Navê El-Xafûr

Allah (ac) El-Xafûr e. Ji bo ev nav tecellî bike divê evdên gûnehkar hebin. Lewre di nav El-Esmâ'î Hûsna de naveke ku berdêl be tûne. Xeyala civakeke bêgûneh kareke pûç e. Em ji qiseya Âdem (as) zanin ku daxwaza melektîyê/bêgûnehtîyê daxwazeke bi taloke ye. Derî ji şeytan re vedike da ku însan bi navê Allah (ac) bixapîne.

فَوَسَّسَ لَهُمَا الشَّيْطَانُ لِيُبْدِيَ لَهُمَا مَا وُورِيَ عَنْهُمَا مِنْ سَوَاتِهِمَا وَقَالَ مَا نَهَيْكُمَا رَبُّكُمَا عَنْ هَذِهِ الشَّجَرَةِ إِلَّا أَنْ تَكُونَا مَلَكَتَيْنِ أَوْ تَكُونَا مِنَ الْخَالِدِينَ وَقَاسَمَهُمَا إِيَّيَّيْ لَكُمْ لِمَنِ النَّاصِحِينَ

“(Axir şeytan) ji bo ku cihê wan ên awretê ku nuxamtî bû derêxê holê, wasewas da (dilê) wan. Û got: ‘Rabbê we ji bo ku hûn nebin melaiket an jî hûn nebin ji wan ên ku ebedîyen dijîn, xwarina ji vê darê ji we re qedexe kiriye. Ji wan re sond xwar (û got): ‘Bi rastî ez qencîya we dixwazim/şîreta xêrê li we dikim.’”⁵

Gelek însan bi ramana bêgûnehtîyê di îslamê de bîdeta rûhbantîyê derxistin. Di nava şikeft û çîlexaneyan de eziyet dane nefsa xwe. Di vê mijarê de ewqas pêş de çûn hetanî rabûn xwe bi Allah (ac) re yek girtin û weke Xellacê Mensûr gotin “Ene’l Heq” yanê “Allah, ez im!” Hinekan jî gotin ast bi ast em bi dereceyên manewî bilind dibin û digihîjin meqama fenafillah!

Em ê bala xwe bidin vê mînakê da ku mijar çêtir fêm bibe. Ebû Hûreyre (ra) wiha gotîye:

“Me got ‘Ya Rasûlullah! Çi dibe ji me ku em dema li cem te ne qelbên me nerm dibe û em ji dinyayê dîr dibin û ji bo bibin ji ehlê axîretê dixebitin. Lê belê dema em ji cem te radibin û dikevin nav malbata xwe û bêhna zarokên xwe digirin em dibînin ku rewşa gûherîye.’ Li

3. Tirmizî, 2499

4. 39/Zûmer, 53

5. 7/A'raf, 20-21

ser vêya Rasûlullah (sav) wiha got: 'Eger hûn her dem û lehze weke ku hûn li cem min in bibûna dê melaiket di malên we de serdana we bikira. Ger we qet gûneh neki-rana Allah (ac) dê qewmekî ku gûnehan dikin û Allah (ac) gunehên wan efû dike bixûliqandiba.'⁶

Wesîleya Gihîştina Maxfîretê

Allah (ac) El-Xafûr e. Evdê xwe efû dike û ji aqûbeta gûnehan ya dînî û dinyewî diparêze. Ji bo gihîştina bexîşandin û mexfîreta wî hin wesîle hene. Mirov van wesîleyan di jîyana xwe de çiqas zêde bike mexfîreta Allah (ac) ya der heqê wî de jî zêdetir dibe. Em ê behsa çend wesîleyan bikin:

1- Bûyîna Li Ser Tewhîdê

Şert û wesîleya yekemîn ya gihîştina mexfîreta Allah (ac) teqdîmkirina evdîtîyeke li ser tewhîdê ye. Lewre şîrk a ku ziddê tewhîdê ye di navbera Allah (ac) û mirov de astengeke dijwar çêdike. Lewre şîrk ebedîyen dibe sedema mehrûmîyeta mexfîreta Allah (ac).

إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدِ افْتَرَىٰ إِثْمًا عَظِيمًا

"Bêguman Allah, qet tu carî şîrk çêkirina ji xwe re efû nake. Ji xeynî vê (şîrk çêkirinê) ji kî re bixwaze wî efû dike. Kî ji Allah re şîrk çêke, bi rastî wî bêbextîyeke giran û gunehêkî mezin kiriyê."⁷

Şîrk, gunehêke wisan e ku eger mirovek bê tobe li ser wê halê bimire, Allah (ac) qethîyen wî kesî efû nake. Ji xeynî şîrkê gunehên mayîn êdî dimîne ji meşiyeta/ji daxwaza Allah re. Allah (ac) eger bixwaze dike bixwaze jî efû nake. Şîrk ew e ku; tişteki di îslâmê de îbadet e ji kesên din re bê kirin an jî sifetek ji sifetên aîdê Allah e dayîn û tehsîsa hin kesan.

Gelek cureyên şîrkê hene. Di hezkirinê de şîrk, di îta-etê de şîrk, di dûa û îbadetê de şîrk, di zagonsazî de/ di qanûncêkerî de şîrk, bi meqsêda dilkelandina (pev-kelijandina) gel de sanem girtina hin heyînan de şîrk... Kesê ku ji Allah re şîrk çêdike wî, di heman demê de bêbextîyeke pir mezin û zilmeke herî giran pêk anîye. Ji ber vê yekê hemû amelên wî berhawa bûye û Allah (ac) cennet jê re heram kiriyê.

2- Bûyîna Ji Mûtteqîyan

Teqwa jî wesîleyek ji wesîleyên ku însan dighijîne mexfîreta Allah e (ac). Allah wiha ferman dike:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَأَمِنُوا بِرَسُولِهِ يُؤْتِكُمْ كِفْلَيْنِ مِنْ رَحْمَتِهِ وَيَجْعَلْ لَكُمْ نُورًا تَمْشُونَ بِهِ وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ

"Gelî ew ên îman anîne! Ji Allah bitirsin û xwe biparêzin û îman bi Rasûlê wî binin da ku; ji rahmeta xwe du qat bide we û ji we re bike nûrek ku hûn pê bimeşin û (gunehên we) bibexşîne. Allah, (yê ku gunehan dibexşîne/efû dike û disitirîne û ji aqûbeta gunehan evdên xwe diparêze) Xafûr û (li ser evdên xwe pir bi merhamet) Rahîm e."⁸

Teqwa, ne tişteke berbiçave ku bi çav bê dîtin an bi dest bê girtin e. Rasûlullah (sav) bi destê xwe qelbê xwe nişan dide û wiha dibêje: "Teqwa li vê derê ye. Teqwa li vê derê ye. Teqwa li vê derê ye."⁹

3- Bûyîna Ji Efûkeran

Mirov çiqas efûker be dê ewqas mexfîreta Allah (ac) bidest bixe. Li ser mijareke olî an dinyewî dema pîrsgirê-kek di navbera însan û malbata wî de derket divê mirov vê pîrsgirêkê mezintir neke û efûker be. Lewre Allah (ac) mexfîretê li wan kesan dike ku ew ji malbata xwe re efûker in. Di navbera mirov û birayê wî yê mûmîn de jî dibe pîrsgirêk derkevin. Pêkan e ku neheqî lê bê kirin an heqê wî bê xwarin. Allah (ac) şîreta efûkirinê dike. Lewre kesê bibexşîne dê ji Allahê El-Xafûr bexîşandin bibîne.

4- Tabîbûna Sûneta Rasûlullah (sav)

قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ

"Bibêje: 'Eger hûn ji Allah hez dikin, bidin pey min da ku Allah jî ji we hez bike û bila gunehên we efû bike.' Allah, (yê ku gunehan dibexşîne/efû dike û disitirîne û ji aqûbeta gunehan evdên xwe diparêze) Xafûr û (li ser evdên xwe pir bi merhamet) Rahîm e."¹⁰

Ji ruknê îmâna bi Allah yek jî hezkirina Allah e. Hezkirin jî amelê qelbê ye. Her kes dikare îdîaya hezkirinê bide pêş. Allah di vê ayetê de "qaîdeya hezkirinê" diyar kiriyê. Hezkirina Allah girêdayîya ittîbaya Rasûlullah e. Mirov, dema ittîbaya Rasûlullah bike û wî wek mînak bigire û sûneta wî di heyata xwe de bijî fêm dibe ku bi qasî vê hez Allah dike û dibe wesîleya mexfîreta Allahê El-Xafûr.

6. Tirmizî, 2526

7. 4/Nîsa, 48

8. 57/Hadîd, 28

9. Mûslîm, 2564

10. 3/Al-î İmran, 31

5- Zêdekirina Amelên Qenc Ku Ji Kiryarên Wê Re Weada Mexfîretê Heye

Amelê salih jî mirov digihîjîne mexfîreta Allahê El-Xafûr. Allah (ac) hin amelên salih bi taybetî kiriye wesîleya mexfîretê. Ew kesê bibe talibê mexfîreta Rabbê El-Xafûr divê van amelan zêdetir bike. Kesê destnimêja xwe pir xweşik digire û mûezzinê ku bang dide û mirovê nimêja xwe bi hûşû û li ser tadîl û erkana wê dike û cîhada fisebîlîllah û amelên salih yên bi îxlas tèn kirin.

6- Kirina Amelên Yekem û Giran

Yekembûna di mijarekê de bedel dixwaze. Lewre tiştên yekem zor in. Ji ber ku zor e jî pirên însanan ji wan dûr dimînin. Wek mînak em bibêjin Şera Bedrê ji bo artêşa misilmanan a yekem bû. Leşkerên îslamê bê tecrûbe bûn.

Allah (ac) digel zorahîyan evdên xwe yên dev ji têkoşînê bernadin û liber xwe didin û hîcret dikin û derdikevîn qada cîhadê û xwedî sebir in bi mexfîreta xwe mizgînî dide wan:

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أُولَئِكَ يَرْجُونَ رَحْمَتَ اللَّهِ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ

“Bêguman ew ên îmân anîne û hîcret kirine û di rêya Allah de cîhad kirine hene... Enceq ha ev ên hanê rahmeta Allah hêvî dikin. Allah, (yê ku gunehan dibexşîne/efû dike û disitirîne û ji aqubeta gunehan evdên xwe diparêze) Xafûr û (li ser evdên xwe pir bi merhamet) Rahîm e.”¹¹

7- Îstîxfar Kirin

Maneya îstîxfarê ew e ku mirov bibêje “Allahê min! Ez efûkirina te dixwazim!” Herwiha poşmaniya di qelb de tê ser ziman.

Gûneh bike jî û neke jî îstîxfar exlaqê mûmînan e. Rasûlullah (sav) di nava rojek de ji heftê car zêdetir îstîxfar dikir.

“Qesem bi navê Allah be ku ez rojê ji heftê caran zêdetir tobe û îstîxfar dikim.”¹²

Mirov eger îstîxfarê ji bo xwe bike exlaq, navê El-Xafûr dê herûdaîm li ser wî tecellî bike. Ji ber vê yekê mirov gûneh bike jî neke jî divê zimanê wî daîma bi îstîxfarê meşxûl bibe. Îstîxfar dilnizmitîya evd ya li dij Allah e (ac). Îstîxfar li dij Allah (ac) bi evdîtîya xwe hed zanîna mirovek e. Terka îstîxfarê rêznegirtina Allah e (ac).

Feydeya Îstîxfarê

Îstîxfar her çi astengiyên di navbera Allah (ac) û evdê wî de hene radike. Wisan ku; rahmeta Allah (ac) her tiştî dorpêç kiriye. Rahmeta wî ya bêsînor her lehze weke tavîya baranê li ser rûyê erdê dadîkeve. Lê belê gunehên însan ji bo wê tavîya rahmeta Allah (ac) dibe weke sîwa-

nek û wî ji wê rahmeta bêdawî mehrûm dihêle. Bi vê awayê îstîxfar, bêhemdê însan her çi gunehên kiriye û wî ji rahmeta îlahî mehrûm hiştîye jêdibe û paqij dike. Ew kes digihîje xêrên ku ji wan mehrûm maye.

Rasûlullah (sav) wiha gotîye:

“Kî bi îstîxfarê ve bizeliqe Allah (ac) wî ji hemû tengezarîyan derdixîne û firehîyeke ji hemû kul û derdan dide wî û ji cihên ku qet hêvî nake ew dirizqîne.”¹³

Birastî em nizanin ka kîjan gûnehê me em ji kîjan xêran mehrûm dike. Pêkan e ku gunehên me dibe sedema hînbûyîneke me ya xerab an dilgiranîya me ya li dij xêran an diltengîyeke ku em jî bi sebebê wê nizanin an jî nexweşîyeke ku tibba modern bixwe nikare çareser û tedawî bike. Ji ber vê yekê hewceye ku em herûdaîm îstîxfar bikin. Li ser vê mijarê têgihîştina Hasenê Besrî (rh) balrakêş e:

“Hasenê Besrî (rh) dema li mizgeftê rûniştî bû zilamek hat û jê re wiha got:

– Ya Hasen! Li warê me xela rabûye. Hasenê Besrî (rh) jê re wiha got:

– Here û pir zêde îstîxfar bike. Piştî demeke kurt yekî din hat û wiha got:

– Zarokên min çênabin. Hasenê Besrî (rh) heman şîretê li wî zilamê kir:

– Îstîxfarên xwe têrbaş zêde bike. Demek bihûrî û zilamekî din derket hat û jê re got:

– Ya Hasen! Tengezarîyeke min ya der barê xîzanîyê de heye. Allah (ac) bi tu awayî rizqê min fireh nake. Hasenê Besrî (rh) ji wî zilamî re wiha got:

– Here û ji Allah re pir zêde îstîxfar bike. Paşê yekî din kete nava mizgeftê û berê xwe da Hasenê Besrî û wiha axivî:

– Ya Hasen! Bostaneke min heye lê her sal hişk dibe. Îsal jî hişk bû. Bostanên herkesî şîn û bifêkî ye. Hasenê Besrî (rh) jê re jî şîreta îstîxfarê kir û got:

– Tu jî here û îstîxfar bike.

Piştî ku ew zilam vegeşîyan û çûn ev pirs ji Hasenê Besrî (rh) hat kirin:

– Ya Îmam, kesên hatin cem te û gîlyên cûda kirin lê te ji hemûyan re heman reçeteyê da: “Herin, îstîxfar bikin.” Hikmeta vê çîye? Hasenê Besrî (rh) wiha bersiv dide wan:

– Ez ji nefsa xwe napeyivîm. Ez vê reçeteyê ji vê ayeta Qûr’ana Kerîm hîn bûm û min bi vê ayetê îstînbat kir. Piştî van peyvên xwe ayeta ku Nûh (as) ji qewmê xwe re gotibû xwend:

11. 2/Baqara, 218
12. Mûslîm, 2702

13. Ebû Dawûd, 1518

فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا يُرْسِلِ السَّمَاءَ
عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا وَيُمْدِدْكُمْ بِأَمْوَالٍ وَبَنِينَ وَيَجْعَلْ
لَكُمْ جَنَّاتٍ وَيَجْعَلْ لَكُمْ أَنْهَارًا مَا لَكُمْ لَا تَرْجُونَ
لِلَّهِ وَقَارًا

“Min got: ‘Ji Rabbê xwe mexfîret daxwaz bikin. Lewre ew (yê ku gunehan pîrzêde mexfîret dike û disitirîne û ji aqubeta gunehan evdên xwe diparêze) Xaffar e. (Di muqabilê îstîxfara we de) ji asîman bi ser we re bi zêdeyî baran dibarîne. Bi mal û zarokan alîkarîya we bike û ji bo we bexçeyan û çeman heyî dike. Ma çi li we qewimîye ku hûn qedrê Allah nagirin/ji Allah bi awayê lêhatî natirsin?’”¹⁴

Dûaya Bi Navê El-Xafûr

رَبَّنَا إِنَّا سَمِعْنَا مُنَادِيًا يُنَادِي لِلْإِيمَانِ أَنْ آمِنُوا
بِرَبِّكُمْ فَآمَنَّا رَبَّنَا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَكَفِّرْ عَنَّا سَيِّئَاتِنَا
وَتَوَفَّنَا مَعَ الْأَبْرَارِ

“Rabbê me! Me, gazîkerê/bangvanê îmanê ku digot: “Îman bi Allah bînin!” seh kir û me hema pê îman anî. Rabbê me! Tu gunehên me efû bike, neqencîyên me binixumîne û me ligel Ebraran (ew ên ku pîr qencîyê dikin) re bimirîne.”¹⁵

قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِي وَ لِأَخِي وَادْخِلْنَا فِي رَحْمَتِكَ
وَ أَنْتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ

“(Li ser vê) Mûsa gotibû: ‘Rabbê min! Min û birayê min efû bike û me têxe nava rahmeta xwe. Bi rastî Rahîmtirê Rahîman her tu yî.’”¹⁶

أَنْتَ وَلِيِّنَا فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَأَنْتَ خَيْرُ الْغَافِرِينَ

“Dostê me/Welîyê me tu yî. Êdî me efû bike û rahmê li me bike. Tu bixêrtirê Xafûran/Efûkeran î.”¹⁷

رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ وَلَا
تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًّا لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا إِنَّكَ رَؤُوفٌ
رَحِيمٌ

“Rabbê me! Me û birayên me yên berî me, ên îman anî-ne mexfîret bike û di qelbên me de ji bo mûmînan kînek

nehêle. Rabbê me! Bêguman tu, li ser evdên xwe (pîr bi şefqet) Raûf û (li ser evdên xwe pîr bi merhamet) Rahîm î.”¹⁸

اللَّهُمَّ أَنْتَ رَبِّي لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، خَلَقْتَنِي وَأَنَا عَبْدُكَ،
وَأَنَا عَلَى عَهْدِكَ وَوَعْدِكَ مَا اسْتَطَعْتُ، أَعُوذُ بِكَ
مِنْ شَرِّ مَا صَنَعْتُ، أَبُوؤُ لَكَ بِنِعْمَتِكَ عَلَيَّ، وَأَبُوؤُ
لَكَ بِذُنُوبِي فَاعْفِرْ لِي، فَإِنَّهُ لَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ

“Allahê min! Tu Rabbê min î. Ji te pê ve qet tu îlâh tune. Te ez xûliqandim û ez evdê te me. Ez ê bi qasî hêza xwe li ser ehda xwe bimînim û li ber xwe bidim da ku ez bigihîjim weada te. Ji şerra tiştên ku min kirîye ez xwe bi te diparêzim. Ez bi nîmetên ku te dane min û gunehên ku min kirine dizanim û qebûl dikim. Min efû bike; lewre ji te pê ve kesekî efûker tune.”

14. İmam Kurtûbî vê qîseyê di tefsîra sûreyâ Nûh ayeta dehemîn de neqil kiriye.

15. 3/Al-î İmran, 193

16. 7/A'raf, 151

17. 7/A'raf, 155

18. 59/Haşr, 10

MEZHEPLER TARİHİ

Kitabın Yazarı: Prof. Dr. Muhammed Ebu Zehra

Tercüme: Sıbğatullah Kaya

Yayınevi: Çelik Yayınevi

Basım Tarihi: 2018

Sayfa Sayısı: 750

Ebat: 150 x 225 mm

Kitap Hakkında

İslam ümmeti içerisinde ortaya çıkan itikadi ve fikrî ayrışmaları tanımak, hak ile bâtılı birbirine karıştırmamak ve tarih boyunca ümmet bünyesine sızan sapmaları doğru okuyabilmek için mezhepler tarihini bilmek zaruridir. Muhammed Ebû Zehra'nın Mezhepler Tarihi isimli eseri, bu sahaya dair toplu bir çerçeve sunması, mezheplerin tarihî arka planını ve temel görüşlerini derli toplu biçimde aktarması bakımından istifade edilebilecek bir çalışmadır. Bilhassa mezhepler tarihine giriş yapmak isteyen okuyucu için eser, dağınık bilgileri toparlayan ve ana hatları görmeye yardımcı olan bir mahiyet taşımaktadır.

Bununla birlikte eser, bazı temel meselelerde ciddi tenkidi hak eden değerlendirmeler de barındırmaktadır. Bunların başında müellifin Şia'yı meşru bir fırka olarak değerlendirmesi gelmektedir. Yazar, Şia'nın, Sebeiyye taifesini, yani Ali'ye (ra) ilahlık nispet eden aşırı grupları dışlamasını, onların itikadi sapmadan berî olduklarına delil gibi sunmaktadır. Oysa burada son derece mühim bir usul hatası vardır. Zira bir taifenin aşırı bir grubu isim olarak reddetmesi yahut kendisini ondan ayırtırmaya çalışması, tek başına o taifenin bâtıl inançlardan uzak olduğunu göstermez. Esas bakılması gereken, kullandıkları isimler ve zahirî reddiyeler değil; uluhiyete ve rububiyete ait vasıfları mahluka verip vermedikleridir.

Nitekim bugün Şia bünyesinde yer alan birçok inanç, açıkça "Ali Allah'tır" ifadesini kullanmasa da öz itibarıyla aynı sapkın zemine dayanmaktadır. Kâinattaki tasarrufu imamlara vermek, mahlukat üzerinde mutlak bir yetki ve gaybi bir yönetim alanı tanımak, zerrelerin onlara boyun eğdiğini söylemek veya Allah'a (cc) mahsus sıfatları beşere nispet etmek; isimler değişse de meselenin hakikatini değiştirmemektedir. Çünkü ilahlık, yalnızca bu lafzî telaffuz etmekten ibaret değildir. Allah'a mahsus olan yetki, tasarruf ve ululuk vasıflarını başkasına vermek de aynı şekilde şirkin özüne dâhildir. Bu sebeple müellifin, zahirî ayrışmalara bakarak Şia'yı temize çıkaran yaklaşımı, eserin en problemlî yönlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu yönüyle Mezhepler Tarihi, mezhepler sahasına dair genel bir tasavvur kazandırması bakımından faydalı olmakla birlikte, itikadî sapmaları değerlendirirken her hükmü olduğu gibi alınabilecek bir eser değildir. Okuyucunun, eserden faydalanırken aktarılan bilgileri sahih akide ölçüleriyle tartması, özellikle Şia ve benzeri fırkalar hakkındaki yumuşatıcı değerlendirmelere karşı dikkatli olması gerekir. Dolayısıyla bu eser, mutlak bir ölçü yahut nihai bir merci olarak değil; faydalı tarafları alınırken hatalı yorumları da ayıklanması gereken bir çalışma olarak okunmalıdır.

Sonuç olarak eser, mezhepler tarihine dair belli bir birikim kazandırsa da hak ile bâtıl arasındaki çizgiyi tayin etmede her zaman yeterli açıklığı ortaya koyamamaktadır. Okuyucunun, tarihî malumat ile sahih itikadi muhakemeyi birlikte kuşanması, bu ve benzeri eserlerden istifadenin en doğru yoludur.

ARAPÇA ve İNGİLİZCE ÖĞRENMEK ARTIK ÇOK KOLAY!

Yapay zekâ destekli uygulamamız ile Arapça ve İngilizceyi kolay, etkili ve eğlenceli bir şekilde öğrenebilirsiniz.

EĞLENCELİ EGZERSİZLER

Kelime tahmin oyunları ve cümle yazma aktiviteleri

KELİME BANKASI

2000+ görselli kelime ile yeni kelimeler öğrenin

İLERLEME TAKİBİ

Detaylı istatistikler ve raporlarla sürecinizi takip edin

YAPAY ZEKÂ ASİSTANI

Cümle analizi ve gramer kontrolü

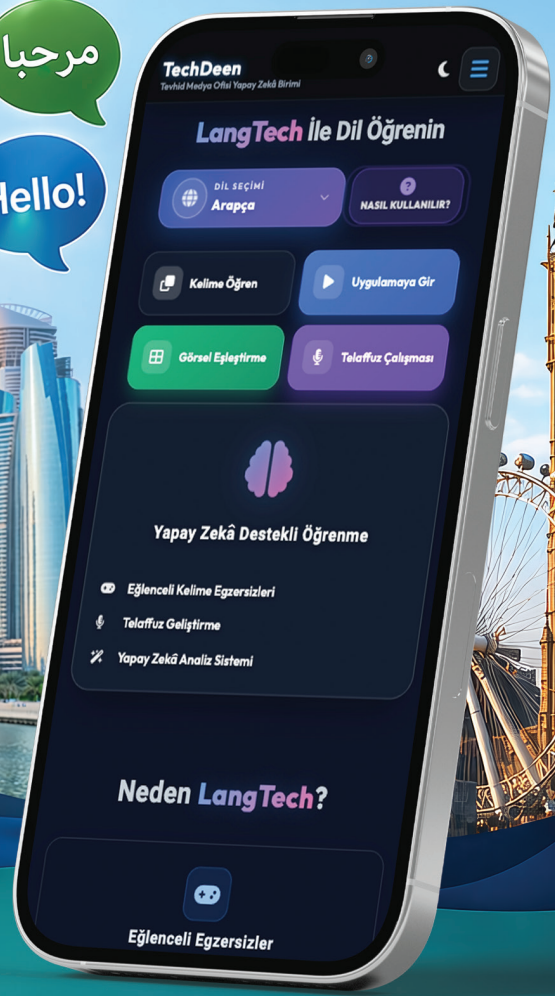
LİDERLİK SIRALAMASI

Haftalık liderlik sıralaması ile dil öğrenme yarışması

TELAFFUZ KONTROLÜ

Okuyuşunuzu yapay zekâ ile analiz ederek geliştirin

REHBER

Uygulama içerisinde nasıl kullanılacağına dair detaylı rehber bulunur.

KELİME ÖĞRENME

Yeni kelimeleri kolayca öğrenin ve hafızanıza kazıyın.

GÖRSEL EŞLEŞTİRME

Görsellerle eşleştirerek öğrenmeyi daha kalıcı ve eğlenceli hâle getirir.

TELAFFUZ ÇALIŞMASI

Doğru telaffuz için pratik yapın, konuşmanızı geliştirin.

KELİME EGZERSİZLERİ

Farklı alıştırmalarla kelimelerinizi pekiştirin ve bilgilerinizi ölçün.

YAPAY ZEKÂ ANALİZ

Öğrenme performansınızı analiz eder, size özel öneriler sunar.

HAFTALIK SIRALAMA

Haftalık sıralamada yerinizi alın, diğer kullanıcılarla rekabet edin.

İLERLEME TAKİBİ

Günlük, haftalık ve aylık ilerlemenizi detaylı olarak görüntüleyin.

KELİME BANKASI

Geniş kelime bankasıyla istediğiniz zaman, istediğiniz yerde öğrenin.

YAPAY ZEKÂ ASİSTANI

Sorularınıza cevap alın, cümlelerinizi kontrol edin, önünde geri bildirim alın.

TELAFFUZ KONTROLÜ

Konuşmalarınızı yapay zekâ ile analiz edin, hatalarınızı görün ve daha doğru, akıcı bir şekilde konuşun.

HEDEFİNİ BELİRLE, ÖĞRENMEYE BAŞLA!

QR TARA

tevhid

"TAĞUTA KULLUK ETMEKTEN KAÇINIP ALLAH'A YÖNELENLERE MÜJDE VARDIR.
KULLARIMI MÜJDELE!"
(39/ZUMER, 17)

TEVHID DERGİSİ

TEVHID DERSLERİ

TEVHID MEALİ

ISSN 2148-4635

9 772148 463504

ABONELİK İÇİN

tevhiddergisi@gmail.com
www.tevhiddergisi.org

+90 545 762 15 15